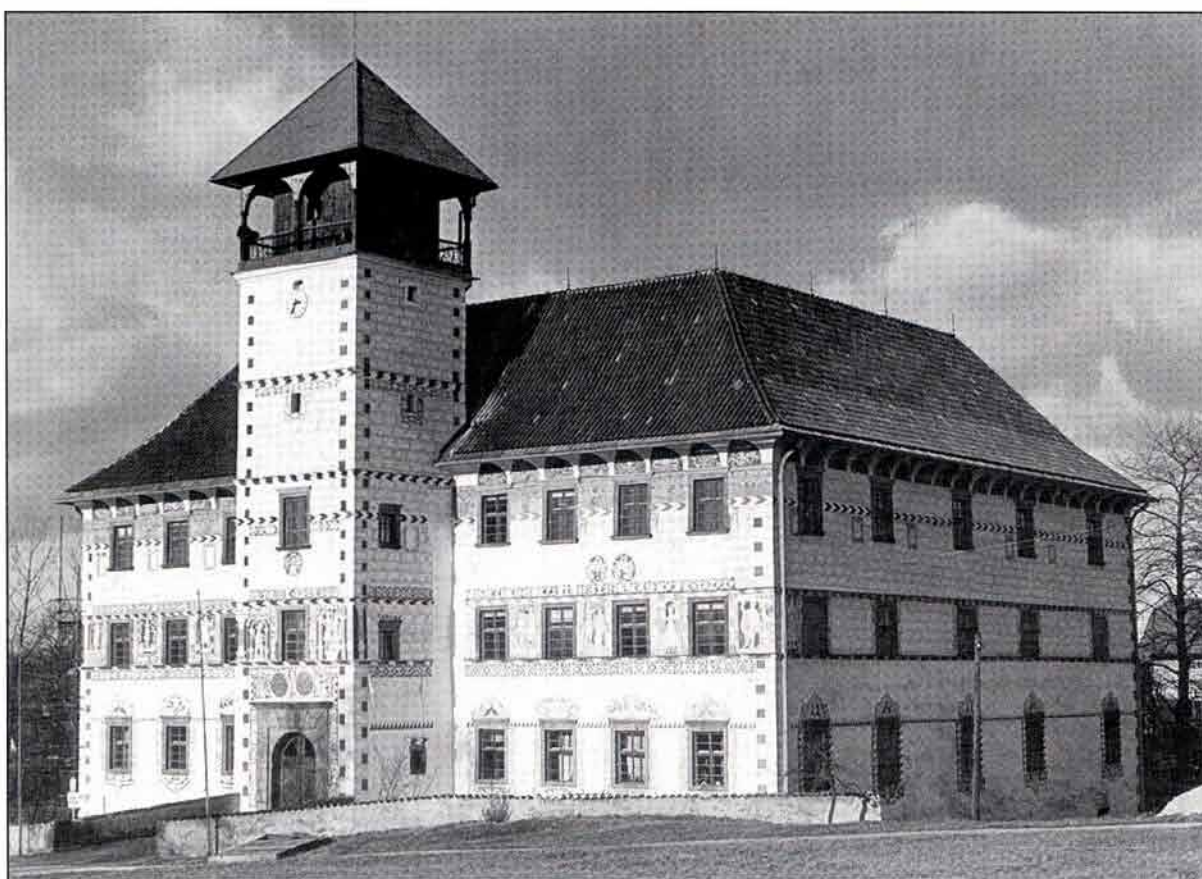

3/2000

cena 20,- Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Téma čísla: Stará Ves nad Ondřejnicí

Hlavaté vrby

Houby Poodří

Životní jubileum dr. Marie Sedláčkové

POODŘÍ - časopis obyvatel horní Odry

Vydává Společnost přátel Poodří (IČO: 64 62 78 70) ve spolupráci s ČSOP Odry, ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Okresním úřadem Nový Jičín

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková,
Ing. Hana Hůlová, Oldřich Sobek, Jiří Zelený

Adresa redakce: Výškovická 102, Ostrava, 700 30

Počítačová sazba : Ing. Petr Šustek

Grafické zpracování: Aleš Luzar

Jazyková úprava: Libuše Babaríková

Tisk: Printo s.r.o. Ostrava

Vydávání povoleno Magistrátem města Ostravy pod číslem registrace MMO - 102/97 PS.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., Odštěpným závodem Severní Morava, č.j. 4497/97 - P/1 ze dne 8.12.1997.

Vychází 4x ročně, roční předplatné včetně poštovného 80,- Kč, cena jednoho čísla 20,- Kč.

Objednávky předplatného na adrese redakce. Uzávěrka čísla 4/2000: 10.11.2000

III. ročník, č. 3/2000

Tištěno na recyklovaném papíře (vyjma obálky).

Foto na 1. straně obálky: Zámek ve Staré Vsi nad Ondřejnicí

Foto na této straně a 4. straně obálky: Podzimní nálada v Poodří (foto: R. Jarnot)

REDAKCE DĚKUJE ZA FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK NA TISK TOHOTO ČÍSLA:

- ❖ Obci Stará Ves nad Ondřejnicí
- ❖ Ministerstvu životního prostředí ČR a Okresnímu úřadu Nový Jičín
- ❖ Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné
- ❖ Tisk čísla dále podpořilo MŽP v rámci společného SSEV Pavučina a ČSOP – „Národních středisek a center environmentálního vzdělávání a osvěty“

Obsah

Téma čísla: STARÁ VES NAD ONDŘEJNICÍ

Vítejte ve Staré Vsi nad Ondřejnicí	5
Dalibor Dvořák	
Znak a prapor obce	6
Jan Tejkal	
Stará Ves n. O. – opravdu stará obec	7
Antonín Grůza	
Kronika 20. století	11
Jaromír Chvostek	
Zámek	14
Libuše Dědková	
Sgrafito na zámku	15
Libuše Dědková	
Kostel sv. Jana Křtitele a fara	16
Libuše Dědková	
Život na zámku	17
Jaromír Chvostek	
Staroveská farnost	20
Vít Zatloukal	
Kaj zmy to su?	21
Jaromír Chvostek	
Jak se tkalo plátno	22
Jaromír Chvostek	
Osobnosti obce	23
Jaromír Chvostek	
Spolkový život	25
Jaromír Chvostek	
Pomístní názvy	29
Zdeněk Hložanka	
Lidový kroj	30
Jaromír Chvostek	
Písemná paměť – archivní prameny	30
Jaromír Chvostek, Antonín Grůza	
Tip na výlet	31
Jaromír Chvostek	

Neživá příroda	32
Radim Jarošek	
Mechorosty okolí Staré Vsi nad Ondřejnicí	33
Josef Duda	
Zajímavosti z květeny okolí Staré Vsi nad Ondřejnicí	34
Marie Sedláčková, Šárka Neuschlová	
Možnosti obnovy územních systémů ekologické stability na příkladu Staré Vsi nad Ondřejnicí	37
Šárka Neuschlová	
Ryby „staroveské“ Ondřejnice	39
Vladimír Pavlosek	
Prameny a studánky v Poodří	39
Jarmila Vašíčková	
Hlavaté vrby	40
Eva Mračanská, Michal Němec	
Jaká je voda v Ondřejnicí?	42
Příspěvek k poznání mykoflóry Poodří	42
Michal Graca, Vít Balner	
Železniční stanice Jistebník	45
Alena Borovcová	
Návštěva v chráněné krajinné oblasti Poodří	46
Mé Odře aneb rodí se nová básnická sbírka	47
Vladislava Hamplová	
Partneři	47
Vladislava Hamplová	
Vrátíme paměť sami sobě?	48
Vladimír Valenta	
Jubileum významné regionální botaničky RNDr. Marie Sedláčkové	49
Šárka Neuschlová	
Zapomenutý hudebník F. X. Chotek	52
Oldřich Sobek	
II. ročník „Her bez venkovských hranic“	53
Oldřich Usvald	
Co vyšlo, co vyjde	54

Vítejte ve Staré Vsi nad Ondřejnicí

Cílem našich návštěv v obcích v Poodří se pro tentokrát stal Stará Ves nad Ondřejnicí. K ní v současné době přináležejí i nedaleká Košatka, ale máme za to, že je vhodnější věnovat se vždy podrobněji jedné obci. Košatka si jistě zaslouží samostatné zpracování někdy příště.

Tolik na vysvětlenou za redakci a nyní již dejme slovo panu ing. Daliborovi Dvořákovi, starostovi Staré Vsi nad Ondřejnicí, kterému jsme položili několik otázek.

Pro vzdálenější, kde se Stará Ves nachází?

Stará Ves nad Ondřejnicí náleží dnes do okresu Frýdek-Místek, třebaže je od svého okresního města vzdálena (asi 12 km severozápadně) téměř stejně jako od centra velkoměstské Ostravy. Vzhledem k ní je však situována jihozápadně, v pravobřežním Poodří, na severním okraji Moravské brány. Mnohem bližším městem je nicméně Brušperk, jehož severozápadní předměstská obytná zástavba se dnes již pomalu blíží neobyčejně rozlehlému intravilánu Staré Vsi. Dominantami této obce s 2400 obyvateli jsou ovšem stále ještě dvě budovy v jejím historickém jádru: renesanční zámek, nápadně zdobený figurálními sgrafity, a ještě více goticko-renesanční kostel s výraznou věží, který stojí asi o 300 m severněji.

Kdybyste měl popsat, jak se k vám dostat.

Z Ostravy vede důležitá spojnice do Staré Vsi z jižní části města přes obvody Zábřeh nad Odrou, Stará Bělá a Proskovice. Právě ve Staré Vsi se tato dopravní komunikace s příjezdem větví hned do tří směrů – na východ, kolem Černého lesa, do Krmelína, na jihovýchod, přes Horní konec, do Brušperka a odtamtud dále k jihu, k Hukvaldům, na jihozápad, do Petřvaldu, Mošnova, Skotnice a Příbora.

Staroveský katastr, který je proťat ještě dalšími, méně významnými cestami, sousedí tedy (ve směru hodinových ručiček) kromě zmíněných Proskovic s Krmelínem, Brušperkem, Trnávkou, Petřvaldem, Petřvaldíkem a Košatkou nad Odrou. Pro úplnost pak ještě k severozápadu s jistebnickými rybníky a katastrem Jistebníku, ležícím již na území historického Opavského Slezska.

Zamyslíme-li se celkově nad polohou Staré Vsi, neujde naší pozornosti fakt, že tudy nevede žádný železniční spoj a že i současná státní silnice č. 58 (Ostrava-Krmelín-Stará Ves-Mošnov-Příbor) upadá na významu před důležitým severojižním silničním tahem č. 56 (Ostrava – Paskov - Frýdek-Místek), který se napojuje na evropskou trasu E 462, silnici č. 48, vedoucí k Českému Těšínu a do Polska.

Na vysvětlenou - Stará Ves leží na Moravě nebo ve Slezsku?

Stará Ves nad Ondřejnicí byla odedávna součástí historické Moravy, když však tvořil hranici moravsko-slezskou tok řeky Odry, který je od vsi vzdálen necelé dva kilometry, představovala vlastně pohraniční obec. Poněkud dále, asi 8 km odtud (východním směrem) protéká řeka Ostravice, jejímž korytem vedla hranice s Těšínským Slezskem a kdysi i Polskem. Jak naznačuje úřední název obce, rozkládá se v současnosti po obou březích řeky Ondřejnice, pravobřežního přítoku Odry. Nejstarší část Staré Vsi se ovšem rozvinula na vyvýšené terase, v nadmořské výšce asi 240 m, jen při pravém břehu řeky, snad zejména proto, že její až do počátku 20. století neregulovaný tok hrozil častými povodněmi.

K dokreslení topografické situace nutno říci, že katastrální území Staré Vsi hraničí na severu, za kopci Sakrovec (273 m) a o něco vyšším Klíncem (281 m), jež od sebe odděluje pravobřežní přítok Ondřejnice, Jarkovský potok, s obcí Proskovice, která se dnes již počítá k Velké Ostravě. V minulosti patřivala však ke společnému velkostatku.

Můžete čtenářům přiblížit současný život obce z pohledu starosty, člena zastupitelstva?

Historie obce v posledním desetiletí tohoto století je poměrně překotná, což je odvozeno z celkového vývoje v naší společnosti. Po rozpačitém nástupu a formování nové samosprávy došlo k rychlému rozvoji.

V rámci ochrany ovzduší byly posíleny elektrické rozvody a řada domácností si zavedla elektrické topení, následně byla realizována plošná plynofikace obce s náklady více než 30 mil. Kč. Byl zaveden organizovaný svaz odpadů. Trochu macešsky se chováme k vodnímu hospodářství, neboť kanalizace je stále hůbou budoucnosti.

Zbudováním telefonní ústředny se splnil sen mnoha občanů o spojení se světem a rozšíření telefonní sítě vytvořilo nástupišť pro rozvoj nového fenoménu 21. století – internetu.

S obecnou vzdělaností a přístupem k informacím souvisí i splnění snu několika staroveských generací. Zbudování nové školní budovy je bez nadsázky stavbou století ve Staré Vsi. Moderní škola je chloubou obce a kromě možnosti vzdělávání pro děti okolních obcí umožňuje i integraci handicapovaných dětí, neboť je postavena jako bezbariérová.

Po transformaci zemědělství došlo k decentralizaci JZD Krmelín, což mělo velmi negativní dopad na zaměstnanost, ale postupem času se v obci vytvořilo mnoho nových pracovních příležitostí ve zpracovatelském podniku masných výrobků, v obchůdkách, kovovýrobě, apod. Rovněž se rozšířil počet drobných řemeslníků, kteří přispěli k rozšíření nabídky služeb občanům.

Díky dokončení sportovní haly v závěru 80. let se podařilo významně podpořit rozvoj rekreačního sportu vedle již fungujícího oddílu národní házené, který byl založen již v roce 1925.

Významným prvkem kulturního života je činnost folklorního souboru Ondřejnica, který šíří slávu a kulturní tradice obce i v mezinárodním měřítku.

Nové zastupitelstvo obce, které vzešlo z voleb v r. 1998, chce navázat na práci z předchozích let a hlavní pozornost obrací k problematice zlepšení prostředí pro bydlení. Co si pod tím představujeme? Zejména je to dobudování věcí, které občanům zpřijemňují každodenní život, jako například výstavba autobusových zastávek, chodníků, místních komunikací, rozšíření veřejného osvětlení, rozhlasu apod.

Stará Ves se může pochlubit hodnotným zámekem, nyní je zčásti pod lešením, jaké máte s ním plány?

Samostatnou kapitolou je oprava zámku, pro který jsme hledali po přestěhování školy nové využití. V současnosti se zpracovává projekt na rekonstrukci zámku včetně přilehlého parku. A jak bychom chtěli prostory využít? Jako místnosti pro obecní úřad, obřadní síň, knihovnu, stálou výstavní síň, prostory pro spolkovou činnost, vinárnu pro návštěvníky a v parku by měl být malý přírodní amfiteátr pro různá kulturní vystoupení.

Obec by ráda podpořila rozvoj turistického ruchu vytvořením příslušného zázemí. Mám na mysli rozvoj sportovišť a ubytovacích kapacit, které v obci velmi chybí.

Kdybyste měl stručně shrnout jaké hlavní problémy Vás nyní pálí?

V oblasti životního prostředí jsou pro nás významné dva okruhy problémů – kanalizace, která po vstupu do EU a přijetím příslušných norem bude pro Starou Ves povinná, je natolik finančně náročná (studie mluví až o 60 mil. Kč), že si ji obec bez státní či jiné podpory nebude moci dovolit a protipovodňová opatření na Ondřejnici, která by měla zvýšit ochranu obyvatel před stále častějšími záplavami.

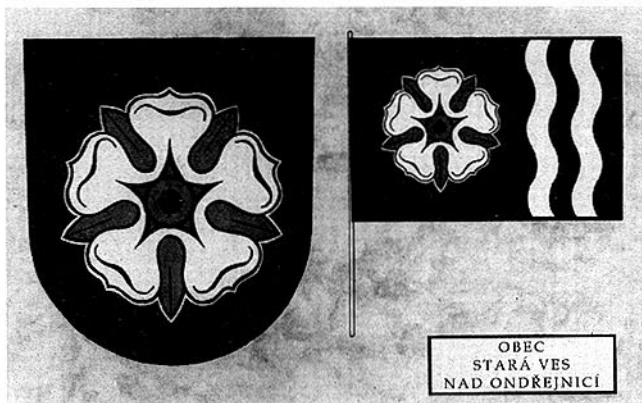
A na závěr - kam byste návštěvníka pozval a kde má hledat další informace o Staré Vsi?

Podobně jako většina obcí nabízíme některé informace prostřednictvím internetových stránek (staraves.cz). Od této prezentace si slibujeme zvýšení propagace nejen naší obce, ale i přilehlých oblastí. Vždyť Stará Ves spolu s Košatkou je bránou do CHKO Poodří a na druhé straně zde začínají svou např. cyklistickou vyjížďku turisté, kteří míří do Beskyd. A myslím, že velmi zachované historické jádro obce s dominantou kostela sv. Jana Křtitele a renesančního zámku stojí za zastavení a případnou prohlídku.

Znak a prapor

V Poodří představuje heraldická symbolika Staré Vsi nad Ondřejnicí zcela jedinečný případ. Na rozdíl od ostatních, kterým se dostalo práva disponovat vlastním obecním znakem a obecním praporem popr-

vě v dějinách české státnosti teprve po obnovení obecní samosprávy zákonem o obcích z roku 1990, totiž historie erbovního znamení obce sahá až do první poloviny 16. století. Dokladem je listina, již vydal dne

dne 14. září roku 1536 v Kroměříži Stanislav Thurzo, biskup olomoucký. Toto privilegium znamenalo pro obec právo užívat obecní erb a právo pečeti černým voskem. Olomoucký biskup v textu listiny konkrétně uvádí, že Staré Vsi uděluje "...ščit černej barvy a v tom ščitu růži žlutej barvy..."

V pozdějších obdobích obecní historie upadl starý znak v zapomnění. V průběhu 18. století dokonce Stará Ves pečtila standardním vesnickým typářem s vyobrazením postavy světce, nejspíše sv. Jana Křtitele, patrona staroveského kostela. Heraldická litera-

tura to dokládá dochovaným otiskem pečetního znamení z roku 1749.

Ke svému starodávnému znaku s růží pocházející ze znaku biskupa Thurza se obec vrátila teprve v souvislosti se zmiňovaným zákonem o obcích. Na základě rozhodnutí obecního zastupitelstva Staré Vsi nad Ondřejnicí ze dne 14. června 1999 a po schválení heraldickým podvýborem Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky ze dne 27. října 1999 se obecní znak potvrzuje jako „V černém štítě zlatá růže s červeným semeníkem a zelenými kališními lístky.“

Současně s úředním potvrzením historického erbu byla obci udělena nově také vlajka. Ta přejímá figuru růže ze znaku a navíc obsahuje také dva vertikální vlnité pruhy, jejichž symbolika vystihuje počet současných místních částí obce (Stará Ves + Košatka). Pruhy rovněž schématicky znázorňují řeku Lubinu a Ondřejnici.

Oficiální popis praporu zní: „Černý list se žlutou růží s červeným semeníkem a zelenými kališními lístky a dvěma žlutými svislými vlnitými pruhy vycházejícími z deváté a jedenácté dvanáctiny horního okraje. Pruhy mají k vlajčímu okraji dva vrcholy a tři prohlubně.“

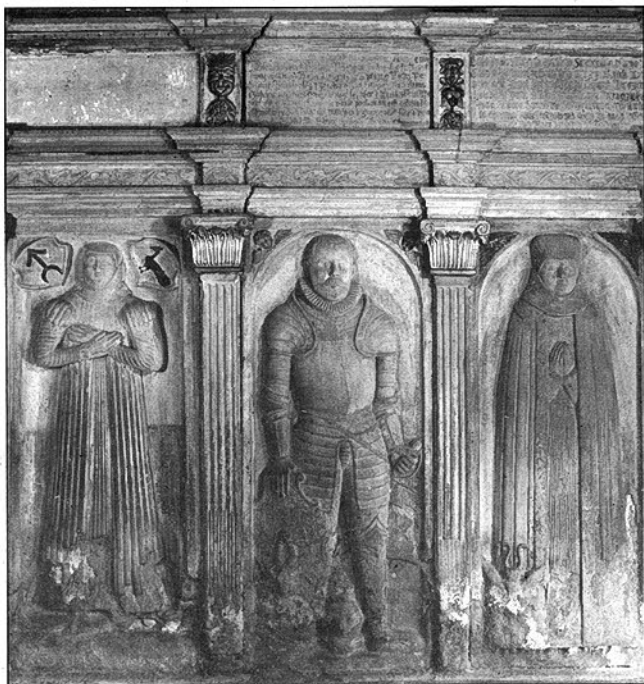
Jan Tejkal (autor návrhů obou symbolů)

Stará Ves nad Ondřejnicí – opravdu stará obec

Máme-li si říci něco o minulosti, ba počátcích této obce, musíme si připomenout především její geografickou polohu a při sledování její dávné historie se vrátit až do temných dob 13. století - pro nás temných, neboť se z nich dochovalo pramálo písemných pramenů.

Pokud jde o polohu, není sice nutno zdůrazňovat, že tato Stará Ves je situována v pravobřeží horní Odry, od jejíhož toku je vzdálena necelé dva kilometry (ledaže bychom ji chtěli odlišit od dalších pěti Starých Vsi, které se na Moravě a ve Slezsku vyskytují), přece však je to vhodné proto, abychom si uvědomili, že od svých počátků podnes náležela a náleží k Moravě. Historická hranice mezi zemí moravskou a Slezskem, resp. Opavskem, probíhala totiž právě tokem řeky Odry - to na straně západní, zatímco východně od vesnice, asi 8 kilometrů odtud, se vymezovala (tokem řeky Ostravice) druhá zemská hranice, tentokrát mezi Moravou a Těšínským Slezskem, případně Polskem. O těchto obou „říčních“ hranicích se dá ovšem mluvit až přibližně od poloviny 13. století, jelikož v časech ještě starších se tu, v širokém pásu sahajícím na jih až k dnešnímu městu Hranice a k Moravské bráně, na severu až někde k dnešní polské Racibórzi rozkládal mohutný pomezí prales, který představoval sice hranici ještě méně přesnou než měnivý tok řek, zato však poměrně bezpečnější. Tento pomezí hvozď byl zpočátku, v 11. a 12. století nebo ještě dříve, mýcen jen při obchodních cestách (jako byla legendární Jantarová stezka), ve 13. století však již soustavněji, jak o tom dodnes vypovídají názvy některých vsí - ony různé Poruby, Polomy, Třebovice nebo původně německá jména osad, jež končí slůvkem -wald („les“), jako Petřvald, Rychvald, Hukvaldy.

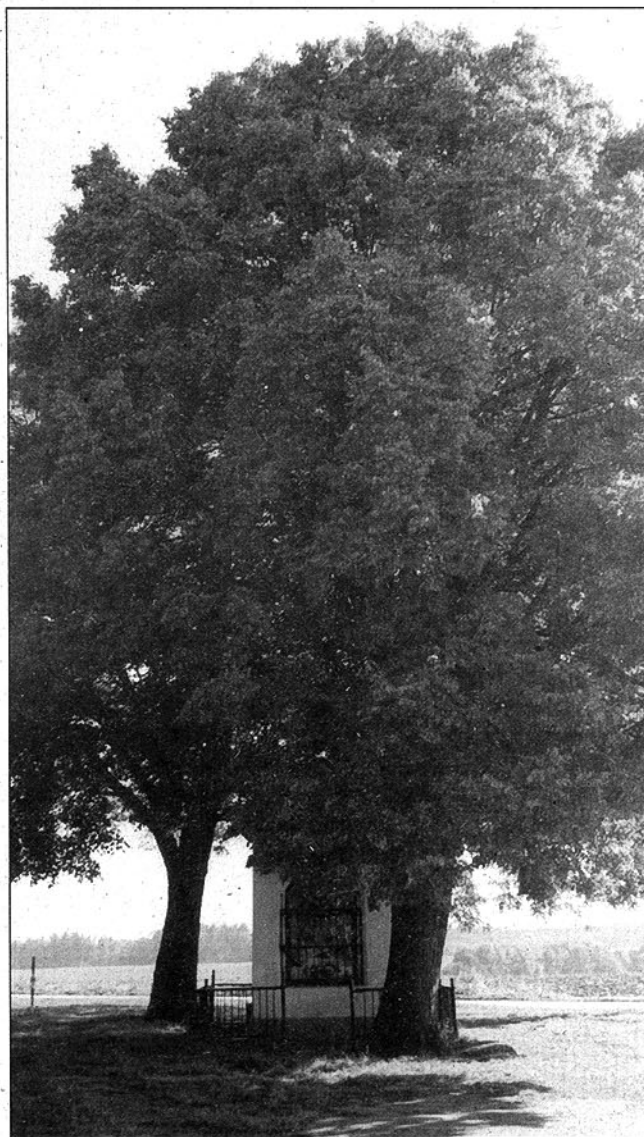
Nejstarším písemným pramenem o Staré Vsi nad Ondřejnicí je nepochybně tzv. závět olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburka, činného v letech 1245 - 1281. V té (latinsky psané) listině, datované dnem 29. listopadu 1267, se mimo jiné praví: *Koupili jsme též od Franka hraběte z Hukeswaghen újezd, který začíná od toku s názvem Zedelnic a má z jedné strany jako hranici Odru, z druhé strany Brunswerde se 70 lány. Tento brunswerdský újezd jsme koupili od paní Konráda z Plavče a jeho dědiců a celý náleží našemu kostelu. Na třetí straně pak Rosenowe a Grabowe, které patří odedávna do državy našeho kostela, ale jsou to vsi námi osazené. Na čtvrté straně Ostrava, tak jak sestupuje od Uherska...* Tento důležitý dokument, zvláště námi podtržená část jeho textu, se týká právě Staré Vsi, jak ukážeme dále. Po různých dohadách a diskusích regionálních historiků mu dnes rozumíme tak, že zmíněný biskup Bruno, významný státník, rádce krále Přemysla Otakara II. i soustavný osidlovatel Moravy a některých částí Slezska, koupil někdy v letech 1258 - 1259 od vdovy po zemřelém jihomoravském šlechtici Konrádu z Plavče (doloženém na Znojemsku už v roce 1234 a u dvora moravského markraběte Přemysla v roce 1239) zřejmě již vymýcené a rozměřené území o 70 lánech, které bylo pak nazváno po něm *Brunswerde*, podobně jako nedaleké město *Brunesberg*, Brušperk. Můžeme se tedy domnívat, že Brunswerde, jehož původní jméno za života Konráda z Plavče není známo, mohlo být osidlováno už někdy okolo roku 1250, ne-li ještě dříve, snad již ve druhé čtvrtině 13. století. Toto území, okrsek, obvod (*circuitus*) je zaznamenáno podruhé v dalším písemném dokumentu, v tzv. zakládací listině města Brušperka, z roku 1269, kde se uvádějí vesnice

Náhrobky Syrakovských v kostele (foto: R. Jarnot)

Staříč, Fryčovice, Brunswerde a Paskov jako osady, náležící pod právní působnost toho města. Tato listina sice dokládá, že k uvedenému roku bylo již Brunswerde zcela osazenou vsí, pochybujeme však, že by její vesnická plůžina měla ještě onen plný rozsah 70 lánů, jak se oznamuje o dva roky dříve v biskupově testamentu. Taková výměra půdy odpovídá totiž spíše středověkému městu než vesnici. Je tedy otázkou, zda část původní vyměřené plůžiny onoho Brunswerde nebyla přičtena později zakládanému městu Brušperku.

Celých dalších 120 následujících let pak písemné prameny o Brunswerde mlčí. Teprve v roce 1389 byl učiněn záznam v knihách biskupského lenního dvora v Kroměříži, že vesnici drží už od roku 1380 - jako biskupský man zavázaný jemu lenní přísahou k věrnosti a k plnění předepsaných povinností - jakýsi Mikuláš z Brunswerde, který je o 12 let později; v roce 1392, nazýván Mikulášem ze Staré Vsi (*Nicolaus de Antiqua Villa*). Takto podvojný přídomek se objevuje rovněž u následujícího feudálního držitele vsi (v letech 1406 - 1409) - u Martina Žabky. Tehdy nové (latinské) pojmenování Staré Vsi (*Antiqua Villa*) vzniklo patrně kvůli občasnému zaměňování onoho prvotního Brunswerde, které se časem psávalo jako *Braunswer*, s názvem sousedního města Brušperku (*Brunesberg, Braunsberg*), zároveň však se přívlastkem „starý“ odlišoval obvykle předchůdce jiné vsi nebo města, jak dosvědčuje případ stejně pojmenované osady například u Bílovce nebo Rýmařova. Nebyla vlastně Stará Ves v podobném smyslu předchůdcem města Brušperka? Její české pojmenování pak nalezneme poprvé v listině biskupského lenního dvora z roku 1466, kde je zdejší vrchnost označována - *de Antiqua Villa, vulgariter z Starewsy*, zatímco německý název se vyskytne poprvé až v roce 1718 - *Altendorf*. Zato však je hojněji používán v dobách postupující germanizace, v 18. a první polovině 19. století.

Kaplička U Vendelínka na Sakrovci (foto: R. Jarošek)

Jak asi vypadala Stará Ves tehdy před 700 až 750 lety? K roku 1267 se píše, že byla vybavena celkem 70 lány půdy, stejně jako nedaleká, rovněž významná, ves Staříč. Sousední Fryčovice měly ve svých počátcích jen 60 lánů plůžiny a 10 lánů lesa, městečko Brušperk 45 lánů, trhová ves Místek 40 lánů. I z toho je jasné, že Stará Ves či Brunswerde byla důležitou osadou, snad předurčenou k tomu, aby se stala městem. Pohled na staré katastrální mapy nás přesvědčí o tom, že se od svého vzniku rozvíjela jen asi v pravobřeží výrazně meandrujícího potoku *Ondřejnica*, na vyvýšené terase nad údolní nivou, často stíhanou povodněmi. Vesnice zřejmě až do poloviny 14. století patřila přímo k takzvaným stolním statkům olomouckého biskupství a pak byla svěřována v lenní držení různým drobným šlechticům, kteří se vazalskou přísahou zavázali nejenom ke svědomité péči o svěřený majetek, ale také k odvádění předepsaných poplatků. Byla jednoznačně zemědělskou osadou, v níž se po-

stupem času usadili i někteří řemeslníci (kovář, kolář, mlynář - uvedeni v roce 1371). Brzy, podle všeho už ve 13. století, tu stál kostel, který býval zřejmě od počátku kostelem farním (kolem něhož se rozprostíral nevelký hřbitov), třebaže o prvním faráři je zmínka v písemných pramenech až v roce 1353. Vzhledem k tomu, že známí lenní držitelé Staré Vsi, jako zmíněný Mikuláš (1380 - 1402) nebo Martin Žabka (1406 - 1409), se psali podle ní (s přídomkem *de Antiqua Villa*), předpokládáme, že měli zde už své sídlo: buď přiměřený dvorec, ještě bez opevnění, nebo už nevelkou tvrz, která zřejmě stála v blízkosti kostela, jak bývalo zvykem, protože vrchnost choďovala obvykle na bohoslužby v kostele přímo na tribunu či emporu ze svého sídla, například krytou chodbou. Tvrz ve Staré Vsi nad Ondřejnicí zcela určitě existovala v dobách, kdy ji jako biskupští manové drželi příslušníci slezského šlechtického rodu *Čeplů z Belku* (1504 - 1559). Výslovně se o ní píše v roce 1551 v knihách manského soudu v Kroměříži: *Bohuš Čeple přijímá (v léno) tvrz a ves Starou Ves a Proskovice*.

Významnějšími držiteli dominia Stará Ves - Proskovice byli příslušníci jiného slezského rodu, *Syrakovští z Pěrkova*. Jeden z jeho představitelů, Jaroš, který byl asi od roku 1545 vrchnostenským úředníkem na biskupském hradě Hukvaldech, získal tento statek již koncem roku 1560, avšak definitivně až po více než tříletém soudním řízení jako tzv. spadlé léno, snad v roce 1564 nebo 1566. Teprve potom dal stavět, ve větší vzdálenosti od starého farního kostela, renesanční zámek, dosud existující. Zemřel však už v roce 1570, aniž dovedl svůj záměr ke zdárnému konci. Díla se pak ujal jeho syn Ctibor, který držel v letech 1570 - 1600 nejenom Starou Ves s Proskovicemi, ale o něco později i Paskov a statek Zábřeh u Moravské Ostravy, se Starou Bělou a Výškovice. Hospodářsky jeho panství neobyčejně prosperovalo, což do značné míry zajistil dvěma výhodnými sňatky: nejprve s Alenou z Víckova, sestrou biskupa Viléma Prusinovského, po jejíž smrti v roce 1578 si pak vzal Johanku Bruntálskou z Vrbna. Velmi dobré, ba přátelské vztahy udržoval se svým lenním pánem, biskupem Stanislavem Pavlovským. Staroveský zámek dal Ctibor bohatě vyzdobit sgrafity a nákladně uvnitř zařídit, také však financoval goticko-renesanční přestavbu zdejšího farního kostela sv. Jana Křtitele v letech 1587 - 1589. Za něho byly v samotné Staré Vsi dva dvory. Jeden (poblíž zámku) se nazýval Zámecký, druhý, menší, byl označován jako Nový dvůr. Na mlýnském náhonu, vedeném po pravém břehu Ondřejnice, pod zámkem, byl velký vodní mlýn, také však dvoukolový *mlýn pilný* čili vodní pila. V předzámčí byl ovšem vybudován rovněž asi za jeho života vrchnostenský pivovar.

Třetí generace Syrakovských, synové Ctibora staršího - Hynek, Jan a Ctibor mladší, se o zvětšenou lenní državu podělili, jejich vztahy k dalšímu olomouckému biskupu, kardinálovi Ditrichštejnovi, známému důslednými protireformačními snahami, se však zkalily. Starou Ves s Proskovicemi držel z těch tří nejprve Hynek Syrakovský, od roku 1606 však Ctibor mladší,

zatímco Hynek získal pro sebe Paskov jako statek alodní, tedy již nezávislý na lenním pánu, olomouckém biskupu. A třetí, či druhý podle svého věku, Jan Syrakovský měl v držení Zábřeh se dvěma uvedenými vesnicemi. Toho pak v roce 1624 kvůli podpoře luteránů a stavovského povstání neblaze postihly ditrichštejnské konfiskace. Není však jasno, nakolik Janovo reformační úsilí sdílel staroveský Ctibor mladší Syrakovský, jemuž přece ještě v roce 1610 (*za věrné služby vladykovi Ctiboru...*) kardinál zapsal na jeho lenním statku věno pro manželku Annu z Vrbna. Spíše se zdá, že faru ve Staré Vsi nikdy luteráni nebo Čeští bratři nezískali. Vždyť Ctibor se (v dochované korespondenci) ucházel o místo v ditrichštejnských službách ještě v roce 1619. Byl však odmítnut kvůli „neposlušnosti“. Je ovšem známo, že v roce 1615 měl těžké spory se svými poddanými ze Staré Vsi. Ať tak či onak, tato složitá situace byla vyřešena tím, že v roce 1620 se ujal držení tohoto léna moravský šlechtic Kryštof Karel Podstatský z Prusinovic (u Holešova), který držel tou dobou také panství Veselíčko u Lipníka, jež zdědil po otci, a Zborovice u Zdounek. Náležel k nejvěrnějším manům svého biskupského pána, vždyť zastával u něho funkci nejvyššího *hofrychtěře* (dvorního soudce).

Na mapě Moravy od J. A. Komenského z roku 1627 (i v jejím druhém vydání od M. J. Piscatora z roku 1633) je Stará Ves nad Ondřejnicí zakreslena vůbec poprvé v dějinách, a to s českým jménem *Stará wes* a se symboly *pagus turritus* (vesnice s věží či věžemi) a *arx* (zámek), stejnými znaky jako například u Slezské (Polské) Ostravy na Těšínsku nebo u Dobroslavic na Opavsku. Až na piktogram *zámek* je možno označení číst také jako *oppidum* (městečko), podobně jako u Brušperku nebo Místku. Snad to vypovídá o významu Staré Vsi na počátku třicetileté války. Zvláštní je také, že na mapě není vůbec zakreslena řeka Ondřejnice, ale pouze Lubina, protékající městem Příborem kolem Mošnova a Petřvaldu a ústící do Odry.

V rodu Podstatských z Prusinovic se Stará Ves nad Ondřejnicí udržela téměř 300 let - až do roku 1904. Již první z nich, Kryštof Karel, do té doby vládka či rytíř, byl v roce 1636 povýšen do stavu šlechtického („svobodný pán“) a jeho potomku, Františku Dominikovi Podstatskému byl roku 1707 udělen titul hraběte. Jak vypadal statek Stará Ves nedlouho po třicetileté válce, dovidáme se například z lenní přejímací listiny pro Jiřího Valeriána Podstatského z roku 1665: *Přijal jsem léno... na tvrz a dvůr horní i dolní Staroveský, i Proskovický, s zahradami a štěpnicemi a blejchami, chmelnicami, pivovarem, šenkem pivným, vinným i palerním, s mejtem, mlýnem, spolu s pilou na Starej Vsi ležící, jakož i s rybníky Trnavskými, Machovskými a Proskovskými, s vodami, totiž Libinou (!) a Odrou tekoucí, s loukami nad Trnávkami, s koutem Chvalkovským a Lyským, s loukami Prušperskými a Staroveskými, s lesy Černým, od Starobilska a Březinami i Drahami od Pruskovska a Krumelinska...* S nepatrnými obměnami se takový popis velkostatku Stará Ves - Proskovice objevuje i v listině tehdejšího

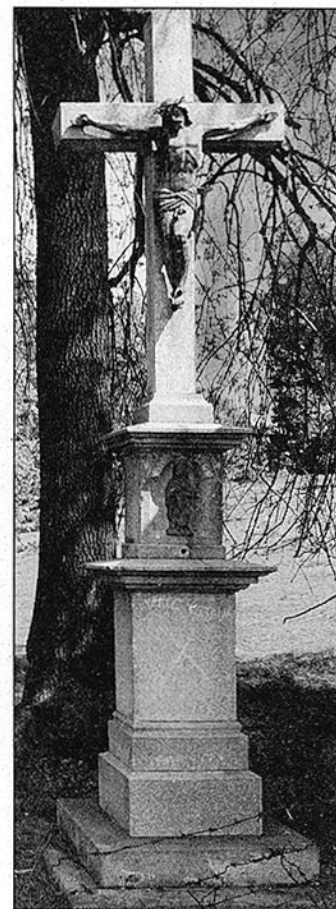

Křížek u cesty do Košatky (foto: St. Fojtík)

hukvaldského hejtmana M. Harasovského z Harasova z roku 1691. I tam je staroveský zámek nazýván *tvrzí* a říčka Ondřejnice *Lubinou*. O století později, rozhodně však v roce 1833, se již objevuje název *potok Ondřejnica*, jak shledáme v indikační skice k stabilnímu katastru obce a v pozdějších katastrálních mapách. Zámek měl ovšem tradičně některé fortifikační prvky, jako okolní vodní příkop nebo padací most u vstupu, jeho dobové označování tvrzí bylo však spíše jen českým ekvivalentem za německé slovo *Rittersitz* (rytířské, vladycké sídlo), jímž byl charakterizován v německy psaných dobových pramenech.

Již za Podstatských prožila Stará Ves poslední léta třicetileté války, kdy se v tomto kraji, například na hradech Slezské (Polské) Ostravě a ve Fulneku, usídlily švédské posádky. Podle ústní tradice byl v roce 1643 Švédy vyrabován místní farní kostel a také zámek, kde se připomínal ještě nedávno sklep *Švejďák*. Po válce, v roce 1651, byly sice poddaným na panství potvrzeny urbaniální povinnosti, roboty apod. v rozsahu podle starých soupisů z let 1483 a 1574, ale nepřihlíželo se k tomu, že mnohé grunty v uplynulých válečných letech zpustly, takže v 60. letech 17. století, když byly některé poddanské dávky navzdory tomu ještě zvýšeny, začali se staroveští bouřit. Nepokoje a neshody mezi poddanými na statku Stará Ves a Proskovice musela urovnávat samotná biskupská vrchnost, a to několikrát po sobě, jak o tom svědčí písemné dokumenty z let 1661, 1669, 1671, 1674 a z roku

1676, kdy ustanovená komise sepsala tzv. *odhad statku manského Staré Vsi*, který měl nahradit chybějící urbář. V těch archiváliích se hovoří zejména o povinnosti roboty, *koňské i pěší*, při obdělávání polností tří vrchnostenských dvorů, Nového a Zámeckého dvora v samotné Staré Vsi a *Pruskovského dvora* v Proskovicích. Dovídáme se také o povinnosti, kterou museli plnit přímo staroveští usedlíci: totiž postupně po dvojicích pravidelně vykonávat tzv. *hlásku* - strážní službu na věži zámku. V roce 1676 se v tzv. lenních aktech v Kroměříži píše, že ve Staré Vsi je fojt a 37 selských gruntů s *povinností hlásky*, že 3 selské usedlosti s touž povinností zůstávají však pusté a kromě toho že je ve vsi 10 *zahradníků*, tedy menších usedlostí, a 9 chalupníků (s nepatrným majetkem), kteří nejsou ke strážní službě zavázáni. Z toho vyplývá, že tehdy měla Stará Ves celkem 60 poddanských usedlostí (včetně fojtského statku). Náležela tedy k větším vesnicím.

Křížek u torza Javorkova dubu (foto: St. Fojtík)

Za Františka Dominika Podstatského, který převzal panství jako poručník nezletilých sirotek v roce 1703 a psal se už s titulem hraběte, jako pán na Veselíčku, Bartošovicích a Slavkově u Opavy, vypukl ve Staré Vsi v roce 1704 velký požár, při němž byly zničeny mnohé, ještě roubené domky poddanych a těžce poškozena zděná stavení se šindelovými střechami i budovy Zámeckého dvora, ba i samotný zámek. Ten sloužil jako trvalé sídlo nejvíce vdovám, případně nezletilým sirotkům uvedeného rodu, po polovině 18. století už jen

vrchnostenským úředníkům purkrabského nebo rentovního úřadu této části rostoucího panství Podstatských. Jejich rod se během jediného století rozvětvil do čtyř linií a jeho členové vlastnili pak dominia od východní Moravy (např. Lešná u Valašského Meziříčí, Hustopeče nad Bečvou) až po Moravu západní (Telč, Borovná aj.). Z dochovaných inventárních popisů a soupisů svršků ve staroveském zámku, například z let 1690 nebo 1740, seznáváme nejenom, jak byly jednotlivé místnosti zámku zařízeny, ale také, jak tehdy moravská šlechta žila. Ovšem v druhé polovině 18. století, například v roce 1780, sloužila budova jen vrchnostenským úředníkům a její druhé poschodí i nezařízená část prvního jako obilná sýpka. Naproti tomu poddaní projevovali i nadále svou nespokojenost s robotami, jak vysvítá z dochovaných písemností z let 1721, 1729 a 1738. V roce 1740 byli vesničané navíc postiženi katastrofální povodní na řece Odře i Ondřejnici. Nebyla ojedinelá. Obdobné záznamy o zátopách ve Staré Vsi, v jejímž intravilánu byla proto po celá staletí osazena jen terénní vyvýšenina pravobřeží Ondřejnice, se objevují prakticky až do konce 19. století (např. i v roce 1880).

Nicméně obec Stará Ves rostla i poté, co ztratila své někdejší hospodářské postavení a ocitla se mimo důležité dopravní spoje. Vždyť například tereziánská tzv. císařská silnice, procházející Příborem a Místkem k Těšínu, ji míjela ve značné vzdálenosti, podobně jako druhá, z konce 18. století (z Opavy, přes Moravskou Ostravu, do Těšína). Cesta vedoucí z Nového Jičina přes Bartošovice, Petřvald a Starou Ves k Moravské Ostravě byla bez pevného podkladu, a proto za deštivého počasí nesjízdná. Přesto uvádí moravský topograf F. J. Schwoy k roku 1793 ve Staré Vsi celkem 147 domů s 1054 obyvateli. Čím se živili? Vedle zemědělství, které představovalo pro většinu vesničanů hlavní zdroj obživy, se uplatnila v obci celá řada řemeslníků. Z vrchnostenského seznamu řemeslníků (byť z roku 1831, který je sestaven již podle popisných čísel) je možno zjistit, že ve Staré Vsi bylo počátkem 19. století celkem 6 kovářů, 2 kolářů, 2 stolaři, 1 zednický mistr, 1 zámečník, 1 sklenář, 1 bednář, 1 sedlář, 8 ševců, 2 mlynáři, 1 řezník, 1 obchodník máslem, 1 obchodník solí, 1 kožišník, 1 koželuh a 1 palírník. Jak patrně, nejsou tu uváděni například soukeníci, jejichž cech prosperoval tehdy v blízkém Brušperku, ani tesaři, ačkoliv roubené stavby, alespoň hospodářského charakteru, v obci stále vznikaly.

Další zprávy o profesích skýtají nám také různé topografické údaje. U řeky bylo například bělidlo, při panském dvoře ovčín a chmelnice, v předzámčí vrchnostenská sladovna a pivovar. V obci se vyskytovaly už od 16. století panské i poddanské štěpnice, tedy

ovocné sady. Relativní hospodářský rozkvět Staré Vsi z 18. století pokračoval ještě v první polovině následujícího věku. V roce 1834 tu bylo již 182 domů a 1186 obyvatel. Právě od 30. let toho století se však začal na Ostravsku bouřlivě rozvíjet důlní a železářský průmysl, což se v následujících desetiletích obrazilo i v zaměstnanosti obyvatel v této obci.

Po roce 1848, již po zrušení poddanství a roboty, spravoval prostřednictvím svých úředníků, staroveský velkostatek hrabě Leopold Podstatský - Lichtenštejn, a to až do roku 1902. O Staré Vsi té doby napsal ve své knížce o Brušpersku z roku 1869 F. Pinkava: *Poloha vesnice jestiž k obchodu dosti příhodna, jelikož hlučnou obchodní silnicí spojena jest s N. Jičinem a M. Ostravou, kdežto jiná silnice vesnici přes Brušperk s Místkem a Frýdkem z jedné; s Ukvaldy a Frankštadtem ze strany druhé spojuje. Stará Ves patří k hejtmanství Místeckému. Daňku odvádí do M. Ostravy, kamž před 1. zářím 1868 také v politických záležitostech příslušela. Dříve nežli ještě železnice do Polska šla, honíval se silnicí touto - pak přes Krmelín a Paskov - dobytek do Polska (...). Koncem srpna a začátkem září 1866 (za války prusko - rakouské) lehly zde 3 selské grunty popelem...* - Pravda je ovšem taková, že vybudováním Severní dráhy Ferdinandovy, vedoucí levobřežím řeky Odry, se Stará Ves ocitla opět stranou hlavních dopravních spojů.

Hrabě Gustav Podstatský - Lichtenštejn převzal velkostatek Starou Ves v roce 1902, avšak již v roce 1904 jej zakoupila metropolitní kapitula olomouckého arcibiskupství. Po vzniku Československé republiky byl (zejména tzv. panský dvůr, vzniklý sloučením někdejšího Zámeckého a Nového dvora) při první pozemkové reformě rozparcelován mezi řadu drobných nabyvatelů. Jen samotný zámek se v roce 1930 stal majetkem města Moravské Ostravy, do jejíhož politického okresu Stará Ves náležela až do roku 1945. Po osvobození, v jehož průběhu byl poškozen také zdejší zámek, patřila a patří obec k nově utvořenému okresu Frýdek - Místek.

Charakter Staré Vsi nad Ondřejnicí se velmi měnil už v průběhu druhé poloviny 19. století, díky její spojitosti s tak významným průmyslovým centrem, jakým se stala Moravská Ostrava. Regulací Ondřejnice a vysušením starých rybníků byla získána další vhodná půda k obdělávání i k rozvinutí vesnické zástavby i do někdejšího inundačního pásma v levobřeží řeky. Svědectvím bohaté a rušné minulosti obce zůstaly však i nadále dochované kulturní památky v jejím katastru a ovšem také početné archivní prameny.

Antonín Grůza, Památkový ústav v Ostravě

Kronika 20. století

1900 - založen Spořitelna a záloženský spolek Raiffeisenka s 220 členy

1901 - držitelem panství se stává Gustav hrabě Podstatský - Lichtenštejn, poslední držitel z tohoto rodu (v držení rodu od r. 1626)

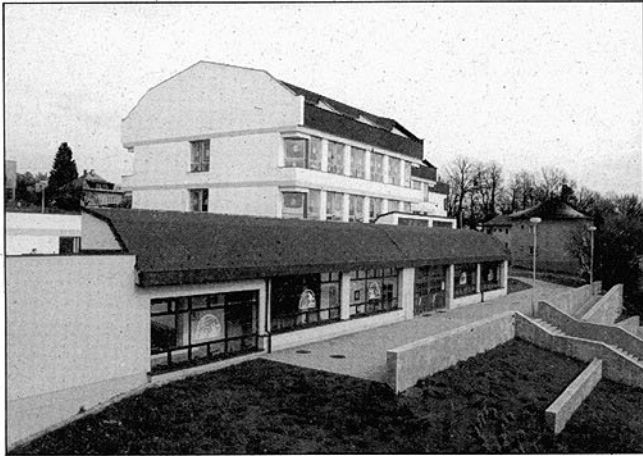
1904 - panství zakoupeno olomouckým arcibiskupstvím

1906 - založen odbor Národní jednoty o 73 členech

1907 - založena sociálně demokratická strana s 86 členy a hospodářský spolek Přemysl

- 1906 - sčítání lidu, obec má 1769 obyvatel, z toho 876 mužů a 893 žen, z celkového počtu je 1765 katolíků
- 18. 7. se „snesla strašná bouře spojená s krupobíjím“
- 1917 - obrovské sucho, „luka vypálena jako po ohni“
- 1918 - k válečným účelům zabaveny cínové píšťaly varhan, konec I. světové války, z obce zahynulo 33 občanů
- založena místní organizace Republikánské strany československého venkova
- 1919 - proveden státní zábor panství, založena místní organizace Československé strany národně socialistické
- první volby do obecního zastupitelstva za účasti čtyř politických stran, vítězí sociální demokracie
- požár panského pivovaru (v té době již jen skladiště sena) u zámku
- založena místní Osvětová komise
- slavnostně zasazena Lípa svobody na pozemku pana Havránka čp. 44
- 1920 - v místní škole otevřena Lidová škola hospodářská
- 1921 - k 1. 1. změna názvu obce na Stará Ves nad Ondřejnicí
- sčítání lidu – obec 1801 obyvatel, z toho 873 mužů a 928 žen
- vichřice, kroupy jako holubí vejce - „lidé na polích stlučeni do krve“
- založena obecní kronika
- 1922 - ustavena organizace církve československé
- 1923 - druhé obecní volby – vítězí sociální demokracie, starostou znovu Alois Chvostek
- 1924 - 16. května dopoledne se objevuje nad obcí mračno vážek, táhlo asi tři hodiny
- 1925 - založeno Vodní družstvo s cílem odvodnění pozemků
- zavedena autodoprava osob ze Štramberku přes Starou Ves do Moravské Ostravy (jízdné Stará Ves – Moravská Ostrava 8,- Kč)
- 1926 - volby do obecního zastupitelstva, tradičně vítězí sociální demokraté (428 hlasů), druží lidovci (185 hlasů), starostou se stává Stanislav Chvostek
- 1927 - začátek stavby nové silnice Stará Ves – Proskovice
- vychází první číslo časopisu Nové cesty
- začátek osobní autodopravy z Fryčovic přes Starou Ves do Moravské Ostravy
- požár horního mlýna majitele Roberta Havránka, mlýn vyhořel do základu
- vedra až 41 stupňů ve stínu, přestává téct voda v Ondřejnici
- odhalen pomník prezidentu T. J. Masarykovi s věnováním „padlým ve světové válce“
- 1928 - teplota klesá v únoru na -35 stupňů Celsia, u řeky dokonce -40 stupňů
- 15. 6. začátek vysílání rozhlasu z Moravské Ostravy, brzy je v obci 100 přijímačů
- 1929 - v hostinci U Paličků 23. 8. taneční zábava, sál je poprvé osvětlen elektricky, rozsvěcuje se 20 veřejných světel
- sčítání lidu – obec má 2028 obyvatel (993 mužů a 1035 žen), 285 domů, mezi obyvateli jsou 4 Němci
- 1930 - volby do obecního zastupitelstva – vítězí sociální demokracie, starostou opět Stanislav Chvostek
- 1931 - za hospodářské krize v obci evidováno 158 nezaměstnaných a omezeně pracujících
- začátek prací na regulaci Ondřejnice
- 1932 - starostou zvolen po rezignaci předchůdce rolník František Kellner
- postaven nový železobetonový most přes Ondřejnici pod školou
- 1933 - evidováno 382 nezaměstnaných a omezeně pracujících
- zakoupeny nové varhany o 11 rejstřících pro místní kostel
- 1934 - obecní zastupitelstvo jmenuje T. G. Masaryka prvním čestným občanem obce
- na poštovním úřadu zřízen telefon a telegraf
- 1938 - vytvoření Sudetenlandu, Stará Ves se stává pohraniční obcí (Petřvald i Košatka jsou již součástí Sudet)
- vzrůstá počet obyvatel obce z 2 026 na 2 300
- mnozí Češi se stěhují ze Sudet do zbytku území státu
- 1939 - 8. 11. požár na pile u dolního mlýna patřícího Němci Ohnheiserovi, je založen úmyslně, následuje vyšetřování německým četnictvem
- 1940 - začátek zatýkání občanů pro ilegální činnost (zvláště v Obráně národa), osm z nich se nevrátilo z koncentračních táborů
- 1941 - Stará Ves připojena k místeckému okresu
- 1943 - starosta František Kellner nucen nastoupit zdravotní dovolenou, do čela obce dosazen Němec Ohnheiser
- 1944 - 29. 8. bombardování obce americkými letadly, čtyři mrtví občané
- 1945 - 28. 1. se v obci zastavuje transport údajně 5 tisíc zajatých spojeneckých vojáků, několika se podařilo uprchnout a ukrývají se v okolí do konce války
- 1. 5. Němci těžce poškozen most přes Ondřejnici, Rusové ostřelují obec, zasažena věž zámku
- 3. 5. - těžké boje, obec osvobozena, padlo 36 Rusů a přibližně 150 Němců
- 4. 5. - první schůze MNV, předsedou Stanislav Chvostek
- 1947 - přes protesty občanů uzavřen „dolní mlýn“
- oslavy 1. máje
- 1948 - první schůze reorganizovaného MNV, předsedou Alois Galásek
- 1949 - Stará Ves opět připojena k ostravskému okresu
- 2. 7. největší povodeň od doby regulace toku Ondřejnice
- 1950 - první občanský sňatek v obřadní síni bývalého hostince F. Břežného

Budova nové školy (foto: F. Řezníček)

- 6. 1. zřízen přípravný výbor JZD
- 23. 7. družstvo zapsáno do Družstevního rejstříku, má 120 členů (z toho jeden rolník, většinou bezzemci), výměra 87 ha
- nový MNV, v čele horník Augustin Novobilský
- sčítání lidu – obec má 1752 obyvatel a 316 domů
- 1951 - zřízeno Středisko traktorové brigády s 5 traktory
- 1952 - průzkum zámku, začínají přípravné práce k jeho opravě
- probíhá scelování pozemků pro potřeby zemědělské velkovýroby, JZD přebírá statky zabavené B. Psotovi a F. Malíkovi
- 1953 - téměř všichni zbývající zemědělci „dobrovolně“ vstupují do JZD
- začátek opravy zámku
- 1954 - volby do MNV, předsedou opět A. Novobilský
- začátek výstavby rodinných domků ve čtvrti Dukla

Z Jízdy kolem obila - součást obecní slavnosti k svěcení praporu v r. 2000 (foto: archiv obce)

- 1955 - zřízen místní rozhlas
- zahájeno první zkušební vysílání televize, první televizní přijímač vlastní zaměstnanec elektrárny Lubomír Polášek
- 1957 - začátek výstavby nového hřbitova
- obec má 1875 obyvatel a 383 popisných čísel, je registrováno 435 rozhlasových a 23 televizních koncesí, odhaduje se 180 elektrických praček a ždímaček, 25 elektrických sporáků, 20 plynových sporáků, elektrický proud je ve všech domácnostech, je evidováno 69 motocyklů a 22 osobních automobilů

- 1958 - začátek vyučování ve čtyř učebnách v zámku
- 1959 - na Horním konci vykáčeny staré vrby okolo Ondřejnice
- první vítání občánků
- meliorace půdy, do družstevních lánů rozorány starobylé role za statky
- mužstvo mužů národní házené získává druhé místo na Přeboru ČSR
- 1960 - koná se místní spartakiáda, poprvé na nově upraveném hřišti u zámku
- nový MNV, v jeho čele předseda Alois Hložanka
- 1962 - derby Stará Ves – VŽKG v národní házené sleduje 1300 diváků, po volbách předsedou MNV opět A. Novobilský
- 1965 - přípravy stavby silnice Ostrava – Mošnov, novým předsedou MNV Jaroslav Dlouhý
- 1966 - katastrofální záplavy, údajně největší povodeň v historii obce, mj. narušeny všechny mosty
- otevřen nový hřbitov
- umírá poslední fojt Bedřich Novobilský
- 1967 - slavnostně otevřen provoz silnice trasy Nová Bělá – Stará Ves (křižovatka k Brušperku)
- opět odhalena socha T. G. Masaryka, po 20. letech obnovena Jízda kolem obila
- obcí projíždí prezident republiky Ludvík Svoboda
- začátek okupace – 21. 8. se obcí valí transport těžké vojenské techniky (tanky, obrněné transportéry)
- 1969 - 25. 5. jubilejní Jízda kolem obila, natáčena Českou televizí Ostrava
- 19. 9. první koncert na arkádách
- k 31. 12. má obec 1926 obyvatel a 476 domů
- zahájena výstavba samoobsluhy nad zámkem
- 1970 - zahájen provoz zahrádkářské palírny
- 1975 - dokončení stavby Motorestu s kinosálem
- 1988 - dokončení výstavby šaten a haly TJ Sokol
- 1990 - starostou obce se stává člen OF Pavel Klučík
- novým starostou Václav Sedláček
- 1997 - otevření nové školní budovy, stoletá povodeň
- 1997 - starostou obce se stává ing. Dalibor Dvořák
- 1998 - obci uděleny obecní symboly, znak a prapor
- 2000 - pořádána obecní slavnost, veřejnost seznámena s obecními symboly, obnova tradice Jízdy kolem obila

Z obecní kroniky zpracoval Jaromír Chvostek

Socha T.G.Masaryka v centru obce (foto: St. Fojtík)

Zámek ve Staré Vsi

Na severní Moravě i ve Slezsku se nacházejí jen zcela výjimečně renesanční stavby, které si uchovaly velmi věrnou původní podobu. Zámek ve Staré Vsi náleží právě pro svoji slohovou čistotu k architektonickým klenotům, vytvořeným v poslední třetině 16. století.

Existence středověké tvrze v této obci je nepopíratelná, její pozůstatky však dosavadní výzkumy nedoložily. Stála-li na místě dnešního zámku nebo jinde, může prokázat cílený archeologický průzkum.

V roce 1559 se pan Jaroš Syrakovský z Pěrkova, vysoký vrchnostenský úředník na Hukvaldech, ocitl na lenním statku ve Staré Vsi. Doposud vlastnil spolu se svou manželkou Eliškou Zeidlicovou patrně nepříliš komfortní dvůr ve Skotnici. Byla to však léta velkého stavebního rozmachu, kdy si nejenom příslušníci vysoké šlechty, ale i drobnějšího panstva budovali nová sídla, nebo stará alespoň výrazně upravovali a rozšiřovali. Je přirozené, že se Jaroš Syrakovský seznámil na tehdy přestavovaném hukvaldském hradě s funkčním uspořádáním budov, které přinesla renesance, s novodobým pohodlím. Proto se rozhodl získat vlastní rodinné sídlo, odpovídající moderním požadavkům doby i jeho společenskému postavení. Příležitost se mu naskytla po smrti lenního pána na tvrzi ve Staré Vsi, Bohuše Čepce z Belku. Protože Syrakovský nebyl jediným zájemcem o uvolněné léno, trvalo nějaký čas, než se mu podařilo vyřešit četné právní spory. Nicméně v 60. letech 16. století už biskupským manem na zdejším statku byl a patrně po stržení staré tvrze přikročil k budování nevelkého renesančního sídla, takového, jaké mu ekonomické poměry dovolily.

Nejenom na biskupských Hukvaldech, ale i v okolí Staré Vsi, v Ostravě a v mnoha dalších městech a na sousedních panstvích pracoval v té době nemalý počet italských stavitelů, zedníků i kameníků. Jaroš Syrakovský si zřejmě právě mezi nimi vybral navrhujícího projektanta i dodavatele mnoha řemeslných prací. Zámecká budova ostatně upozorňuje na inspiraci italským stavitelstvím. Její uzavřený, téměř čtvercový půdorys s miniaturním nádvořím s otevřenými arkádami, připomíná italské zámky. Pravidelná půdorysná dispozice, stejná úroveň podlah v jednotlivých patrech i renesanční sklepení, charakter zdíva i typ použitých ložných malt dokládají, že se jednalo o třípodlažní novostavbu s předsunutou věží. Mylné pozdější tvrzení, že šlo o tříposchodový objekt, způsobil asi chybný překlad dávného popisu budovy psaného v německém jazyce.

Jaroš Syrakovský budoval zámek se svou druhou manželkou, Kateřinou z Petřvaldu, což dokládá sdružený erb nad vstupním portálem. Dílo se mu však nepodařilo dokončit. Druhé poschodí, pojaté jako polopatro, mělo sloužit pouze k hospodářským účelům. Otevřeno bylo malými nezasklenými okénky, uzavíranými zřejmě dřevěnými okenicemi.

Když v roce 1570 Jaroš Syrakovský zemřel, zanechal zámek patrně zevně dosud neomítnutý. Přízemní místnosti byly od počátku zaklenuty charakteristickými renesančními klenbami s výsečemi a hřebínky, pokoje

v prvním patře však byly opatřeny pouze dřevěnými záklopovými stropy. Venkovní komunikační spoj v posledním patře, arkádový ochoz, byl pouze dřevěný.

Pokračovatelem v díle otcově se stal Ctibor Syrakovský, velmi vzdělaný komorník biskupa Viléma Prusinovského z Víckova a nejvyšší písař markrabství moravského. Ten však po smrti otcově zřejmě pobýval mimo domov a k dokončení stavby se ihned neodhodlal. Zdá se, že prozatím nechal venkovní stěny omítnout a vyzdobit sgrafitem, rovněž tak arkády. Na průčelí se připomněl spolu s manželkou Alinou aliančním znakem. Později se však rozhodl pro změnu původního projektu za účasti jiného stavitele. Změna spočívala v částečném využití druhého patra pro společenské účely, když v pravé polovině nechal vybudovat sál se dvěma krby a přilehlými dvěma většími místnostmi. Využita byla rovněž i malá místnost v sousední věži.

Teprve v poslední etapě, po ukončení dostavby posledního druhého patra a zesílení jeho vnějších zdí, také však po úpravě některých okenních otvorů, nechal pan Syrakovský vyzvednout fabionovou římsu s lunetami, nad kterou se zvedala vysoká sedlová střecha. Tenkrát došlo k poškození některých sgrafitových výjevů, z nichž se stala pouze torza a částečnému překrytí psaníček freskovou malbou. Za tohoto stavebníka zřejmě vytvořili kameníci, snad italští, početný soubor interiérových portálků a malíř Antonín Kapelet, v tom čase žijící v Brušperku, pravděpodobně vyzdobil některé místnosti v prvním patře malbami. Zámek obklopoval hlubší příkop s padacím mostem před věží. V přízemí zadního křídla se však dodnes uchoval, a to bezprostředně nad příkopem, východ s renesančním kamenným portálem.

Podle tradice vedla dřevěná chodba z druhého patra zadního křídla až do kostela, uvedena však není v žádném z písemných pramenů. Pokud by otvory ve zdivu existovaly ještě před vznikem kostela, musely by plnit jinou funkci, související se sýpkou.

Předpokládáme, že staroveský zámek dokončil úspěšný Ctibor Syrakovský starší, a to ještě před započítím stavby kostela. Dědicem manství se stal jeden z jeho synů, Ctibor mladší, údajně lehkomyšlný člověk a neposlušný man. Proto byl z rozhodnutí biskupa donucen rodinné sídlo opustit a dožil v t.zv. Novém dvoře. Ten byl ponechán, jeho ženě, poněvadž na něm měla zapsáno věno. Držitelem léna se poté stal Kryštof Karel Podstatský, pán na Veselíčku, který se ještě v roce 1620 marně snažil manželku Ctiborovu, Annu Bruntálskou z Vrbna, ze zámku vypudit.

V roce 1690 zemřel Karel Podstatský, další v řadě držitelů Staré Vsi, po kterém zůstala vdova Marie Alžběta a dva synové, přičemž Rudolfovi byl teprve jeden rok. Při pozůstalostním řízení byl pořízen popis zámku, ve kterém se uvádí, že z kamene postavený zámeček je třípodlažní, s padacím můstkem, s posledním patrem od posledního požáru poněkud zruinovaným a nezařizovaným. Ve středním podlaží byl pokoj

paní Alžběty s černou zdobenou skříní, v jídelně tři stoly pokryté černým ubrusem a třicet rozličných obrazů. V komnatě poblíž jídelny byla postel se žlutými závěsy a nebesy. Postele byly i v dalších místnostech, především však se opakoval výčet obrazů – portrétů, krajinomaleb i náboženských námětů – bez bližšího popisu. V přízemí bydlel hospodář, nacházela se tu kuchyně, komora, v místnosti se železnými dveřmi truhly s knihami, cínové nádoby atd. Ve sklepení bylo víno. Před zámkem stál pivovar a dvůr se třemi koňskými stájemi atd. V popisu je větší pozornost věnována spíše mobiliáři a šatstvu než budově. Stav je zpravidla uváděn jako špatný. To bylo ovšem běžné při takovýchto příležitostech, poněvadž se záměrně snižovala celková hodnota majetku.

Dědictví pak dočasně za nezletilých synů spravoval jejich poručník, František Dominik Podstatský. V roce 1704 došlo k dalšímu požáru zámku a proto byl nucen postarat se o jeho opravu. Ta se týkala m.j. proměny exteriéru. Poškozená sgrafitová výzdoba byla tenkrát překryta jednoduchou omítkou, patrně šedě natřenou vápennou líčkou, věž byla završena cibulí. Budova navíc zbavená lunetového fabionu obdržela jednoduchou barokní tvář, nově omítnuté arkády získaly tenkrát módní zrcadlové rámování.

V roce 1710 složil před lenním právem přísahu syn Karla Šebestiána a Alžběty, jednadvacetiletý svobodný pán Rudolf Podstatský. Je o něm známo, že vystudoval olomouckou universitu a vstoupil do služeb olomouckých biskupů, kde v letech 1713-1740 zastával úřad přisedícího manského soudu a také biskupského rady. Jako spisovatel napsal četná pojednání z oboru církevní historie a náboženského života. Přestože nepatřil k vyšší šlechtě, byl velmi uznávaným mužem. Sídliť však na tvrzi v Lešné u Valašského Meziříčí, která nebyla zatížena lénem. V této vsi dal rozšířit starý zděný kostel připojením nových bočních kaplí a přistavět k němu věž. Především se však významně zasloužil o uvedení trinitářů do Zašové a založení tamějšího kláštera. Zemřel sice ženatý, ale

bezdětný v Olomouci, pochován byl však v kostele v Zašové, a to v trinitářském rouchu.

Po smrti Rudolfově, dne 7. dubna 1740, byl pořízen další popis zámku ve Staré Vsi, ze kterého vyplývá, že v přízemí vpravo bydlel hostinský, v zadní části pravého křídla byla pekárna, naproti průjezdu kuchyně, spižírna, mandl, komora. První patro uzavírala na přístupu ze schodiště železná mříž, v místnostech stálo několik zelených kachlových kamen, v jídelně napravo od věže skřín, na protější straně hnědá kamna a hned vedle se šlo po točitém schodišti do přízemí. Druhé patro sloužilo už pouze jako sýpka.

V roce 1780 se v jiné zprávě hovoří pouze o úřednickém bytu a panské sýpce, o třináct let později už je označeno také první patro jako zchátralé, a proto ho využívali rovněž jako sýpku. Obilím bylo zaplněno i kolem roku 1823. Tenkrát už nemělo poslední poschodí stropy a sloužilo pouze jako půda. V přízemí byla stále vrchnostenská kancelář a úřednický byt.

Popis z roku 1916 však už upozornil na existenci sgrafita, které se objevilo pod opadávající omítkou. Vzhled zámecké budovy musel být velmi špatný, poněvadž mnohá neprosklená okna byla zabeďněna, ačkoliv se tu a tam ještě dochovala okenní křídla zasklená čockami. Staticky narušené arkády byly v přízemí zazděné. V tu dobu vlastnila zámek olomoucká kapitula. V přízemních místnostech se po adaptaci nacházely byty. O dvanáct let později zakoupilo zámek i dvůr město Ostrava.

Při dělostřelecké palbě v závěru 2. světové války shořela barokní cibule na věži, která byla nahrazena provizorní stanovou stříškou, dosud nezrušenou. Teprve v roce 1953 se započalo s restaurováním sgrafita, nově vytažena byla lunetová římsa. Staticky byly zabezpečeny a nově otevřeny arkády, vyměněny sešlé stropy a interiér upraven pro nové využití. Exteriér zámku se stal mimořádně půvabným a připomínal jeho renesanční podobu.

Libuše Dědková, Památkový ústav v Ostravě

Sgrafito na zámku

Přestože se sgrafito rozšířilo v renesanční Itálii, především v Toskánsku, není jeho původ přesně znám, právě tak jako čas, kdy bylo poprvé použito. Z Itálie bylo přeneseno přes Alpy na sever, do Švýcarska, Porýní, Rakouska a v 50. letech 16. století i do Čech a na Moravu. Jeho název je převzat z italštiny a v překladu znamená škrábat. Proto hovoříme o zdobném stylu, založeném na kresbě za použití rytí do omítky. Ta se skládala ze dvou vrstev, přičemž spodní byla různě probarvena, šedě, okrově, někdy až jemně červeně. Záleželo na kvalitě použitého písku a na množství jiných přímisenin, kupř. drceného dřevěného uhlí nebo spálené slámy. Na tuto vrstvu byla nanášena buď slabá vrstva omítky s vápenným nátěrem, nebo vrstva vápenného pačoku. Podle kvality umělců a ekonomické situace majitelů zámků nebo i měšťanských domů byla pak sgrafita buď jednoduchá, dekorativní, často tzv. psaničková nebo náročnější, figurální. Kombinace obou typů byly časté.

Ačkoliv je tato technika považována za exteriérovou, výjimečně byla použita i v interiérech. Známý příklad se uvádí ve Schwarzenberském paláci v Praze, ale podle záznamu v archivu Památkového ústavu v Ostravě byla sgrafitem vyzdobena také nejméně jedna komnata ve Staré Vsi, nejspíše dnešní knihovna s trámovým stropem.

Lidé, kteří tvorbu sgrafita ovládali, se nazývali sgrafitáři. Náměty vyhledávali ve vzornících, ilustrovaných biblích a knihách, ale také v grafických předlohách. Pomocí kartonů si výjevy přenášeli na bílé natřené stěny.

Autor libreta staroveského sgrafita navrhl umístit figurální scény především na dvě pohledově akcentované stěny, a to v horizontálních pásech. Otvory okenní i dveřní opatřil bordurou s dekorativní ornamentikou, zdůraznil i supraporty.

Na pravé průčelní straně jsou dva nápisy, vysvětlující obsah obrazů. Text EVANGELII LUC VI upozorňuje, že námět je čerpán z Nového zákona, evangelia sv. Lukáše, kapitola VI. Zpodobňuje Ježíše Krista ve chvíli, kdy mu farizejové vytýkali, že se ve svátky nesluší ničeho činiti, ani dobré skutky. Ježíš se však podíval na člověka, který měl ruku „uschlou“ a pravil mu: „Vztáhni ruku svou.“ A ruce bylo navraceno zdraví. Sousední výjev je z evangelia sv. Matouše a označuje ho text EVANGELII MAT 20. Kapitola jedná o dělnících najatých na práci na vinici, a to ve verších 2, 4 a 8. Vyobrazení Ježíše je v obou obrazech zcela neobvyklé. Na levé průčelní stěně je ještě jeden výjev převzatý z bible, a to Oběť Abraháмова, neboli Obětování Izáka, avšak bez doprovodného textu.

Sgrafito nad vstupním portálem

Připomeňme si, že 16. století je dobou osmanských, tedy tureckých výbojů, které se přímo dotýkaly střední Evropy. V letech 1551 - 1568 probíhala už třetí válka s Turky v tomto století, která byla ukončena Drinopolským mírem. Válečná hrozba stále nad našimi i okolními zeměmi visela, zvláště když bylo obsazeno jižní Slovensko nebo obléhána Vídeň. Výtvarně

umění jako vždy reagovalo po svém. Známy je proto mimo jiné cyklus dřevorytů s tureckými motivy, který se stal vzorníkem i pro mnohé sgrafitáře. Ctibor Syrakovský, který pobýval v inkriminovanou dobu ve Vídni, projevil patrně zájem o ztvárnění turecké tematiky. Poněvadž je renesance obdobím milujícím symboliku, nabídl autor i takové obrazy, ve kterých se neobjevila pouze bojová aktivita, ale hlavně radost z vítězství a z pokoření osmanských útočníků a jejich symbolů, půlměsíce a hvězdy. Proto se tu objevuje i oslavná scéna, jaké známe z antických bakchanálií, a v její blízkosti motiv s uťatou hlavou. Zajímavé jsou dva protilehlé výjevy nad vstupním portálem, oba v čestném umístění. Manželská dvojice, oděná v dobových panských oblecích s florentskými čepci na hlavě, pozvedá říšské, neboli královské jablko jako symbol vládařské moci. Na protější straně je naopak postava stojícího Turka také s jeho vládařskými atributy. Připomínku Drinopolského míru může snad dokládat i další výjev, v němž šlechtic podává pravici holohlavému muži v přítomnosti dítěte s květinou.

Fresková malba v lunetové římsě se zachovala v torzu, původně byl zřejmě malířsky pojednán také fabion. Jedná se o jedinou renesanční malbu, provedenou freskovou technikou, dosud známou v dalekém okolí Ostravy.

Libuše Dědková, Památkový ústav v Ostravě

Kostel sv. Jana Křtitele

Patrocinium kostela sv. Jana Křtitele dokládá středověké založení. Současný zděný objekt však vznikl zásluhou Ctibora Syrakovského v letech 1587-1589 na místě dřevěné stavby starší, vysvěcen byl 28.4.1590 biskupem Stanislavem Pavlovským. S přípravou pan Syrakovský započal už dříve, podle starého záznamu požádal v roce 1586 biskupa Pavlovského o výpomoc při zajišťování materiálu z hukvaldského panství. Na vlastní náklady však nechal postavit orientovaný renesanční kostel s řadou znaků poplatných gotickému slohu, jak to ostatně bylo v naší zemi obvyklé. Slohově vyřbíbených renesančních kostelů vzniklo u nás tenkrát pohříchu málo. Projektujícím stavitelem byl proto zřejmě zdejší člověk, Ital by nejspíš navrhl jinou stavbu.

Podélný kostel má třiboký závěr presbytáře, na protější straně předsunutou čtyřpatrovou kvadratickou věž ukončenou helmicí. Presbytář je zaklenut křížovou žeb-

rovou klenbou se třemi kápěmi, loď má však klenbu valenou se sbíhajícími se lunetami, podloženou sítí ze žeb-ber klínového profilu. Terčíky jsou reliéfně zdobené, kromě znaku Syrakovských je tu i později vytesaný erb Podstatských z Prusinovic. Renesanční portál s letopočtem 1587, osazený v jižní stěně lodi, doplňují erby Ctibora Syrakovského a jeho druhé manželky Johanky Bruntálské z Vrbna, které spolu s doprovodným textem potvrzují, že stavebníkem kostela byl právě tento lenní pán spolu se svou manželkou. Předsíňka před portál přistavěná, zv. „žebračka“, pochází až z roku 1840. Renesanční pískovcová kruchta s jonskými sloupy a polosloupy má archivolty jemně zdobené rostlinným reliéfem a je dílem kvalitních kameníků. Ze stejné doby pochází také renesanční portálek se zalomeným vstupem, který vede do sakristie, ve cviklech zdobený hlavičkami andílků. Jeho vstupní dveře jsou původní.

V roce 2000 našla akad. malířka Romana Balcarová při restaurátorském průzkumu stěn v presbytáři renesanční figurální výjev s Ježíšem Kristem, provedený technikou secco malby, který vznikl bezpochyby v době Ctibora Syrakovského. O možnosti, že autorem malby byl v Brušperku tehdy sídlící Ital Kapelet můžeme uvažovat hypoteticky, protože k dispozici v současné době není dostatek srovnávacího materiálu. Kompletní odkrytí a restaurování má být uskutečněno v roce 2001.

Ze staršího vybavení kostela se dochovala pouze křtitelnice, zatímco kazatelna, zhotovená na náklad stavebníka v roce 1588 a připomínaná ještě v roce

1859 Řehořem Volným, neexistuje. Nedochovaly se ani původní oltáře, nejstarším je oltář hlavní, který vznikl kolem roku 1786. Obraz do jeho retabula s námětem Křtu Krista v řece Jordáně namaloval fulnecký malíř Georg Frömel v roce 1786, což potvrdil svou signaturou. Restaurátorský zásah z roku 1829 a patrně i některý další bezpochyby původní malbu poněkud pozměnily. Boční oltáře jsou provedeny v pozdně barokním duchu někdy po roce 1836. Z poloviny 18. století pocházejí obrazy na nich umístěné - Stětí sv. Jana Křtitele a sv. Šebestiána s biskupem, oba v nástavcích, také však Matky Boží s Ježíškem. Ze stejné doby je i dřevěná Krista na kříži, která je výrazně rokoková.

Čtyři renesanční figurální náhrobníky, osazené do zdiva napravo od hlavního oltáře v presbytáři, představují zakladatele zámku Jaroše Syrakovského s druhou manželkou Kateřinou z Petřvaldu a jeho syna Ctibora s první manželkou Alinou z Víckova. Datum úmrtí rodičů (+1570 a 1572) a Aliny z Víckova (+1578) napovídá, že byli pochováni ještě ve starém dřevěném kostele. O pořízení náhrobníků rodičů a patrně i o přenesení ostatků do nově zbudované hrobky se postaral Ctibor. Byly to pouhé obdélníky s nápisovou deskou a tympanony, při okrajích dekorativně lemované secco malbou. V těsném jejich sousedství, napravo od nich, nechal ve zdivu otevřít, omítnout a vybilít niku, do které měly být v budoucnu vsazeny další dva epitafy, bezpochyby jeho a druhé manželky Johany. Ta jej však přežila, a tak po smrti otcově dali synové pořídit náhrobek nejenom jemu, ale i matce Kateřině Petřvaldské. Vše nechali kamenicky spojit v jediný celek. Je ostatně očividné, že každou dvojici epitafů zhotovil jiný sochař. Rozdílné není jenom rámování kamenů, ale také, a to především, hlavy postav. Na obou starších epitafech jsou více stylizované a téměř anticky pojeté. Naopak tvář pana Ctibora Syrakovského je zřejmě docela solidním portrétem.

Libuše Dědková, Památkový ústav v Ostravě

Fara

Budova staroveské fary stojí nedaleko pod kostelem. Je to zděná jednopatrová budova s mansardovou střechou a s lesénovým rámováním fasády.

Písemně se připomíná v roce 1600, znovu 1760. Nově byla postavena v letech 1809-1810.

Život na zámku

Ne – nemějte obavy, není to omyl, nejedná se o scénář oblíbeného seriálu. Tento článek čtenáře zavede do doby před zhruba sto lety.

Jeho hlavní postavou bude Vojtěch Menšík, dlouholetý obyvatel a později správce staroveského zámku. Náš hrdina pochází ze 7 dětí a narodil se 19. září 1890 v domě čp. 20, který byl součástí areálu

zámku – sloužil totiž jako panský pivovar odtud se po jeho vyhoření roku 1919 rodina Menšíkových přestěhovala přímo do zámecké budovy.

Na přelomu roku 1975/1976 si – teď už starý pan Vojtěch Menšík – zavzpomínal, co všechno zažil v dobách dětství a mládí. V maličké světničce (části

dnešní obřadní síně), příjemně vytopené kachlovými kamny, v přátelské pohodě u hrnku kafička tak vznikl kaleidoskop vzpomínek, z nichž některé jsou skutečnými střípky. Mnohdy jsou nesourodé, bez přímé spojitosti, ale o to je svědectví cennější: je osobní, lidské, vnáší do strohých historických faktů skutečný život.

Záběr č. 1 – popis zámku - klapka – jedem!

Za mých mladých let kolem roku 1898 byla budova zámku kryta šindelem, rovněž i věž, kde byly hodiny, byly čtvrté a celé hodiny, dva zvonky bylo jasně daleko slyšet – obsluhoval (natahoval je vždy v poledne starý lzidor – kostelník, muzikant). O sgrafitech nebylo tehdy ještě nic známo. Dveře do zámku byly zelené, dubové, byly vyměněny při opravě v šedesátých letech, v síni byla dlažba vykládaná kamením uprostřed dubová deska 340 cm – sloužila jako chodník, také kolem dokola v přízemí nádvoří byly desky, spodní obloky arkád byly zazděny, okna byla v zadní části – naproti bytu (místnosti vedle prádelny), při opravách byly zdi vybourány, spodní pilíře jsou nové, uprostřed starých pilířů (vyzděny z cihel) byly umístěny dubové hranoly ke zpevnění. Hranoly přesahovaly do horních pilířů, při kopání základů pro nové pilíře byla na nádvoří vykopána lidská kostra. Podlaha horních arkád byla z červených cihel. Vjezd do zámku umožňoval projíždění kočárů s panstvem až do prostoru nádvoří až k bytu správce. Tam bylo možno kočár obrátit (dveře do nádvoří tehdy nebyly). V r. 1898 byla celá zámecká věž rozebrána až na cihlové zdivo a nahrazena novou konstrukcí, přesně stejných tvarů a rozměrů, jenže místo šindelové krytiny, jež byly ve špatném stavu byla pokryta deskovým krytem a pobita zinkovým plechem (včetně obou bání). Rekonstrukci prováděl tesař Mácha z Krmelína s dvěma pomocníky (stala se humorná příhoda – malý V. Menšík (pilně přihlížel při pracích a byl za velkého křiku spouštěn na rumpálu s věže dolů). Mácha byl odborník, vysoké postavy, hubený, po věžových zdech chodil beze strachu a velmi jistě.

Od bytu správce vedlo drátěné vedení, opatřené na konci zvoncem u dveří bývalého bytu drába Vidličky (drát veden pod střechou budovy stájí a chlévů) – zařízení sloužilo k přivolání drába.

Správce Lippanský Rudolf byl člověk vyšší postavy, s bradkou, oblékal se pečlivě, vždy upraven, povahově dobrý člověk, k lidem se choval vlídně, na své podřízené byl přísný. V závěru života panovaly v rodině neshody, v rynku si oblíbil děvče Frantinu Tylečkovou, s kterou měl syna (Alois Tyleček – řečený Štastný) – jezdil k ní veřejně na bryčce i chodil pěšky. Tehdy vznikla tato posměšná písnička: „*Jede fura z Port Artura, na ni sedí Kanimura. Za ním jedě pan Lipansky, do Švihakove Francky*“. Zpívaly ji děti, dostaly pak ve škole výprask, že urážely milostpána. Lidé ho oslovovali oficiálně „milostpane“, tento milostný příběh se stal v jeho asi 65 letech věku. Paní Kristina Lippanská pocházela z Lazů, byla menší postavy, kulatého obličje a neměla dobrou pověst mezi lidmi. Měli 6 dětí. Panské hony se většinou odbývaly na straně Černého lesa (velkostatek měl 570 ha s lesy)

až po místo, kde se dnes říká ve St. Bělé „pod Ferdu“ (bydlel tam dřík – pohodný). Panské lesy se rozkládaly i na jižní straně – Březiny, Hůrka, selské lesy. Všichni synové občas přijížděli do St. Vsi na hony, stavěli se v zámku, já jsem je osobně znal. V rodině mluvili česky, znali však všichni německý jazyk, jen v přítomnosti Rudolfa hovořili mezi sebou německy. Lippanský zemřel 1917.

Správce užíval sklepu od cesty, byl menší, ostatní sklepy se od té doby nezměnily (až na kotelnu). V přízemí v „prádelně“ neustále tekla z dřevěného potrubí vynikající voda z Dola, vedená vrtaným dřevěným potrubím do zámku. Z prádelny vedl vchod do kuchyně (dnes sklad potravin a zeleniny), za ní se nacházela jídelna správce. Jeho rodina sedávala kolem stolu – otec Lippanský na vyšším stolku v čele stolu. Za jídelnou byly dvě ložnice pro rodiče. Vedle (později knihovna) byla ložnice pro děti – všechny místnosti byly propojeny dveřmi. V rohové místnosti (dnes LŠU) měl správce knihovnu a archiv, v dnešní kulturní místnosti byla zámecká kancelář. V místě bytu V. Menšíka dříve bydlel správce Růžička (je to jedna místnost, přezděná na dvě části V. Menšíkem). Správce Růžička byl správcem před Lippanským (asi 1860-1917). Po Lippanském spravoval bělský Vitásek. V zadní místnosti (rohové) byla mandlovna pro správce. Stará kuchyň vedle dveří do sklepa sloužila ke smažení po-videl, jako skladiště zvěřiny, vedle stála drvářna (sklad dřeva) – původně velká místnost, dnes přezděná. V rohové části byl kotel na vaření slív. Mezi prádelnou a drvářnou byl záchod.

V dnešní sborovně měla světničku dcera Lippanského Josefina, v místnostech školky byla sýpka, za ní tři světnice, kde spávali hosté nebo synové Lippanských. V dnešní jídelně byla sýpka, v dnešní kuchyni komora, pak v prostoru družiny opět sýpka. Rohové místnosti (tehdy přezděné na dvě části) sloužily jako „schrana“ (skladiště). V druhém patře se prostíraly samé sýpky, ve věžní místnosti 2. patra byla vypravená místnost většinou neobydlená. Vytápění obydlenných místností se dělo krby, topilo se březovým dřevem, bukovým, naštípaným a uloženým do hraní. Pod střechou na půdě nebylo nic, malá dřevěná okna byla prosklená.

Záběr č. 2 – okolí zámku – klapka – jedem!

Za mého mládí byl zámek obklopen hospodářskými budovami – které se nacházely v zachovalém stavu. U zámku byli během sezóny zaměstnaní dva zedníci – starý Šebesta a starý Vavřín (bez palce na pravé ruce), kteří pracovali na údržbě všech objektů. Šebesta bydlel v Rynku v domku vedle „sládky“, Vavřín bydlel rovněž v Rynku. Všechny hospodářské budovy byly v provozu (stodoly, chlévy, kůlny, byty). Ve chlévech naproti zámku byla kočárovna – sloužila jako prostor pro umístění 1 kočáru (bryčky). Vedle průjezdu byly ustájeny dva koně Šimel a Fric (valaši), vedle byly chlévy se dvěma dojnícemi, jedna jalovice, několik telat (1-2), dále byly kotce pro vepře – zpravidla 3. Vepře zabíjel řečený starý Brož (otec Štěpána Viláma) z č. 9. Zabíjel je ve chlévě, zpracovával je v nynější

prádelně – už tehdy tato místnost sloužila jako prádelna. Vedle kotců pro vepře byla tzv. řižňa pro přípravu krmiva, vedle chlév, kde choval 1 krávu dráb Vidlička, za ním dvě místnosti pro drábovu rodinu. Na půdě objektu bylo uskladněno seno pro dobytek. Dráb Vidlička byl bezdětný. Na místě dnešního domku Sl. Fabiána stál v zahradě altánek (dřevěný s šindelovou střechou), tam stál stůl a kolem něho lavičky. V prostoru celé zahrady (nynější Fabiánovy parcely) byly vysázeny: zelenina, bobuloviny, maliny, jahody. Altánek měl rozměry 3x3 m.

Pohled na zámek (ještě s kupolí) a hřiště na házenou, před r. 1945 (foto z obecního archivu).

Asi 5 m nad budovou chlévů směrem dozadu k vesnici bylo dřevěné koryto, ze kterého stále tekla dřevěnou trubkou voda z Dola – pro vodu tam chodili občané z okolních chalup (od Izidora, od Jana, Vyhléma Poláška, ze mlýna, od Chmelaře, od Haasa, od Hříbovských, od Tegla, od „Alety“ – v dnes zbourané staré dřevěné chalupě (Alexandr Hyneček), vedle F. Růže – Mazance bydlel řečený „konopník“. Přebytečná voda odtékala do příkopky, která vedla podél chlévů směrem na zahradu. V místech chodníku vedoucího shora od hajných ke drábovi stával přes příkopku malý dřevěný můstek se zábradlím, nad korytem (asi 3 m dlouhým) směrem nahoru stála „šprycovňa“ – menší přízemní budova 5x6 m, zděná, krytá šindelem s laťovými vraty, kde byla umístěna panská stříkačka; měla 4 dřevěná kola, železný rám, dřevěnou pumpu, kyvadlový pohon, byla tažena lidmi i koňmi. Sloužila pouze pro potřeby zámeckého panstva (podle názoru V. Menšíka to byl primitivní, nejméně stoletý mechanismus). Stará stříkačka ještě v období po první světové válce soužila k přepravě mléka do Ostravy. Obstarával ji Alois Palička s Mikušovými koňmi. Šprycovňa byla zbourána asi ve dvacátém roce.

Asi 30 m nad budovou chlévů stála rozsáhlá soustava bytů, chlévů a ostatních hospodářských prostor ve tvaru písmene L. V krajním křídle této přízemní budovy kryté šindelem byl umístěn byt pro kočího (poslední kočí byl Jan Polášek – otec J. Poláška-krejčího). Obýval dvě místnosti, větší a menší. Od tohoto bytu oddělovala síňka (asi 2 m široká) další byt ponocného Jos. Kalety (tehdy 70letého), sestávající

pouze z jedné místnosti, jeho okno směřovalo do dvora. Zbývající tři místnosti obýval hajný Ignác Palička. Za tímto bytem byla zase síňka (podobných rozměrů jako předchozí), z ní byl průchod do rozsáhlého prostoru s klenutým stropem, opírajícím se o zděné sloupy (omítnuté). Podobná klenba byla ve všech obytných místnostech celého zámeckého areálu, délka tohoto prostoru, sloužícího pro hospodářské účely, byla 30 m x 15 m šířky. Jednotlivé prostory mezi sloupy (asi 3m) byly vyzděny a užívány k ustájení dobytka patřícího služebnictvu (krávy- každý po 2, telata, po 1-2 vepřích). V prostoru budovy doleva směrem ke stodole bývalo uskladněno seno Hlaváčky (Rotterových), dřevo, uhlí, krmivo.

Zájezdni hostinec Prokopa Místeckého – stával naproti dnešní poště.

Podél budovy se prostíralo velké hnojiště obdélníkového tvaru, na severním okraji stálo 5-6 kaštanů.

Hned vedle řady 5 vysokých topolů stálo opět koryto s tekoucí vodou. Stodola měla dvě humna (původně 3), před budovou směrem do dvora byl vyvýšený prostor pro žentour.

Pivovar stál podél dnešní cesty od místa nynějších schodků. Byla to jednopatrová budova, krytá šindelem. V křídle od zámku byly dva byty (dvoupokojové, vchod do horního bytu po dřevěných schodech). Budova pivovaru se prostírala až po dnešní prostor vrat. V části další budovy o délce asi 20m byla místnost pro sušení a vaření ječmene a hranatá kád 2x2,5m. Ječmen byl uskladněn v dřevěném zásobníku s výsypným otvorem nad kádí. Na půdě uskladňovali ječmen, později tam uskladňoval Prokop Místecký seno (asi 20 fůr – všechno shořelo v r. 1919). Podél cesty stálo asi 10 velkých stromů-kaštanů, které rovněž shořely při požáru. Vchod byl ze dvora. Budova byla zděná a měla zamřížovaná okna. (V. Menšík soudí, že pivovar byl stejně starý jako zámek). K pivovaru patřil mlýn, palárňa a hospoda u Hynečka.

Zmíněný Prokop Místecký byl majitelem blízkého hostince (dnes zahrada pod poštou a ZŠ). Tato budova za 2. sv. války vyhořela. V hospodě se scházela vybraná společnost – učitelé, sedláci, správce, farář aj. Kolem r. 1900 se ve světničce vedle sálu zastřelili dva lidé z nešťastné lásky – byli cizího původu a důvodem bylo, že jim rodiče nechtěli povolit sňatek).

Vedle hospody byla kuželna – naproti, v nižší části stavení (hospoda byla jednopatrová) měl krámk s cukrovinkami Vašek. Navštěvovaly jej děti ze školy ještě za doby před první světovou válkou. Místecký zároveň měl sklad kachlových materiálů ke stavbě vysokých kamen a prodával je i do okolí. K propagaci služeb jeho hospody si vytvořil sám verše, které uváděl na plakáty pro pořádání plesů (poslední plesy se konaly za druhé sv. války).

*Slyšte lidé poslyš světe
dobře uší natahněte
Staroveský hospodský
vdovec Prokop Místecký
by nám radost udělal
srychtoval nám jako vloni
zas sousedský bal.
Pantatove, panimamy
mladenci a šumne pany
hledte mítí v ten den fraj
přijďte jistě na ten bal
jídla bude všechny sorty
po racích pak fajne dorty
ba i pražskou uzenuinu
k tomu českou medovinu
Prokop na to šteloval
by nám radost udělal
zrychtoval nám jako loni
zas sousedský bal*

Záběr č.3 – **Zámecká zahrada** – klapka – jedem!

Na místě dnešního vyletiště – parketu stál starý rozeklaný strom – lípa skácená bleskem ve třicátých letech (od té doby se na zahradě nesměly konat veřejné akce). Podél plotu naproti dnešního domku

R. Horkla stála 15-20m dlouhá kuželna, ve které hrávali kuželky synové Lippanského, když přijeli na návštěvu. Kuželna nebyla nadkryta střechou. V rohu prostranství (po levé straně od stanoviště hudebníků na kopečku) stála „pazderna“ – zděná budova s šindelovou střechou (asi 4x4m), kde se sušilo ovoce, jablka, hrušky, švestky aj. Podél Ráje se prostírala ovocná zahrada (až po chodník).

Pamatuji si na tyto zaměstnance zámku: byli to tři hajní (Jos., Ign., Fr. Palička), ponocný (Jos. Kaleta), kočí Polášek, kravař Vil. Jančák (padl v první svět. válce). Kuchařka Dvorská z Košatky, Lojzka Kovalová, Mařena Sýkorová řečená Chmelařová (manžel tešař) sloužily jako „dívky“ – uklízely v domácnosti, pomáhaly na poli. Správce obhospodařoval asi 20 mír pozemků – např. celá Štěpnice, Důl – pro trávu aj. Dráb byl na důchodě (Vidlička), jeho manželce povídali „tětka Drábka“. Život na zámku byl poměrně klidný – zaměstnanci dostávali od pánů deputát (dřevo, pronájem pozemků – chovali si dobytek), veselo bylo při smažení slív, pálily se „metly“ o sv. Janu – při kapli „u Vendelínka“. Všechna košťata nepotřebná a stará byla už dříve rozebrána a uschována pro pálení – den před sv. Janem se navršila hromada dřeva, od ohně se zapalovala košťata – tluky a s nimi se ve vzduchu točilo, hořící metly byly vyhazovány do výše, skákalo se přes oheň (také se pálily u Medenice). Večer se dralo peří – pobaba. Svítlo se petrolejovými lampami.

Vybavení světnic nebylo na dnešní dobu srovnatelné – tvořil je starý nábytek, staré koberce, na čisto tu se příliš nedbalo.

Jaromír Chvostek

Farnost Stará Ves nad Ondřejnicí

Vesnice Stará Ves je zmiňována již v roce 1483, ale musíme říci, že tehdy ještě není možné zmiňovat dějiny farnosti, byť v různých soudních sporech byly urovnávány různé rozepře a byly stanoveny povinnosti o řádném vedení účtů kostelních.

Když roku 1530 přišel rod Syrakovských z Polska, usadil se na panství Paskovském. Jaroš Syrakovský se oženil s Kateřinou Petřvaldskou z Petřvaldu, která jako věno do manželství přinesla právě Starou Ves a Proskovice. Tehdy nastal čas rozkvětu.

Deska připomínající posvěcení kostela biskupem St. Pavlovským 28. dubna 1591 umístěná nad hlavním vchodem kostela (foto: R. Jarnot)

Staroveská fara (foto: R. Jarošek)

Ctibor Syrakovský z Pěrkova byl štědrý nejen k poddaným, ale i k vesnickému kostelu, který nechal

vystavět. To bylo v letech 1587–1589. Dne 28. dubna 1591 pak byl kostel slavnostně posvěcen biskupem olomouckým Stanislavem Pavlovským.

Škoda jen, že ne vždy jsou děti hodnými následovníky svých rodičů. Již syn Ctibora Syrakovského – Jan Syrakovský neměl v úctě odkaz svého otce. Středověká zásada „*Cuius regio, eius religio*“ se zde bezhlavě uplatňovala. Jan Syrakovský, zarytý nekatolík, jak praví letopisy, nejenže podporoval nekatolictví na svých statcích, ale zdejší farář Jan Tykades (Kodydes) musel před ním uprchnout. Odstraněním faráře otevřela se Syrakovskému cesta k rozdělení majetku, který přináležel ke kostelu jako fundace. Nejlepší kusy role přisvojil k svému panství, méně úrodné dal sousedovi. Les rozdělil mezi osm zahradníků. Jelikož odstranil faráře, byla zrušena i fara a panství bylo přifařeno k Petřvaldu. V roce 1630 bylo mezi olomouckou kapitulou a novým majitelem statku staroveského panem Jindřichem Podstatským z Prusinovic dosaženo jistého kompromisu: majetek kostela vrácen nebyl, ale smlouvou obnovena fara a zde ustanovený farář měl být zabezpečen určenou peněžní částkou a odvody z bývalého farního majetku.

Čas běží kupředu, ale kola historie se obracejí. Také Jan Podstatský nechtěl naplnit smlouvu svého otce a faráře Balšánka dal roku 1671 vlastními farníky vyhnat.

Nejenže mnohá příkoří ještě museli snášet faráři na faře staroveské (takže mnozí ze strachu odmítli nastoupit na místo určené biskupem), ale i krádeže se udály v místním kostele bezpočet: jen ve století osmáctém byl kostel vykraden čtyřikrát, z následujícího století není zpráv, ale již roku 1900 je zaznamenána ve farní kronice, která byla z úředního nařízení nově založena, poznámka o další krádeži. Pak už to šlo jako po másle: 1910, 1917, 1926...1948, 1949 - ať už malé či velké krádeže trvají až doposud (poslední v roce 1996).

Historia magistra vitae – Dějiny jsou učitelkou života. Jako bychom dnes v celé naší vlasti slyšeli ohlasy dnů minulých. Naštěstí se tak děje nejen v událostech zlých, nepříjemných a těžkých, ale i ve skutečnostech radostných, které svědčí o smyslu lidí pro krásu, dobro a spravedlnost.

Během historie farnosti byl bezpočtukrát obnovován kostel, jeho zařízení, výzdoba i celé okolí. Vždy se našli ti, kteří ke slávě Boží a užítku lidí po sobě zanechávali stopu, která vypovídá o vznešených ideálech i o smyslu lidské práce a sounáležitosti.

Od prvních let existence kostela se vytváří obrovské kulturní dědictví. Ať jsou to reliéfy fundátorů kostela, nástěnné renesanční fresky (obojí prochází restaurováním), oltáře, zařízení kostela, až po obnovu stavby. Kostel byl několikrát stavebně upravován, mnohokrát za jeho existenci byla provedena výmalba i oprava vnější fasády. Vždy existovala snaha nechat po sobě nastupujícím generacím dobrou vizitku, z níž se dokáže zaradovat rozum i srdce člověka.

Při návštěvě kostela ve Staré Vsi na vás dýchne určitá rodinná atmosféra malého vesnického kostela s bohatou historií. Dnes je duší tohoto kostela nejen farnost, tj. místní starověští a košatečtí občané navštěvující bohoslužby a nesoucí starost o kostel a jeho okolí, ale také Středisko pro mládež, které bylo biskupstvím založeno na místní faře.

Kostel naplněný zpěvem, úsměvem i ruka mladých přiložená k praktickému dílu – to je naděje pro budoucnost. Naděje, že v našem národě nezahyne touha po dobru, vzájemnosti a životu v zodpovědnosti. Naděje, že lidský život se bude stále ještě otvírat touhám a hodnotám, které (ačkoli to zní velmi vznešeně) jsou hodnotami věčnosti.

Vít Zatloukal, farář ze Staré Vsi nad Ondřejnicí

Kaj zmy to su?

Odpověď na otázku z názvu je jasná: ve Staré Vsi n. O., smysl otázky jste jistě ihned pochopili - jsme přece Moraváci - stejně jako to, že je psána nářečím. Tento zajímavý, pestrý a obsahově vtipný způsob vyjadřování v sobě nese zvláštní kouzlo, cítíme z něj, že lidé před desetiletími či staletími měli svůj svérázný způsob mluvy, vyjadřující jejich osobitost. Za promluvy mnohdy přímo cítíme rozšafné pacholky, gazdy, formany, tětky, roby či stryce. Figurky vesnického života, vyjadřující se jaksi mimoděk neotřele, s nadhledem i humorem.

Staroveská mluva zapadá do rámce lašských nářečí, má jejich typické znaky – hláskové záměny, krátkost, zvláštní tvary ve skloňování i časování, přízvuk na předposlední slabice atd. Z pohledu jazykovědného bychom zde mohli nalézt vlivy polské i germanismy. Účelem tohoto příspěvku ale je spíše připomenout, že tento krásný jazyk postupně vyklízí svoje pozice a byla by věc velmi záslužná uchovat jeho zbytky v paměti lidí. Vždyť občanů užívajících dialektu rychle ubývá. Tlaku sdělovacích prostředků

a školy tento jazyk nemůže odolat a za pár let, nejdříve desetiletí budeme podobu nářečí asi znát jen z písemných záznamů, magnetofonových nahrávek nebo kompaktních disků.

Příklady nářečních výrazů

Podstatná jména	Slovesa
kuřa – kuře	frřhat' – vybírat (v jídle)
pekarčak – pec	cymbať se – loudat se
leterňa – lucerna	lopať – pít
klebetnica – „klepna“	ňargat' – brečet
izba – pokoj	pčkať – kýchat
pajta – starý dům	umětat' – utíkat
ero – letadlo	zdymat' – utíkat
pazury – prsty (nehty)	harovat' – pracovat, dřít
ďobak – zobák	zaryglovat' – zamknout
břuch – břicho	nisť – nést
křibi – křoví	piznuť – udeřit
beskuryja – potvora	

Přídavná jména

trulaty – nešika
 gryfny – šikovní
 švidraty – šilhavý
 vybliščeny – vykulený, vyhublý
 ošurgany – otrhaný
 pošastany – hloupý
 něšťasny – nešťastný
 nařapany – opilý
 zgyzdzeny – zkažený

Příklady slovesných vazeb

„Už zmy su tu.“
 „Něni zmy su.“
 „Kaj zmy to su.“
 „Kery vy stě su?“

Typické tvary 3. osoby množného čísla

„Oni kuřa, stoja, spivaju, češu, seďa, šepcu, spja.“

Pořekadla, úsloví, přirovnání

„Dybys něbyl lopal, něbyl by ti kopidol hrub kopall“
 /Kdybys nepil, nebyl by ti hrobař kopal hrobů/
 „Kaj ho tam sviňa nislá?“
 /Proč tam šel?/
 „Plece tři po tři.“
 /Mluví nesmysly/
 „Robi po macku.“
 /Pracuje potmě/
 „Čuka se mi – kdosi spomina.“
 /Škytá se mi, kdosi mě vzpomíná/
 „Roba jak kopa.“
 /Silná žena/

Příslovce

něskoro – pozdě
 kajšik – někam, kamsi
 nanovo – znovu

„Ma šnoblak jak oguru.“

/Má nos jak okurku/

„Stěkly jak pes.“

/Vzteklý je jako pes/

„Žimny jak lit.“

/Studený jako led/

„Sedi jak hořka huba.“

/Sedí smutně/

„Co ponahle to poďable.“

/Co je rychle, to je čertovo/

Rýmovánky

„Šla židula kole duba,
 měřila sě, jak je hruba,
 žid se smjal, eš se chvjál.“

„Čemu? Bo ma kočka remu.“

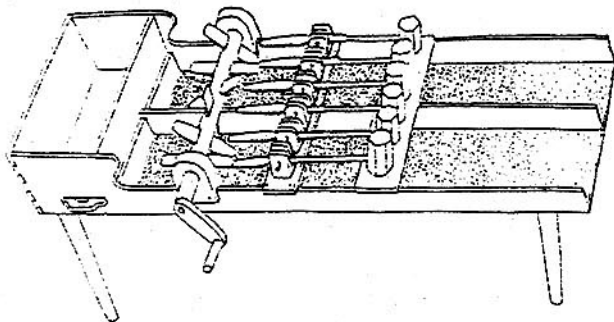
„Cyngyliny dutky, Kašparek malutky,
 Kašparčena velka, jak za grejcar bělka.“
 /následuje uchopení dětí za nos/

„Z ručky do ručky, příteli milučky.“

Poznámka: Uvedené nářeční výrazy jsou psány foneticky tak, jak je zachytil před asi třiceti léty od nejstarších staroveských občanů Jaromír Chvostek starší. V článku je uveden pouhý zlomek rukopisů nashromážděného materiálu.

Vybral: Jaromír Chvostek

Jak se tkalo plátno

V roce 1931 pořízený seznam řemeslníků na staroveském panství uvádí např. v domě Františka Novobilského čp. 24 výrobu pálenky a rosůlky se dvěma kotly nebo v č. 127 řezníka Josefa Hlavatého, dále sklenáře, ševce, koláře, mlynáře či obchodníka se solí. K tehdy provozovaným řemeslům patřilo i tkalcovství. Literatura se textilní výrobě v obci nevěnuje. Je jisté, že v rozsahu textilní výroby není srovnání se sousedním Brušperkem, který vyvážá v 18. století své soukenické produkty (zpracovávající vlnu) do Uher, Rakouska atd. Přesto se

zachovalo svědectví o tom, že textilní výroba v obci žila ještě v 50. letech tohoto století.

Ve Staré Vsi se v menší míře pěstoval a zpracovával len. Lněné vlákno se muselo máčet, třít a „vochlovat“, z něj se předla příze, kterou tkadlec zpracovával na tkalcovském stavu, hotové surové plátno se ještě zpravidla zjemňovalo, bílilo, případně barvilo a mandlovalo.

Samotný proces výroby popisuje svědectví posledních dvou staroveských tkalců – Jos. „Petra“ (Jos. Hýl – 6 let učil na místní škole) a „Francka Kopčáka“ (Františka Kopeckého z čp. 75). Je o to cennější, že v něm poslední tkalci užívají místního dialektu (nářečí):

„Přaza se rozdělí na tři dily, dva dily přidu na osnovu a jeden dil na utek. Potem se přaza natahuje na vijaky a z vijakuv se na špulířu špuluje na fajfy. To se našpuluje naraz dycky šesnast fajf – co vleze na fajfiř. No a jak je tych šesnast fajf na fajfiřu, to se potem z každě te fajfy ty konce niti navlíknu do snovačky a potem se snove osnova na snovadloch s činami. A hevaj je se tři dobře rozvažit a rozčítat a nězmylit, aby osnova vyšla na všecku přazu. A potem, jak je osnova hotova, to se navině na vrchni navoj, to je ten val na tkalcovskym vařtatě – a žubiř, ten tu osnovu drži, aby byla jaksepětři rozdělěna. A potem se osnova – niř po niti – musi přikrutit na takovy pasek platna

co zůstal v brdu z poslední hotové roboty. To je dost kumštovna robota. Potem se uděla šlichta z reňne muky a tak velký kus osnovy, co se trufaš udělat' za děň lebo za dva se našlichtuje, aby byly niti mocnější a hladší, aby šly hladko přes brdo i přes paprsek, co se s ním potem ubija utek. A z brda přes ten paprsek se přiděla koněc osnovy na takove platenco – pravi se temu lindra. Ta lindra je potem přidělena na druhym navoju, na kery se vině hotove platno.

Přaza na utek ta se špuluje na civky, je to jakořka tajak fajfy, enemže menči, aby vlyzly do čunka. Nohami se přetlača na podnuškoch – to se rychtuje osnova – a čunkem se z jedne strany na druhu přehazuje – to se tka utek. K temu je tež tře gryfu, aby robota šla. Najlepší se tka boskem, to je v nohoch, jak se pravi, lepší cit, ež dy tka v papučoch, lebo ve štybletoch alebo v pantofloch. Dy je v izbě zimnější, to člověk baj aji přemře na nohy. To tře skoro stanut' a už ničeho

něhledět, enem přestupovat' na podnuškoch, šmikať čunkem a hurdať paprskem. To ten vařtat potem sobě cely děň enem rozpravja: „Bul tu čert? Bul, bul! Mjul mēch? Mjul, mjul!“

Z hrube přaze, to dělaju baj aji děcka, bo to je enem na měchy. Z pačesne přaze to už tře dělat' lepší. To je baj na hrubší plachty do loža, na plateňaky a baj aji na hrubší košule. Ale aji z liňane přaze, to už je čista robota. Takove platno už je na svatečni košule, na cechy i na haby.

Naše děcka z tych chalup, jak ešče baj sivaju kušek teho ľnu, přadu alebo dělaju platno, ty ešče budu o te naši robotě ledyco vědět'. Ale eš ty umřu, to už na nas a na našu těžku, ale dobru robotu žaden ani něspomi. Ja, ja!“

Jaromír Chvostek

Osobnosti obce

Psát o osobnostech je téma, které vždy zavání „průšvihem“. Kdo může být oprávněn hodnotit, vybírat, volit z desítek či stovek čímsi výjimečných staroveškých občanů současnosti nebo let dávno minulých? Co má rozhodovat, když názorů je spousta, jeden rádce preferuje politiku, jiný sport, kulturu a kdo ví co ještě? Do toho osobní sympatie nebo naopak averze, osobní spory... Není jednoduchý úkol vybrat reprezentanty obce a nebýt přitom podezřelý ze subjektivity, podjatosti. Případným sýčkům proto předesílám: výběr medailonků byl značně zúžen, zahrnuje reprezentativní „vzorek“ osobností, zaslužilých v různých oborech. Všem dalším předem adresuji omluvu.

Následující výčet nezahrnuje ani význačné osobnosti dneška, byť i zde by se adeptů určitě našlo dost a dost. Současnost ale at' posoudí ubíhající čas – a věru bude z čeho vybírat: bude v „galerii osobností“ p. učitelka Krejčíčková, zakladatelka Ondřejnice, nebo Václav Stuchlý, výborný muzikant, nebo snad fotbalista Ajaxu Amsterdam Tomáš Galásek? Nebo naopak některý z veleúspěšných místních podnikatelů? Názory jsou holt proměnlivé jako život sám.

Dušan Růža

Počet odchovanců starovešské házené se počítá na stovky. Nad nimi ale jasně ční jméno Dušan Růža. Možná měl v sobě více umu, možná více štěstí, ale on jediný v házené sahal k metám nejvyšším, ovšem už ne v národní házené, nýbrž v handbalu. Ale popořádku.

Dušan se narodil 24. července 1929 ve Staré Vsi. V rodné vesnici prošel základní školou, roku 1943 nastoupil do učení v oboru strojní zámečnick ve Vítkovicích, po roce přešel na Průmyslovou školu strojní v Ostravě-Vítkovicích. Tam v roce 1948 maturoval. Po studiích začal vyučovat na učňovské škole ve Vítkovicích odborné předměty a roku 1951 narukoval do Prahy k výkonu vojenské služby.

S házenou začal ve starovešském žakovském mužstvu, v dorosteneckém věku už hrával za mužstvo mužů. Výborné výsledky ho po příchodu na vojnu předurčily k okamžitému nástupu do ATK (Armádní tělovýchovný klub, později přejmenovaný na ÚDA – Ústřední dům armády, pozdější Dukla).

V době jeho nástupu se zde ještě hrála česká házená, zároveň se ovšem začal prosazovat handbal – mezinárodní házená o sedmi hráčích (počet hráčů je tady důležitý, protože v té době se hrála v Evropě, zejména v Rakousku a Německu, i mezinárodní házená o 11 hráčích na velkém fotbalovém hřišti). Dušan Růža přešel z české házené na handbal. V dresu ATK se stal reprezentantem ČSSR a působil několik let dokonce jako kapitán národního mužstva. Vrcholem jeho kariéry je rok 1958, kdy s týmem obsadil druhé místo na mistrovství světa v handbalu.

Po ukončení působení v Dukle r. 1959 odchází do Gottwaldova (nynějšího Zlína) a zde až do roku 1964 hraje I. ligu házené. Toho roku přestupuje do Karviné, kde působí jako hráč a zároveň trenér dorosteneckého mužstva. Mezitím stihl ještě jednu sezónu vést z trenérské lavice reprezentační mužstvo, které obsadilo na mistrovství světa v Německu šesté místo. Krátkodobě působil i v dálném Reykjavíku coby trenér národního mužstva Islandu.

I po návratu působil v Karviné u mužstva dorostu, jeho práci ale v závěru roku 1988 přerušuje těžká nemoc, již 21. února 1989 podléhá.

Oldřich František Štětka

Narodil se 22. 12. 1897 v Lipníku nad Bečvou a sudičky mu předurčily celý směr a smysl života – divadlo. Prkna, co prý znamenají svět. Jeho otec Karel František Štětka je svou profesí divadelní herec a dlouholetý šéf divadelní společnosti (od roku 1894). Oldřich Štětka se automaticky stává

členem otcovy divadelní společnosti, kde obsazuje dětské role, ve 24 letech přebírá od otce vedení společnosti. Také první sňatek Oldřicha Štětky s Marií Šneiderovou je kumštýřský – manželka pochází z Plzně, bydlí v Českém Těšíně (stejně jako v té době Štětka) a její povolání je divadelní herečka. Pro doplnění: víte, čím byl její otec Karel Šneider? Odpověď je nasnadě – divadelní herec. Teprve druhý sňatek r. 1937 ale zavádí Oldřicha Štětka do Staré Vsi – jeho žena je členkou ochotnického divadla v obci. Éra putování za publikem nenávratně končí.

Rod Štětků patří k posledním, které na Ostravsku propagovaly a provozovaly dnes již neexistující kočovné divadlo. Z dochovaných rukopisů je zřejmé, jak se tyto kočovné herecké společnosti bily o místo na slunci, jak na začátku tohoto století zvoní umíráček hercům, zvyklým po vystoupení sbalit své skromné nádobíčko na povoz a vyrazit na další „štaci“ za obživou. Z těžce získávaného krajice stále více ukusují vznikající ochotnické společnosti na českém i moravském venkově, o kamenných divadlech ani nemluvě.

Štětкова společnost je nositelkou češství, K. F. Štětka, přes padesát let ředitel kočovné divadelní společnosti, čelí odnárodňování Slezska a Těšínska na přelomu století, povzbuzuje národní vědomí Čechů a Slovanů žijících ve Vídni, kde hraje po několik týdnů. Výčet míst navštívených na Ostravsku by byl obsáhlý. Například Hrabyně – zdejší hostinský Chamrád sám svázal na představení obecnostvo z okolí. Věrnou diváčkou kulisu tvořili obyvatelé Klimkovic – zasloužil se o to mimo jiné Dr. Podivínský (manžel národní umělkyně Jarmily Glazarové), dále společnost předvádí své herectví v Orlové, Opavě, Porubě, Polance, Studénce, Novém Jičíně...

Ne vždy byl herecký život bez komplikací, jako se to přihodilo cestou do Orlové. Dvojice žebřinových vozů („žebřináků“) tažená koňmi byla jediným dopravním prostředkem. V prvním drkotali herci, v druhém se převážely kufry i kulisy. Oba „kočové“ se cestou svorně přivedli do stavu opilosti. Nezbylo tedy nic jiného, než aby se řízení povozu ujali samotní herci. I to však bez potíží zvládli a příjezd do Orlové se odehrál za světla a ve zdraví.

Pestrý – stejně jako herecký život – byl i repertoár Štětkovy společnosti: hry Tyla, Stroupežnického, Vrchlického, Shakespeara. Ironií je, že tyto vysoce náročné hry nebyly mnohdy divácky tak atraktivní a marná sláva – člověk musí jíst a pít. Náročná a umělecky hodnotná představení tak doplňují i tzv. „kasaštyky“, divácky poutavé, ale naivní a umělecky bezvýznamné hry. Leccos lze vyčíst už z názvu Eleonora – nevěsta hrobu či Z českých mlýnů. Pro ilustraci – jak by se vám líbila písnička zpívaná hlavním hrdinou Šebastiánem Šafránkem?

*„Jsou ženy jako mlejnice,
mladá i staré babice,
a když je mladá, mladounká,
tak mele zvolna, zvolňounka...“*

O kus dál následuje pasáž nevědomky věčně zelená.

*„Sněmovny jako mlýny jsou,
poslanci se tam semelou...“*

Oldřich Štětka v 50. letech ve Staré Vsi spoluzakládá divadelní spolek Svornost, jehož patronem je – jak bylo tehdy zvykem – místní JZD. V souboru uplatňuje nepřebornou škálu zkušeností, přes svůj věk je stále činorodý a sám neúnavně vystupuje například ve hře podle F. X. Šaldy Směry života, režisuje hry Exulanti, Muzikantská Liduška a další. Kromě toho stále spolupracuje s Československým rozhlasem v Ostravě (zde byl zaměstnán od roku 1938), píše i upravuje hry.

Staroveské divadlo přichází o tuto osobnost v roce 1971, kdy Oldřich Štětka v 74 letech umírá.

Josef Filip

Při vyslovení jména Josefa Filipa kdokoliv ze starších občanů v obci vyhrkne: To byl náš řídící učitel. Ano, především takto utkvěl v paměti lidí rodák ze Skotnice u Příbora, kde se narodil 25. 2. 1877. Jako pilný student se vypracoval až na Státní učitelský ústav v nedalekém Příboře, kde získal po složení zkoušek způsobilosti získal oprávnění vykonávat funkci učitele. O umístění absolventů rozhodovaly nadřazené složky a jako mladý učitel získával po celých 13 let zkušeností na Obecné škole v Zábřehu nad Odrou.

Josef Filip – dole uprostřed s knirkem

Když 27. 6. 1910 zemřel ve Staré Vsi učitel a hudebník Eduard Kubala, stává se po něm 17. učitelem

a správcem školy řídící učitel Josef Filip, ustanovený do funkce 1. 8. 1911. Jak je běžným zvykem u všech jeho předchůdců, zastává zároveň úřad regenschoriho ve zdejší kostele. Plně se angažuje do dění v obci a po 1. volbách do obecního zastupitelstva r. 1919 se stává jeho členem za stranu republikánskou (agrární), téhož roku se stává jednatelem Místní osvětové komise, na dlouhé roky zastává funkci předsedy místní školské rady. Výčet funkcí by byl velmi obsáhlý, stejně tak se bez jeho osoby neobešla jediná významná událost a slavnost v obci. Třebaže skotnický rodák, přijal Starou Ves Josef Filip za svůj druhý domov. Dostatečným důkazem je s jakou pečlivostí se ujal r. 1921 (z pověření a s pomocí starosty obce Aloise Chvostka, učitele Arnošta Neuwirta a domkáře Bernarda Novobřílského) vedení nově založené obecní kroniky. Tuto zodpovědnou funkci vykonával až do roku

1938, do doby německé okupace. V průběhu okupace je kronika zabavena, její pisatel r. 1943 zatčen a na konci války zraněn.

Je třeba dodat, že jeho kronikářské záznamy jsou přehledností, výběrem faktů i tehdy užívanou fotodokumentací skutečnou kronikou života obce. Filipovou zásluhou se podařilo např. zachovat zprávy o místních zvycích, které by už jinak zřejmě upadly v zapomnění.

Josef Filip po vzoru svých předchůdců – učitelů navázal i na budoucí tradice v obci. Na dlouhé roky (od r. 1912 až do své smrti 24. 4. 1946) organizoval a dirigoval pěvecký soubor Národní jednoty. Nebyla žádná přetvářka, když se s ním smuteční hosté naposledy loučili slovy: „Za tu lásku k písni a hudbě, kterou zaséval do našich srdcí, patří mu nejen náš dík, ale – nestydíme se za to – i naše slzy“.

Jaromír Chvostek

Spolkový život v obci

Počátky spolkového života v obci sahají do druhé poloviny 19. století. Za oněch více než sto let vznikly desítky spolků, různých sdružení a organizací, naprosto výjimečně se ale dočkaly bez přerušení dnešní doby. Jejich činnost mnohdy ovlivnila změna politického systému – za nacistické okupace jsou perzekvováni příslušníci Sokola, po únoru 1948 a nástupu komunistické vlády se omezuje činnost lidoveckých organizací, v sedmdesátých letech zaniká Junák....

Původní hasičská zbrojnice postavená r. 1897.

Jediným kontinuálně fungujícím spolkem je zřejmě **Sbor dobrovolných hasičů**. Když 13. ledna 1895 v hostinci Arnošta Neuwirta probíhala ustavující valná hromada hasičského sboru, asi předsedající kovářský mistr Hynek Polášek s dalšími 33 zakládajícími členy netušil, že tento spolek oslaví 105 let svého trvání. Podle dochovaného zápisu „...Provolav mladé jednotě pan náčelník /pozn. – Hynek. Polášek/ mnoho zdaru, což hlučně ode všech přijato a zároveň provolav jeho Veličenstvu císaři pánu třikrát sláva, ukončil schůzi“. Za tři zlaté je pořízeno razítko sboru a od jakéhosi Zimblera z Vídně jsou zakoupeny kordy pro náčelníka a místonáčelníka sboru.

A její současná podoba (foto: R. Jarošek)

22. června 1895 je slavnostně vysvěcena první ruční čtyřkolová stříkačka pro koňský potah s 12člennou obsluhou v ceně 900 zlatých, k ní je pořízen vůz (rozuměj povoz) pro mužstvo, roku 1897 je vysvěceno „skladiště“ s třináct metrů vysokou věží (dnešní budova SDH). Další pokrok přináší r. 1934 dvoukolová stříkačka s motorem Škoda 22 HP od firmy Sigmund, o tři roky později již dokonce motorové vozidlo pro mužstvo – šestisedadlový osobní vůz Praga – Mignon za 11 tis. K od bratří Chmelových z Ostravy (ten sloužil až do roku 1963!).

V současnosti disponuje SDH relativně moderní výstrojí a technikou, zejména vozidlem CAS 16 Škoda RTO a DVS 12 na podvozku Avia 31.

A co další aktivity? Za více než stovku let činnosti se nashromáždilo nepřeberné množství akcí, proto jen namátkou:

- od r. 1896 začíná tradice oslav svátku patrona hasičů – sv. Floriána, tradice je obnovena od r. 1991
- r. 1920 se koná první velký „výlet“ v zámecké zahradě, později velmi populární taneční zábava při dechovce
- r. 1933 na sjezdu hasičstva v Moravské Ostravě jsou členy sboru „zacvičena protná se sekýrkami ....., ..., cvičení bylo velmi dobře provedeno“,

- od 70. let jezdí hasiči na lyžařské zájezdy po vlastech českých i okolních zemích, organizují zájezdy do divadel, plesy, „škvaření vaječiny“.

A současnost? Příslibem je perspektivní mladé mužstvo mužů, které z pohárových soutěží začíná přivážet cenné trofeje. K nejcennějším patří ta poslední, letošní, získaná za vítězství v neobyčejně populární noční soutěži Staroveský kotel v konkurenci více než tří desítek mužstev.

Není náhodou, že dva z neaktivnějších členů – Drahomír Chvostek a Milan Janošek, získali významná hasičská ocenění – odznak „Za mimořádné zásluhy“.

Obec má také bohaté tradice sportovní. I když se v rámci dnešní **Tělovýchovné jednoty** (dřívější TJ Sokol) prosadily oddíly stolního tenisu, turistiky, cyklistiky nebo v poslední době sportu pro všechny (obzvláště oblíbený je nyní aerobik žen), nejvýznamnější post si po desetiletí udržuje oddíl **národní** neboli **české házené**. Tento jediný český původní míčový sport má v obci tradici sahající do r. 1925. Zakladatelem se stal František Šupík, který se s ním seznámil při vojenské službě v Olomouci. Zrodila se první generace hráčů staroveského Sokola, organizace založené v obci už r. 1906 zásluhou činorodého muže Viléma Lednického, zvaného pro svou zarputilost a zápal Sokol-Lednický. Ten se stává zároveň prvním starostou jednoty (práci musí přerušit za první světové války, ocitá se na italské frontě).

Záběr z přátelského utkání s DTJ Mor. Ostrava 16. srpna 1942 (staré hřiště nad zámekem v pozadí bývalá zámecká stodola) – foto zapůjčeno p. Fr. Dostalíkem

O dva roky později zapustila národní házená kořeny i v místní Dělnické tělovýchovné jednotě, kde o ni byl obrovský zájem, a roku 1928 nezůstal pozadu ani katolický Orel. Odlišná politická orientace organizací znemožňovala ovšem vzájemná sportovní utkání.

Za druhé světové války je činnost Sokola a Orla zastavena, vzniká nový oddíl Odbor házené Stará Ves. Po rušné době války vzniká v r. 1948 TJ Sokol Stará Ves, jehož družstvo národní házené vybojovalo v roce 1951 účast v první lize. Od té doby jen třikrát prošlo krizí a sestupem do nižší soutěže. Za ta desetiletí klub vychoval stovky házenkářů. Z nich je nutno vyzvednout Radomíra Horkla, Jana Tylečka a Bořika Hýla, oceněné titulem Mistr sportu, Dušana Růžu –

Zasloužilého mistra sportu a reprezentanta ČSSR v mezinárodní házené, a z nejmladší generace Tomáše Nuska, prvního staroveského nositele titulu Mistr národní házené. Mnozí z odchovanců se uplatnili i v mezinárodní házené. Kromě už zmíněného Dušana Růže se do první ligy vypracovali Jaroslav Dorotík a Miloš Merta (dřívější Baník Ostrava), za mistrovský celek Karviné hrál Martin Harabiš. A pokud nevíte, jaký je mezi národní a mezinárodní házenou rozdíl... přijďte se podívat na některé utkání na místní hřiště.

Družstvo DTJ, které hrálo o titul přebor. republiky v době II. svět. války, vpravo Fr. Tyleček – foto zapůjčeno p. Fr. Dostalíkem

Starší generace často propagovala heslo „Co Čech, to muzikant“. Vždy sice obsahovalo nadsázku, ale i tak můžeme vypátrat v obci bohaté hudební tradice. Pokud pomíneme náboženské poslání hudby snad od 16. století, kdy byl položen základ současného kostela, setkáme se od 2. poloviny 17. století s prací „kantorů“ – učitelů. Vedle učení matematice a jazykům měla své místo i výuka zpěvu. Škola se tak – vedle kostela – stává nositelkou rozvoje kultury, jmenovitě hudebnosti. Výborným varhaníkem byl v 2. polovině 19. století nadučitel Eduard Kubala, stejně tak učitel Vladimír Šturma a mnozí další. Svými vlastními cestičkami se začaly prodírat kapely a pěvecké soubory.

Zámecká kapela v r. 1984, v první řadě druhý zleva kapelník Václav Stuchlý – foto zapůjčil p. B. Šlejter.

U prapočátku **dechové hudby** se objevuje jméno řídicího učitele Františka Gerliche. Ten učí hře na dechové nástroje a vytváří předpoklady pro založení

Ochotnický divadelní soubor (představení Děvčátka z kolonie) – foto zapůjčeno pí. Ševčíkovou

příležitostně kapely vojenských vysloužilců. Kapelníkem je klarinetista Alois Lyčka z Proskovic, povoláním švec (řečený konopník), doprovázejí jej 2 baskřídlovky, 1 křídlovka, dva bubeníci.

První stálý hudební soubor zakládá r. 1900 tehdy osmnáctiletý Vilém Hýl. Nejmladším členem je Antonín Havránek, který má dvanáct let. Dechový soubor brzy rozšířila smyčcová skupina. Výtečnou pověst souboru potvrdila nevšední pozvánka k účinkování při návštěvě císaře Františka Josefa I. v Ostravě.

Také další dechovku zakládá mladík – sedmnáctiletý křídlovák Jindřich Polášek. Kapela dostává název Sokolský hudební kroužek. Hýlův žák Josef Fabián představuje v předvečer 1. máje 1920 nový mladý soubor tvořený v průměru sedmnáctiletými příslušníky sokolské jednoty. Tzv. Fabiánova kapela má v repertoáru náročnou skladbu Smetany, Dvořáka, ale také Brahmsa a Verdiho.

Na okamžik přeskočme od hudby k filmu. Vlastně se od tématu vůbec neodchýlíme, dvacátá léta jsou totiž érou filmu němého a filmové produkce doprovází živá hudba. Těžko si dnes v době hi-fi techniky představíme ztemnělý sál s trhanými pohyblivými obrázky na plátně a opodál kvarteto napjatých muzikantů (cellisty, kontrabasisty a klavíristy) pod taktovkou houslisty Aloise Lednického.

Z 30. let je potřeba se zmínit také o Dělnické hudbě Františka Tylečka.

Alois Lednický se koncem třicátých let stal kapelníkem nově vytvořeného souboru, v jehož čele stál až do roku 1966. Jeho soubor slučoval muzikanty z dříve jmenovaných kapel. Do vědomí současníků se zapsaly koncerty z děl Smetany, Dvořáka, národopisné večery, ale také operety (např. Děvčátka z kolonie), sou-

těže a přehlídky. Lednický se tak stal nejvýznamnější osobností staroveského hudebního života.

Na své předchůdce navázal všestranný košatecký muzikant Václav Stuchlý. Postavil se do čela obou souborů. Každoročně jsou pořádány koncerty, dechovka natáčí pořad pro Československý rozhlas, účastní se soutěží, taneční soubor účinkuje na plesech, tanečních kursech atd. Mnozí členové (a pochopitelně i posluchači) dodnes rádi vzpomínají na desítky vystoupení, mezi nimiž byl zřejmě vrcholem po tři roky (léta 1983-85) zájezd do německých Drážďan. Tam už dechovka vystupuje pod názvem Zámecká kapela. A přestože zájem o dechovou hudbu u mladé generace silně upadá, Zámecká kapela dále dělá radost starší generaci posluchačů.

K hudebnosti nedomyslitelně patří zpěv. Pomíne-li lidové písně, zpívané při práci nebo jakýchkoliv jiných příležitostech, musíme se zmínit o tradici **sborového zpěvu** v obci.

Nadučitel Edvard Kubala, výborný varhaník a zpěvák, založil na přelomu století početný chrámový sbor. Z podnětu dalšího učitele Karla Šitavance je založen v obci roku 1906 Odbor Národní jednoty, v jehož rámci zároveň vznikl první organizovaný pěvecký sbor. Téměř polovinu členstva tvoří učitelé zdejší školy. 5. května 1912 mladičkový řídící učitel Josef Filip předvádí veřejnosti poprvé výsledky práce své i jeho předchůdců.

Uprostřed okupace – roku 1942 – zakládá mladý učitel Jaromír Chvostek 30členný dívčí sbor. Po Filipově náhlém úmrtí r. 1946 přebírá i vedení druhého souboru. Z mnoha koncertů v obci i okolí lze vyzvednout spolupráci při oslavách 700 let založení Staré Vsi n.O. v r. 1969. Tehdy se poprvé realizuje nápad využít

výtečných akustických vlastností staroveského zámku pro koncertní účely – koná se první koncert na zámeckých arkádách. Z něj se postupem doby stává vysoce uznávaná přehlídka sborového zpěvu s účastí např. pěveckého sboru Pedagogické fakulty v Ostravě, sboru ostravské konzervatoře nebo učitelského pěveckého sboru z polského Wagrowce (tam také směřoval zahraniční zájezd sboru se dvěma celovečerními koncerty). Nejvyššího ocenění se sboru dostalo v roce 1971, kdy v krajské soutěži O cenu Leoše Janáčka získal v kategorii smíšených sborů stříbrnou medaili. I v tomto případě ale platí, že tam, kde není zájem u mladé generace, dochází k postupnému zániku. Poslední ránu staroveskému sborovému zpěvu přinesly nemoc a posléze skom dlouholetého dirigenta a vedoucího Jaromíra Chvostka v roce 1990. Moderní doba není těmto činnostem nakloněna, slavné koncerty na arkádách budou zřejmě žít jen ve vzpomínkách a na fotografiích.

V životě vesnic se na počátku století těšilo velké oblibě **ochotnické divadlo**. Tato podkapitola, věnovaná divadlu, by však mohla být i rozšířená. Svě herce si totiž zprvu vychovávali jednotlivé spolky. U jeho zrodu stál divadelní soubor Tělocvičné jednoty Sokol, jehož úroveň ve 20.–30. letech pozdvihl v obci tehdy bydlicí akademický malíř Viktor Kutzer. Po vzoru Sokola vznikly divadelní kroužky i v tělovýchovných organizacích Orel (založen 1908) a DTJ (organizace založena r. 1919).

I přes nejrůznější těžkosti a svízele, přísný dohled, pracují nadále staroveští ochotníci i za doby nejtěžší, za doby německé okupace. Divadlo pomáhá udržovat povědomí češství a národní hrdosti, vystavované soustavnému germanizačnímu tlaku.

Po válce (roku 1947) se všechny divadelní soubory sloučily v jednu ochotnickou organizaci, přijímající název Svornost. Přes množství potíží s uskladněním kulís, vybavením sálů, krojoven atd. má staroveské divadlo nespornou výhodu, „poklad“: v obci se usazuje jeden z posledních představitelů kočovného herectví – Oldřich Štětka. Ten se ujímá s profesionální rutinou režisérského žezla, přitom vypomáhá i herecky. Dochované fotografie zachycují zápal s jakým místní herci – ryzí amatéři prožívají své role v hrách Děvčátka z kolonie (hráno za doby II. světové války), Zkrocení zlé ženy, v operetě Slováká princezka či Dům u tří děvčátek.

Mnohotvárnou činnost Svornosti uzavírá v roce 1969 představení Vrchlického hry Noc na Karlštejně, hrané s působivou kulisou – v areálu majestátního zámku.

Ondřejnica, lašský soubor písní a tanců Stará Ves nad Ondřejnicí byla založena v roce 1977. Původní dětská folklórní skupina místní základní školy přerostla do podoby více než stočlenného souboru s vlastní cimbálovou muzikou, taneční a pěveckou skupinou, dvěma dětskými skupinami a sólisty.

Soubor neměl možnost navázat na tradice vytvořené lašským souborem – předchůdcem. Snaží se nalézat a oživovat téměř zapomenuté písně, tance, zvyky a obyčejy téměř zapomenuté písně, tance, zvyky a obyčejy svého regionu na jihozápadním okraji Ostravy. Usiluje o osobitě ztvárnění lašského folklóru, které by se svým výrazem nevzdalovalo původnímu záměru lidových tvůrců.

Nejsilnější a nejpůsobivější stránkou tanečního, pěveckého i hudebního projevu je jemná lyrika, jednoduchost a prostota. Lašské písně a tance mohli slyšet a vidět účastníci jeho vlastních koncertů, festivalů „Staroveské zámecké léto“, národopisných slavností a přehlídek v Janovicích, Dolní Lomné, Rožnově pod Radhoštěm, Turzovce, Velké Bystřici či Hlavici u Českého Dubu, na moravských bálech v Praze, na výstavách Země živitelka v Českých Budějovicích a jiných kulturních akcí po celé republice. Ondřejnica reprezentovala svou vlast také v zahraničí – Polsko, Francie, Turecko, Sicílie. Mnohé písně v podání zpěváků a muziky souboru zaznívají na vlnách Českého rozhlasu: Česká televize – studio Ostrava natočila o Ondřejnici pořad Vonička z domova. Největším úspěchem souboru bylo ocenění jeho programu „Moje Lašsko“, sestaveného z písní a tanců povodí Ondřejnice, které inspirovaly i Leoše Janáčka k jeho vyznání k rodnému kraji.

Někteří členové souboru Ondřejnica (archiv souboru)

Už s rokem 1918 spojuje svůj vznik Svaz včelařů.

Do roku 1929 sahá historie místní organizace Českého rybářského svazu, která od té doby značně zvětšila svůj revír i počet členů a kromě sportovního rybaření obstarává násadu zvláště pstruhů ve své líhni.

Šlechtice a soukromé majitele obecní honitby stíhá roku 1950 první dvacetičlenná Myslivecká společnost, od roku 1962 přejmenovaná na Myslivecké sdružení.

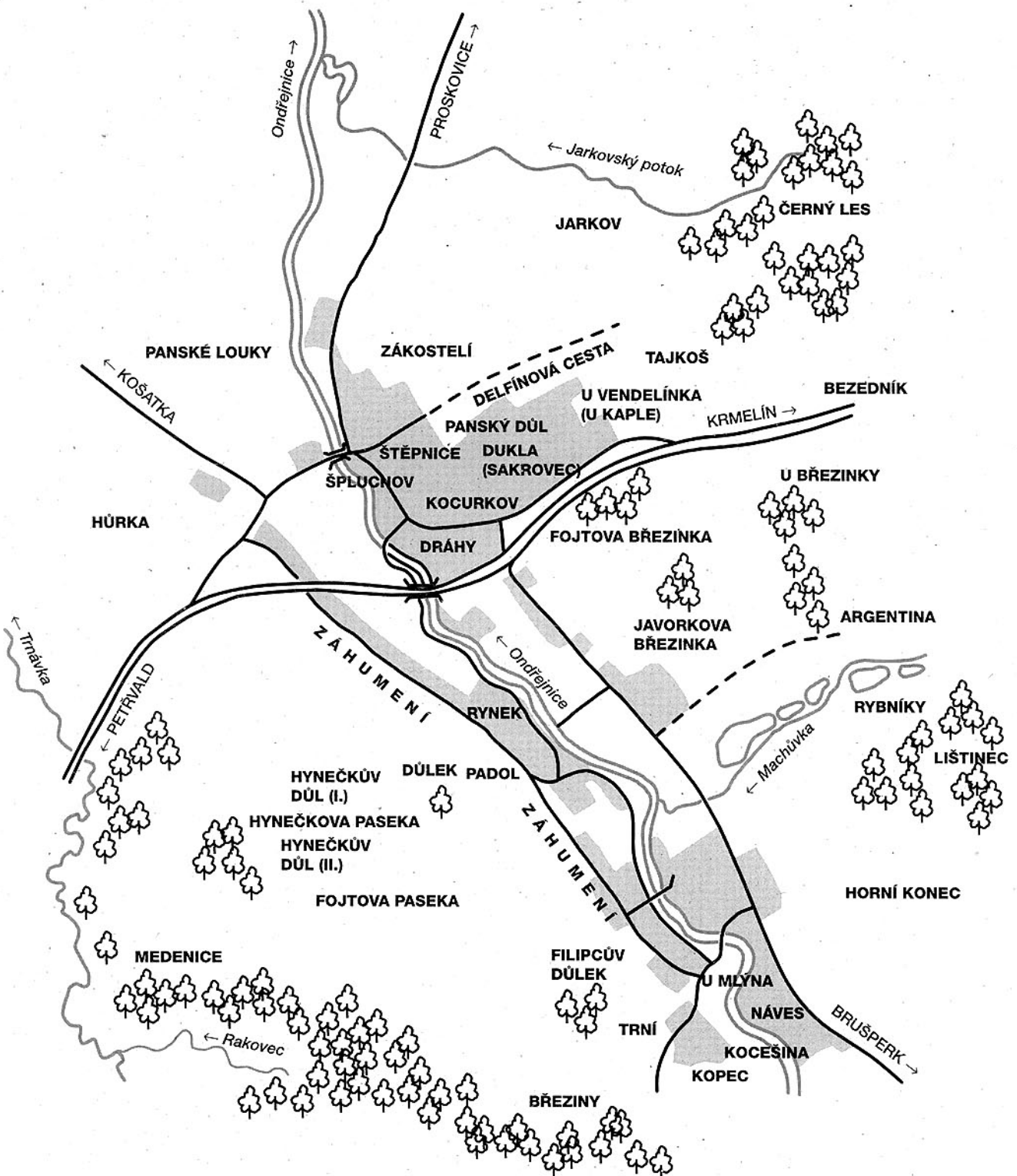
Roku 1953 je ustavena místní skupina Československého červeného kříže, roku 1958 organizace Československého ovocnářsko – zahrádkářského svazu, roku 1967 Československý svaz žen.

Sbor dobrovolných hasičů, sport, hudba a zpěv tvoří páteř spolkového života ve Staré Vsi n. O.. Jejich tradice sahají nejhluběji do minulosti, jejich aktivity asi nejvíce poznamenaly náplň života staroveských občanů v průběhu století. Bylo by ovšem nespravedlivé „opomenout“ a nezmiřit organizace další trvajících třeba jen zlomek doby existence SDH.

Z dětských organizací vzpomeňme na junácký oddíl konce 60. let, později PO SSM, početnou organizaci, která přes vnučovanou politickou náplň (v drtivé většině uplatňovanou jen formálně) vychovala svou pravidelnou činností a zejména dodnes provozovanými letními tábory stovky dětí k samostatnosti, zodpovědnosti i vztahu k přírodě.

Jaromír Chvostek

POMÍSTNÍ NÁZVY

Lidový kroj ve Staré Vsi a přilehlém okolí

Tento prý sestával u mužských ze špenzru z modrého nebo zeleného sukna, takové též vesty, vysoké s hustou řadou knoflíků a šněrováním, kalhot úzkých po kolena sahajících s předními kapsami a lackem, nejvíce nosili koženky. Boty byly vysoké a beranice sametová, kožešinou obšitá.

U ženatých byly v oblíbené duhové a kytajové ble-domodré sukne se širokými zástěrami v rovné délce se sukni, barvy bílé nebo černé. Na hlavách nosily lípské nebo turecké šátky, vyšívané pod bradou na uzal svázané. Nohy zdobily lakované střevíce, nízké, vystřížené s ozdobnými mašlemi bez podpatků, punčochy bílé, vzorkované. Z perglu (mušelínu) býval ozdoben portami, pentlemi různých barev a také zelenými patáčky. Špenzr býval dříve s baňatými, později s úzkými rukávy z hedvábí zeleného nebo ble-dočerveného. Čepec se nosil kulatý z krajek, pošíty perličkami a zlatými patáčky.

Podle starého zápisu, 26/5 1977 J. CH.

Na snímku ze Staroveského zámeckého léta - akce s mnohaletou tradicí, které se zúčastňují národopisné soubory z širokého okolí i zahraničí - je zachycen soubor Ondřejnica. Jeho kroje vycházejí z tzv. lašského nížinného kroje.

Písemná paměť – archivní prameny

Historické prameny a literaturu k dějinám Staré Vsi n. O. mají možnost získat zájemci spíše už jen za jejími hranicemi – v archivech a dobře vybavených knihovnách. Tyto doby, kdy se nadšený historik – amatér Richard Hyneček mohl probírat archivem zámku v Petřvaldu na Moravě, Zdejší zámek už dnes vůbec neexistuje a kdo ví, kde skončily tamější listiny, zčásti opsané r. 1913 panem Hynečkem.

Pro novější historii je „pramenem“ paměť místních občanů, staroveskou osobitostí je v letech 1928-1931 vydávání vlastního časopisu „Nové cesty“, dochovaného snad v několika kusech, s příspěvky jako Elektrisace venkova, Masaryk a Komenský, Místní školní rada atd.

Literatura k obci a zejména k její dominantě – zámku je sice vcelku obsáhlá, ovšem jedná se spíše o postupně přejímané závěry dřívějších prací. Touto cestou se přejímaly i různé omyly, zavedené staršími dějepisci. Bylo to zapříčiněno také tím, že v některých případech nám dnes není známo, o jaké prameny se autoři opírali.

Starší interpretace zahrnuje například proslulé *Zrcadlo slavného markrabství Moravského* od Bartoloměje Paprockého z Hlohov z roku 1593 nebo německy psaná *Topografie markrabství Moravského* Gregora Wolneho (1835), zajímavé údaje například i o místních zvycích obsahuje Pinkavův *Brušperk a jeho okolí* (1869) s částmi věnovanými Staré Vsi, Petřvaldu a jiným obcím. Modernější příspěvky shrnují práce významné osobnosti československého dějepisectví – Ladislava Hosáka (např. *Historický místopis Moravy a Slezska* –1967).

Architekturou zámku se zabývají publikace *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (1983), *Plačkovy Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku* (1996) nebo příspěvek Karla Jiříka *Renesanční zámek ve Staré Vsi n.O. v časopisu Těšínsko* (1982).

Vážní zájemci o historii (nejen staroveskou) si jistě nevystačí s fakty, která přináší jiní autoři v odborné literatuře. Jen ztěžka můžeme spoléhat na jakési náhodné objevy třeba listinného materiálu, jako se to podařilo při opravě staroveského kostela roku 1922. Tehdy stavebníci našli při rozebírání starých pavlačí mezi deskami „Rewers“ datovaný „7ho Mage Leta 1742“, v němž „Jirzik Hyneczk, fojt“ potvrzuje půjčku „1 Sto Rinských Pro Swau důležitú Potrzebú“ (tedy pro potřeby obce) od staroveského faráře Jiříka Červenky.

Větší pravděpodobnost důležitého objevu mají odborníci provádějící průzkum historických objektů nebo lokalit. Sondy odhalují mnohá tajemství třeba k výstavbě budovy zámku (objasňují se tak etapy jeho výstavby), naznačují nesmírně zajímavou hypotézu, že stěny některých místností zámku byly rovněž zdobeny malbami, jejichž zbytky se snad zachovaly pod neodkrytými vrstvami pozdějších nátěrů. Bez zajímavosti by zcela jistě nebyl ani dosud neprovedený archeologický průzkum.

Neocenitelné služby historikům přináší archivy. Stovky metrů regálů nejrozličnějších písemností skrývají množství cenných materiálů, z nichž některé jsou stále ještě neutříděny a mohou změnit náš pohled na minulost. O tom ale již dále...

Jaromír Chvostek

Vzhledem k tomu, že existence obce je písemně doložena pro dobu téměř tři čtvrtin tisíciletí, očekávali bychom, že v regionálních archivech bude k dispozici velké množství potřebných dokumentů. Celkově vzato, archiválií vhodných k tomuto účelu je opravdu mnoho, jsou však roztroušeny v celé řadě fondů a mimoto velmi nerovnoměrně dokládají jednotlivé fáze historického vývoje Staré Vsi. Zcela ojedinělé písemné prameny jsme zjistili pro závažnou počáteční epochu 13. a 14. století poměrně málo je k dispozici také z 15. století. Považujeme to za přirozené ze známých důvodů. Jednak se v těch nejstarších dobách každý právní počín nezlistiňoval, jednak mnohé písemnosti vzaly za své při požárech, za válek nebo z jiných příčin. Samozřejmě, od 16. a 17. století písemných pramenů přibývá směrem k současnosti stále více. Pokud jde o Starou Ves, je možno konstatovat, že (s výjimkou církevních záležitostí) se nejméně dokumentů dochovalo v řeči latinské, zatímco těch, které byly napsány česky, je snad nejvíce, i když mnoho existujících písemností je napsáno německy.

Ve Státním okresním archivu ve Frýdku-Místku je uložen fond *Archiv obce Stará Ves n. O. (1738 - 1945)*. Není příliš rozsáhlý a časově se vztahuje po nejvíce k 19. a 20. století. Tamtéž je uložena také *Pamětní kniha obce Staré Vsi nad Ondřejnicí*, která ve třech svazcích zachycuje ovšem pouze dobu mezi lety 1921 - 1990. Pro novější dějiny obce je ovšem důležitý i fond *Okresní národní výbor Frýdek-Místek (1945 - 1960)* a menší, avšak pro tento účel ještě cennější fond *Římskokatolický farní úřad Stará Ves n. O. (1691- 1952)*.

Nejvíce hodnotného materiálu jsme našli ovšem v Zemském archivu v Opavě a jeho pobočkách. Tam je například uložen fond *Archiv velkostatku Stará Ves (1742 - 1878)*, velmi skrovný, užitečný hlavně při studiu zemědělské a lesnické činnosti v uvedeném období. Pro sledování majetkoprávních poměrů je ovšem lepší *Archiv velkostatku Veselíčko (1394 - 1945)*, který byl od roku 1620 do roku 1904 se staroveským velkostatkem úzce spjat držiteli z rodu Pod-

statských. Pokud se týká tohoto šlechtického rodu, jehož příslušníci se uplatňovali v dějinách Staré Vsi tak dlouhou dobu, významné archivní materiály k němu jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně, a to ve fondech G 56, *Rodinný archiv Podstatských (1335 - 1945)* a G 57, *Ústřední správa statků Podstatských- Lichtenštejnů v Telči (1701 - 1950)*. Naproti tomu Zemský archiv v Opavě spravuje však také fond *Pozůstalost J. Zukala (1872 - 1929)*, jehož původce shromáždil mimo jiné obrovské množství výpisků a poznámek k dějinám všech šlechtických rodů, které sehrály důležitou roli v minulosti této obce - Čepců, Syrakovských, Podstatských.

Vzhledem k tomu, že Stará Ves náležela někdy od poloviny 13. století až do zrušení poddanství v roce 1848 k majetku olomouckého biskupství, resp. arcibiskupství, nejprve jako tzv. státní statek, později jako léno, nejcennější materiál k jejím starším dějinám skýtá rozsáhlý archivní fond *Lenní dvůr v Kroměříži (1249 - 1857)*, uložený v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě (dále ZAO). V současnosti není ještě kompletně uspořádaný, kromě částí *II. Pergamenové listiny* a *III. Lenní knihy*, nicméně i to, co je z něho přístupné, skýtá nadmíru užitečné poznatky při studiu minulosti této obce. Tamtéž jsou uchovávané i další dva obrovské fondy, totiž *Arcibiskupství Olomouc (1144 - 1961)* a *Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202 - 1950)*, z nichž je možno čerpat cenné informace nejenom k historii kostela, fary a školy ve Staré Vsi, ale také, zvláště z prvního, i majetkoprávní a hospodářské údaje (část fondu s označením *Temporalia*). K časově posledním církevním institucím, které zde držely majetek, počítáme však i *Metropolitní kapitulou Olomouc*, jejíž písemnosti jsou rovněž k dispozici badatelům v Olomouci, v pobočce ZAO.

Neměli bychom ovšem zapomenout ani na Archiv města Ostravy, zvláště na tamní fond *Okresní úřad Moravská Ostrava (1900 - 1941)*, v němž nalezneme zprávy o Staré Vsi nad Ondřejnicí z první poloviny 20. století.

Antonín Grůza

Tip na výlet

Cestovali jste někdy silnicí I/58 spojující Ostravu s Mošnovem? Pak vás musela při průjezdu Starou Vsí ve směru od Mošnova upoutat malebná scenérie jas-

ně zářící věže kostela, o kus dále prosvitně protihlukovou bariérou a clonou zeleně majestátní zámek. Ani za noční tmy vaší pozornosti tyto objekty neuniknou. Právě naopak. Od posledních Vánoc jejich ponurost ruší osvětlení, vytvářející vznešenou atmosféru.

Rychlá jízda automobilem nemůže být pro pravověrného turistu plnohodnotnou náhražkou za pěší nebo cyklistický výlet. Tělo sice dostává zabrat, ale okénko automobilu prostě není to pravé. Takže obujte si dobré vyšlapané botky, promažte řetěz a dofoukejte kola, vyrážíme!

„Pěšáci“ si mohou cestu urychlit využitím městské dopravy. Linky č. 26 a 27 vás dopraví do Proskovic. Z konečné autobusu se vydáte alejí ke Staré Vsi. Aby si nohy odpočaly od asfaltu, odbočíte asi po necelých dvou kilometrech za můstkem přes Jarkovský potok vlevo na polní cestu, kopírující hranici Černého lesa.

Asi po jednom kilometru příjemné procházky uklidňující přírodou nerušenou civilizací cesta odbočuje vpravo a švestkovým stromořadím, tzv. Delfinkou, docházíme na vrchol kopce Sakrovce (273 m nad mořem).

Z návrší se před poutníky otevře krásné panorama zvláště v severním směru k Polance, Porubě atd. Až se nabažíte výhledu, můžete pokračovat dál stejným směrem až k místní komunikaci. Už z návrší je vaším orientačním bodem věž kostela – dalšího cíle putování. Možno zvolit kratší cestu doprava nebo o něco delší vlevo, tu si ale unavený turista může osladit zastávkou v cukrárně U Dědoušků. Cestou kolem zámku a dále vpravo míjíme rozsáhlý a výstavný komplex základní školy otevřené v roce 1997 a ocitáme se před kostelem sv. Jana Křtitele z 16. století. Třebaže je 16. století doba renesance, kostel nese ještě zřetelné stopy dožívající gotiky – zejména vnější opěrný systém. Nejcennější částí interiéru jsou renesanční náhrobky čtyř šlechticů z rodu Syrakovských, jejichž zásluhou kostel vznikl. Založení připomíná i vstupní kamenný portál s nápisem a erby.

U kostela se pěší trasa může protít nebo spojit s cyklotrasou. Jejím výchozím bodem může být Jistebník s železniční stanicí na hlavní trase Ostrava-Poruba – Studénka. Od nádraží se cyklisté vydají směrem na necelé dva kilometry vzdálenou Košatku. Cesta uteče jako voda a bude příjemná i v parném létě – vede po hrázi mezi dvěma rybníky a je stíněna košatými korunami staletých vrb, jejichž větvičky vytvářejí kouzelný tunel. Cestou se můžete pokochat pohledem na vodní ptactvo včetně labutí, kus pečiva navnadí hladovou rybi havět. Po mostech překonáte tok řeky Odry, na konci Košatky menší Lubiny. Ze silnice mezi poli už spatříte štíhlou kostelní věž.

Po prohlídce kostela nás čeká hlavní cíl – dvě stě metrů vzdálený zámek. Nám již známí Syrakovští (jmenovitě pan Jaroš) ho nechali vystavit v letech

1560 – 1570 na místě dřívější tvrze, dali mu půdorys čtverce. Ctibor Syrakovský přidal to nejcenější – překrásnou a v dnešní době vzácnou a ojedinelou sgrafitovou výzdobu s figurálními motivy. Můžete na ní sledovat obrázky středověkých svatebčanů, biblické výjevy, ale i boj s Turky. Oba Syrakovští své autorství stvrdili svými rodovými znaky – Jaroš nad hlavním vstupem, Ctibor v pravé části průčelní stěny.

Zámek o víkendech není běžně přístupný, ale o sobotách se v obřadní síni konají svatební obřady, v průběhu letních měsíců můžete navštívit některý z pořadů Staroveského zámeckého léta – vystoupení folklorních souborů, pořádané místním souborem Ondřejnice. Budete-li mít velké štěstí a budete patřičně neodbytní, může se vám podařit vystoupit na 36 metrů vysokou zámeckou věž s výhledem nejen po velké části obce, ale i po širokém okolí včetně majestátních beskydských vrcholů.

Pokud jste sportovními příznivci, pokračujte v jízdě ve směru na Brušperk. Za „dálnicí“ – hlavní silnicí I/58 najdete sportovní areál tělovýchovné jednoty. Doporučuji plánovat výlet tak, abyste stihli některý z domácích zápasů národní házené. Mužstvo mužů je dlouholetým účastníkem celostátní první ligy. V areálu se můžete občerstvit nebo odpočinout v parčíku. Zdatní turisté odtud mohou zamířit podél říčky Ondřejnice dále na Brušperk nebo na asi 16 km vzdálené Hukvaldy, ctitelé ostrého moku mohou (pochopitelně jen v určitých měsících) na vlastní oči sledovat technologii výroby v místní pěstitecké pálenici u výjezdu z obce směrem na Petřvald (Dům zahrádkářů). Hladovcům i „fajnšmekrům“ lze doporučit nově otevřenou restauraci Myslivna s možností posezení na terase s koly na dohled.

Šťastnou cestu a na shledanou ve Staré Vsi.

Jaromír Chvostek

Neživá příroda okolí obce

Hlavní zástavba obce se táhne podél říčky Ondřejnice, domy jsou však roztroušeny rovněž v údolních svazích i na okolních nezalesněných vrcholových plošinách a plochých rozvodních hřbítcích. Geomorfologicky spadá většina katastru Staré Vsi nad Ondřejnicí do výrazné sníženiny Oderské brány. V podrobnějším pohledu v ní lze dále vylíšit vlastní rovinu Oderské nivy - zaplavované území podél Odry a Bartošovickou pahorkatinu, vytvářející zvýšenou část reliéfu. Východní část katastrálního území již zasahuje do členitější a vyšší Staříčské pahorkatiny.

Všechny tyto celky jsou součástí geomorfologických jednotek vyšších řádů. Celkově se podle horopisného třídění území nachází v Západních Karpatech, a to na samém jejich okraji, neboť na dohled ležící Jistebník a Polanku nad Odrou již geomorfologové řadí k České vysočině. Důvodem je nejen odlišný reliéf, ale rovněž zcela jiná geologická minulost a geologická stavba.

Vzdálená minulost krajiny je známa především díky hlubinným vrtům v okolí, které ověřovaly uhlonosný

svrchní karbon. Tato prvohorní sedimentace (ostravské souvrství, petřkovické a hrušovské vrstvy) i následné horotvorné procesy však nejsou pro současný reliéf již důležité, dnešní charakter krajiny byl dán až následujícími třetihorními a čtvrtohorními událostmi.

V mladším terciéru (mladších třetihorách) bylo dnešní území Staré Vsi n.Ö. součástí vněkarpatské předhlubně - poměrně úzké sníženiny, která se jako pás moře táhla podél celých vznikajících (vyvrasňovaných) Karpat. V moři se tehdy ukládaly především šterky, písčité a vápnité jíly a písky. Jejich mocnost zde dosahuje 600 m. Následovaly dvě etapy horotvorných pochodů (součást alpského vrásnění), které způsobily ústup moře. Horské Karpaty, příkladem mohou být například Beskydy, vznikaly jako příkrovové pohoří, tedy, velmi zjednodušeně řečeno, postupným přesouváním horninových mas přes sebe a dopředu. Okraj takto nasunutých příkrovů byl vymapován v tomto prostoru mezi sev. okrajem Světlova a středem Staré Vsi a dále k jihozápadu k Petřvaldíku.

V katastru obce se nacházejí obě hlavní příkrovové

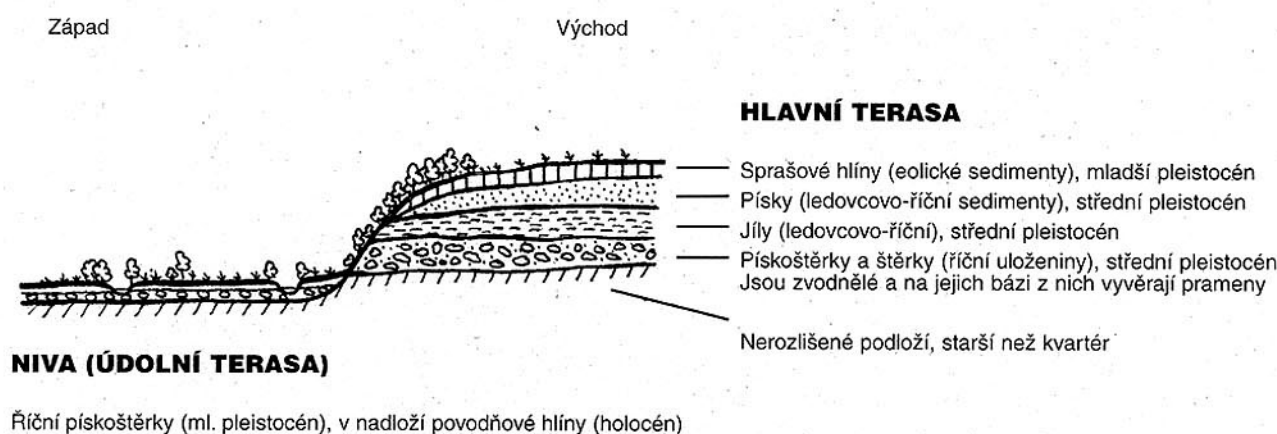

jednotky - podslezská a na ní ležící slezská jednotka. Sedimenty těchto jednotek, jedná se o druhohorní a třetihorní mořské uloženiny - jílovce, prachovce a písčovce, vycházejí na povrch jen ojediněle, neboť jsou překryty eolickými (větrem navátými) sprašovými hlínami.

Během „dob ledových“ v pleistocénu (starší čtvrtohory) zde ze severu sníženinou Moravské brány zasáhl dvakrát pevninský ledovec během halštrovského a mladšího sálského zalednění. Během četných oscilací ledovce, postupu ledovce k jihu a naopak ústupu se usazovaly složité říční (fluviální), ledovcovo-říční a ledovcovo-jezerní sedimentární sledy, docházelo k erozím, střídala se období velmi studená a suchá

s různě dlouhými, poměrně teplými a vlhkými úseky, kdy vznikaly tzv. fosilní půdy. Po definitivním ústupu ledovce proběhla výrazná eroze, došlo k vyklizení oderského údolí a na předkvartérní podloží sedimentovaly říční písčostěrky a písky. Zároveň v tomto suchém období závěru pleistocénu překryly krajinu eolické spraše, postupně docházelo k jejich odvápnování a vznikaly dnešní sprašové hlíny. V úplném závěru geologické historie (v holocénu) docházelo v údolních nivách k sedimentaci, říční toky nanášely během povodní náplavové hlíny, které vytvářejí strmé vysoké břehy Odry a Ondřejnice. Výslednicí všech uvedených pochodů je dnešní geologická stavba, znázorněná na uvedeném příčném profilu.

Schematický příčný geologický profil terasou u Staré Vsi nad Ondřejnicí

Radim Jarošek, Správa CHKO Poodří

Mechorosty okolí Staré Vsi nad Ondřejnicí

Mechorosty jsou v České republice zkoumány již 200 let, tj. od počátku 19. století. Je přirozené, že první nálezy byly náhodné. Až později se bryologové, resp. zájemci o výtrusné rostliny, věnovali sběrům na atraktivních lokalitách, především v horách nebo ve vápencových oblastech. Tak se stalo, že podhůří a zvláště nížiny zůstaly po stránce bryologické zcela opomenuty téměř až do současné doby.

Stará Ves nad Ondřejnicí leží v Poodří na hranicích chráněné krajinné oblasti a dá se říci, že z jejího okolí až do konce 20. století po stránce výskytu mechů nebylo nic známo. Teprve na základě mého průzkumu v r. 1991 jsme získali určitý přehled o této skupině rostlin okolí Staré Vsi.

Je třeba připomenout, že jsem provedl podrobný průzkum mechorostů v CHKO Poodří v letech 1992 - 1998, odkud bylo do té doby rovněž známo jen velmi málo údajů o mechorostech (viz Duda 2000). Provedením výzkumu v CHKO Poodří, tj. i v okolí Staré Vsi jsem vlastně zjišťoval jen současný stav výskytu. Bohužel musím konstatovat, že nemohu odpovědně říci,

co zde rostlo před 50, respektive 100 lety, poněvadž ekologické podmínky se podstatně změnily, a to především k horšímu. Jestliže v minulém století je uváděn například druh *Neckera crispa* jako dosti častý (a ve středověkých jimkách je téměř obecný), tak dnes jej v Poodří nenajdeme. Obdobně játrovky *Frullania dilatata* a *Radula complanata*, které byly kolem r. 1950 zcela běžné na borce stromů, jsou dnes již (tedy i v Poodří) vzácné.

Opakuji znovu, že nevíme přesně, jaké mechorosty v dřívějších dobách v CHKO Poodří, tedy i v okolí Staré Vsi nad Ondřejnicí rostly, ale že známe pouze dnešní stav. Mechorosty zde nejsou zvláště bohaté, avšak typické pro nížiny. Játrovky jsou zde vzácné, větší výskyt je pouze na terasách nad údolní nivou řeky Odry východně od hranic chráněné krajinné oblasti Poodří.

Výzkum byl proveden na 6 lokalitách a to: v údolí Machůvky, 250 m (14 druhů - např. *Mnium hornum*), v lese Březinka, 255m (9 druhů - např. *Brachythecium starkei*), v Černém lese, 255 m (12 druhů - např. *Pellia*

neesiana), v údolí Trnávky, 245 m (13 druhů - např. *Pylaisia polyantha*), v lese Březina u Brušperku, 270 m (12 druhů - např. *Calypogeia fissa* a *Eurhynchium angustirete*) a pod kopcem Hůrka mezi Starou Vsí a Košatkou, 240 m (5 druhů - např. *Leskea polycarpa*).

Literatura:

Duda J. (2000): Mechorosty CHKO Poodří. - v tisku.

RNDr. Josef Duda, CSc., Opava

Zajímavosti z květeny okolí Staré Vsi n. O.

Současný katastr obce Stará Ves nad Ondřejnicí, který se rozkládá na hranici okresů Frýdek-Místek, Nový Jičín a Ostrava, zaujímá pravobřežní nivu řeky Odry na jihu od Zimného dolu v Košatce nad Odrou, přes dolní tok Lubiny a říčky Trnávky. Přibližnou hranici k jihovýchodu tvoří potok Rakovec k osadě Chabičov a rovněž jihovýchodní okraj lesa Březiny. Odtud probíhá hranice severovýchodním směrem na rozvodí přítoků potoka Machůvka k osadě Světlov, kde severní hranici tvoří Černý les, údolí Jarkovského potoka a dolní část údolí Ondřejnice k ústí do Odry. Většinou nivní území mezi Odrou v Košatce nad Odrou a silnicemi z Košatky do Staré Vsi nad Ondřejnicí a Proskovic je zároveň součástí chráněné krajinné oblasti Poodří.

Mírně zvláště a nízko položené území v rozmezí 220-285 m n. m. charakterizují převažující nivní polohy Odry a údolních toků Lubiny, Trnávky, Jarkovského potoka a Rakovce. Od úvalové nivy řeky Odry ve směru na východ narůstá členitost území zaoblenými rozvodnicovými hřebeny pahorků Přední pole (272,4), Sakrovec (273,4), Hůrka (243,8) a nejvýše položené silniční bezejmenné kóty (285) severovýchodně od obce.

Geologický podklad území tvoří v nivě Odry až ke Staré Vsi neogénní usazeniny mořských téglů, písčitých slínů a jílu z období spodního tortonu. Jihovýchodně od obce navazuje paleogénní podmenilitové souvrství jílu a jílovců. Jen ojediněle jsou na jv. zastoupeny křídové vrstvy flyšových pískovců a fragmenty pískovců těšínsko-hradištského souvrství.

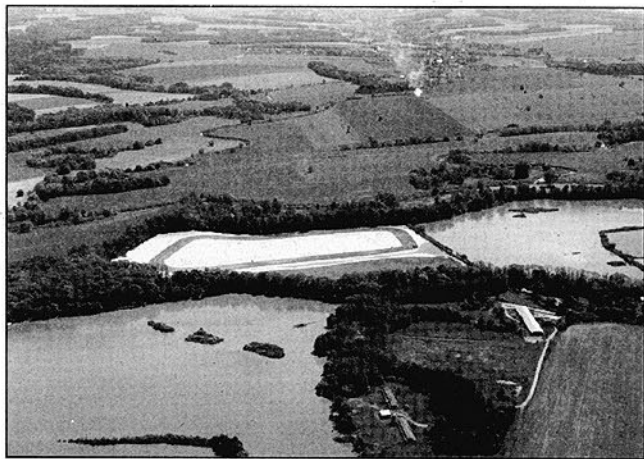
Klimaticky spadá okolí Staré Vsi do mírně teplé klimatické oblasti MT 10 (Quitt 1971), která je typická pro celou oblast Ostravské pánve.

Krajina plochého reliéfu protkaná vodními toky je více než ze dvou třetin dlouhodobě odlesněná a zemědělsky využívána. Vedle rozsáhlých ploch polních kultur ovlivňuje přírodní prostředí vzrůstající zástavba obce spojená s modernizací sídel, rozvojem komunikací a inženýrských sítí. Z významných lesních komplexů jsou nápadné zvláště Černý les, navazující na lesík Březinky a na jv. les Březiny. Menší lesíky se rozkládají v údolí Machůvky, na pravém břehu dolního toku potoka Rakovec a podél středního toku Jarkovského potoka. V CHKO Poodří je to lesík Jarkov na pravém břehu Ondřejnice pod obcí a drobné porosty tvořící součást břehových porostů Odry, jejich starých ramen a dolního toku Ondřejnice u ústí do Odry.

Katastr obce je také zajímavý tím, že ve fyto geografickém členění květeny ČR (Skalický 1988) se nachází na rozhraní dvou fyto geografických okresů severovýchodní Moravy. Severní část leží v Ostravské pánvi (83) a menší jižní část již spadá do Beskydského podhůří (84a). V biogeografickém členění (Culek a kol. 1996) je toto zájmové území dokonce součástí tří bio-

regionů - Oderského, Ostravského a Podbeskydského. Přestože v antropicky ovlivněné krajině lze jen obtížně stanovit přesnější hraniční linie respektující ekologicky pojaté členění, odrážející geologický podklad modelaci reliéfu, klima a zejména již narušenou vegetaci, zůstává pro upřesnění hranice důležitým vodítkem především charakter lesní vegetace (srov. Neuhäuslová a kol. 1998). I když jsou lesním hospodařením pozměněny komplexy Černého lesa a lesíka Březinka, naznačuje jejich skladba dřevin a floristické složení bylinného podrostu příslušnost k dubovým bučinám (*Carici-Quercetum*) - charakteristickým pro lesy Ostravské pánve. V porostech s převažujícím druhotným smrkem se uplatňují původnější dřeviny - dub, buk, místy olše lepkavá a jasan. V bylinném podrostu zaujímá dominantní postavení ostřice třeslicovitá (*Carex brizoides*) a mnohé další prvky lužních lesů, např. pšeníčko rozkladité (*Milium effusum*), ptačinec hajní (*Stellaria nemorum*), netýkavka nedůtklivá (*Impatiens noli-tangere*), čarovník pařížský (*Circaea lutetiana*). Zároveň přistupují někteří průvodci kyselých bučin, např. borůvka obecná (*Vaccinium myrtillus*), šťavel kyselý (*Oxalis acetosella*), pstroček dvoulistý (*Maianthemum bifolium*), provázené bohatými populacemi ostružiníků (*Rubus fruticosus* agg.).

V lesích jižní části území v povodí potoka Rakovec naznačuje skladba dřevin i bylinného podrostu inklinaci k dubohabrovým lesům (*Carpinion*), které jsou charakteristické pro pahorkatinná území sv. Moravy. V nivě údolního toku Rakovce jsou místy zachovány i fragmenty střemchových olšin *Pruno-Fraxinetum*. V ploché severní části lesa Březiny s výraznou převahou smrku se uplatňuje dub letní (*Quercus robur*), z keřů je častá krušina olšová (*Frangula alnus*) a z bylin bezkolonec rákosovitý (*Molinia arundinacea*). Tato garnitura signalizuje přechodné porosty acidofilních doubrav (*Molinio arundinaceae-Quercetum*) a lipových dubohabřin (*Tilio cordatae-Carpinetum*). Ve svahových polohách jižní části lesa Březiny se na vlhkých humózních půdách zachovaly pěkné porosty lipových dubohabřin, navíc ovlivněné i četnými prvky lužních lesů. Pestré floristické složení bylinného podrostu zde tvoří např. ptačinec velkokvětý (*Stellaria holostea*), svízel Schultesův (*Galium schultesii*), černýš hajní (*Melampyrum nemorosum*), konvalinka vonná (*Convallaria majalis*), mařinka vonná (*Galium odoratum*), hluchavka pitulník (*Galeobdolon luteum*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), žindava evropská (*Sanicula europaea*), kokořík mnohokvětý (*Polygonatum multiflorum*), jaterník podléška (*Hepatica nobilis*), lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), pryšec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides*), strdivky nicí i jednokvětá (*Melica nutans* a *M. uniflora*), válečka lesní (*Brachypodium sylvaticum*) a ojediněle i ostřice chlupatá (*Carex pilosa*).

CHKO Poodří – v popředí rybník Podhorník a letněný Kukla. Vlevo ústí Ondřejnice, vpravo Lubiny do Odry. V pozadí katastr Staré Vsi n.O. s nedostatkem rozptýlené zeleně.

Foto: Š. Neuschlová, červen 2000

Obdobnou druhovou skladbu má i les Jarkov na území CHKO, obohacenou navíc o druhy zvonek řepkovitý (*Campanula rapunculoides*), srha hajní (*Dactylis polygama*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus*), kostival hlíznatý (*Symphytum tuberosum*), lilie zlatohlávek (*Lilium martagon*), na vlhčích místech vzácně i krušík polabský (*Epipactis albensis*).

Pobřežní porosty v nivě potoka Rakovec tvoří místy zapojené luhy střemchových olšin s jasanem a převládající střemchou obecnou (*Padus avium*), které provázejí např. kerblík lesklý (*Anthriscus nitida*), pryskyřník kosmatý (*Ranunculus lanuginosus*), knotovka červená (*Melandrium rubrum*), pšeničko rozkladité (*Milium effusum*), kostival hlíznatý (*Symphytum tuberosum*), vrbina hajní (*Lysimachia nemorum*) a řada dalších lesních rostlin. Rovněž malá zaříznutá lesní údolíčka, situovaná nad pravým břehem dolního toku potoka Rakovec j. od kóty 272,4 mají fragmenty podmáčených prameništích luhů s ostřicí oddálenou (*Carici remotae-Fraxinetum*), vegetačně blízké beskydskému podhůří. Na jejich floristickém složení se podílí zvláště vlhkomilné druhy, např. blatouch bahenní (*Caltha palustris*), škarďa bažinná (*Crepis paludosa*), řeřišnice hořká (*Cardamine amara*), mokřýš střídavolistý (*Chrysosplenium alternifolium*).

V odlesněném území s převládajícími plochami velkoplošných zemědělských kultur jsou jen v malé míře zachována stanoviště náhradní přirozené vegetace. Častěji se ještě vyskytují luční porosty zejména v nivě dolního toku potoka Rakovce a mezofilní louky v severním okolí obce. Z průvodních druhů vlhkých a podmáčených luk jsou zastoupeny např. pcháč potoční (*Cirsium rivulare*), pcháč zelinný (*Cirsium oleraceum*), tužebník jilmový (*Filipendula ulmaria*), kyprěj obecný (*Lythrum salicaria*), máta dlouholistá (*Mentha longifolia*), štirovník bažinný (*Lotus uliginosus*), přeslička bahenní (*Equisetum palustre*), kakost luční (*Geranium pratense*), krvavec toten (*Sanguisorba officinalis*), chrpa luční (*Centaurea jacea*) aj.

V území říční nivy Odry, Lubiny a Ondřejnice, mezi Košátkou nad Odrou a Starou Vsí nad Ondřejnicí (v chráněné krajinné oblasti Poodří), zůstaly zachová-

ny fragmenty lučních lesů jen v návaznosti na jmenované vodní toky. Jejich charakter v terénních depresích na štěrkových náplavech meandrů a nejnižších březích odpovídá společenstvům přirozených nížinných vrbových křovin (*Salicetum triandrae*) s vrbou trojmužnou (*Salix triandra*), křehkou (*S. fragilis*) ve stromovém patru, dále s vrbou košíkářskou (*S. viminalis*) a bylinným podrostem, tvořeným především chrasticí rákosovitou (*Phalaris arundinacea*), vrbinou obecnou (*Lysimachia vulgaris*), devětsílem lékařským (*Petasites hybridus*), kostivalem lékařským (*Symphytum officinale*), kopřivou dvoudomou (*Urtica dioica*) aj. Vzácně se v těchto porostech vyskytuje krtičník stinný (*Scrophularia umbrosa*). Společenstva stromových vrb a topolů (*Salici - Populetum*) a lučních lesů údolních poloh a prameništ' (*Pruno - Fraxinetum*) jsou vyvinuta jen ve fragmentech. Pěkné porosty jilmových doubrav (*Quercus-Ulmetum*) však zůstaly zachovány především u dolního toku Lubiny. Druhová garnitura bylinného patra je v jarním aspektu pestrá, tvořena květnatými druhy dymnivka dutá (*Corydalis cava*), křivatec žlutý (*Gagea lutea*), sněženka předjarní (*Galanthus nivalis*), sasanka pryskyřníkovitá (*Anemone ranunculoides*), později souvislými porosty česneku medvědího (*Alium ursinum*), zvonkem kopřivolistým (*Campanula trachelium*), česnáčkem lékařským (*Alliaria petiolata*), aj.

Rozsáhlé pozemky říční nivy byly odlesněny a historicky využívány jako louky. Teprve v rámci intenzifikace zemědělské výroby byla část z nich rozorána (pěstovány obiloviny). V katastru Košátky nad Odrou je na mokřadních loukách v těsné blízkosti Odry (s periodickými i trvalými tůněmi) dlouhodobě pasen dobytek. Vyvinula se zde proto krátkostébelná, živinami dobře zásobená společenstva pastvin (*Lolio - Cynosurion*), charakteristická zastoupením pýru plazivého (*Agropyrum repens*), psinečku výběžkatého (*Agrostis stolonifera*), sedmikrásky chudobky (*Bellis perennis*), ostřice chlupaté (*Carex hirta*), popence břechtanolistého (*Glechoma hederacea*). Dále se výrazně uplatňují jilek vytrvalý (*Lolium perenne*), vrbina penížková (*Lysimachia nummularia*), mochna husí (*Potentilla anserina*), lipnice roční a obecná (*Poa annua* a *P. trivialis*), pryskyřník plazivý (*Ranunculus repens*), zdravínek červený (*Odontites rubra*).

Na ostatních loukách se v návaznosti na výšku hladiny podzemních vod vyskytuje mozaika společenstev mezofilních luk (*Arrhenatheretum elatioris*, *Alopecuretum pratensis*), jen na těchto loukách v Poodří se vyskytuje například snědek chocholikatý (*Ornithogalum umbellatum*). V místech s trvale zvýšenou vlhkostí ve svrchní části půdního profilu jsou zastoupeny dvousečné louky střídavě mokřých stanovišt' (*Calthenion*). Dominantními květnatými druhy jsou v předjaří blatouch bahenní (*Caltha palustris*), později pcháče potoční, šedý, zelinný (*Cirsium rivulare*, *C. canum*, *C. oleraceum*), tužebník jilmový (*Filipendula ulmaria*), kohoutek luční (*Lychnis flos-cuculi*), pryskyřník prudký (*Ranunculus acris*) a další.

Na starých říčních ramenech a v periodických tůních je zastoupena specifická vodní a bažinná vegetace společenstev plovoucích a vzplývavých rostlin

(*Lemno-Spirodeletum*, *Utricularietum australis*, *Ceratophylletum demersi*). Na vodních hladinách jsou časté okřehekky (rody *Lemna*, *Spirodella*), dále bublinatka jižní (*Utricularia australis*), růžkatec ponořený (*Ceratophyllum demersum*), aj. Společenstva zakořeněných rostlin s listy plovoucími na hladině (*Myriophyllum-Nupharetum*), zastupují například porosty stulíku žlutého (*Nuphar lutea*), žebratky bahenní (*Hottonia palustris*), stolístku klasnatého (*Myriophyllum spicatum*), rdestu vzplývavého a kadeřavého (*Potamogeton natans* a *P. crispus*).

Rozsáhlá urbanizace na březích Ondřejnice v celé délce toku a nedořešené odpadové hospodářství obcí (přetrvávající zvyklost odvážení veškerých odpadů ze zahrad do břehových porostů toků) má za následek, že na šterkových náplavech roste více plevelných druhů než přirozené vegetace. Zcela běžné jsou v teplejších letech porosty rajčete jedlého (*Lycopersicon esculentum*). Dále lilék černý (*Solanum nigrum*), durman obecný (*Datura stramonium*), durman metelový (*Datura metel*), vzácněji lilék mochyňovitý (*Nicandra physalodes*) nebo štětínovka laločnatá (*Echinocystis lobata*). Na březích Ondřejnice se šíří rovněž topinambur hlíznatý (*Helianthus tuberosus*), třapatka dřipatá (*Rudbeckia laciniata*) a na jejích hrázích dokonce i bělotrn kulatohlavý (*Echinops sphaerocephalus*). Samostatné hodnocení negativ šíření si zaslouží křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*).

Poměrně vzácné jsou v krajině zachovány teplejší travinobylinné meze a lemy lesních okrajů. V mezofilních fragmentech této teplejší vegetace se uplatňují jen některé subtermofyty, např. řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*), klinopád obecný (*Clinopodium vulgare*), čičorka pestrá (*Coronilla varia*), tollice srovitá (*Medicago falcata*), kozinec sladkolistý (*Astragalus glycyphyllos*), jetel ladní (*Trifolium campestre*) a prskyřník mnohokvětý (*Ranunculus polyanthemus*). Pouze ojediněle se v tomto území ještě vyskytují např. druhy kručinka barviřská (*Genista tinctoria*), bukvice lékařská (*Betonica officinalis*), ocún jesenní (*Colchicum autumnale*), jehlice rolní (*Ononis arvensis*), kravec menší (*Sanguisorba minor*) a na podmáčených místech síťina sivá (*Juncus inflexus*).

V území s intenzivní zemědělskou produkcí výrazně pokročila ruderalizace přírodního prostředí. Progresivní populace mnohých synantropních rostlin osidlují nejen intravilán obce a okolí polních kultur, ale pronikají do přilehlých zbytků přirozených stanovišť. Zvláště nápadné jsou rozšířeny např. druhy pcháč rolní (*Cirsium arvense*), komonice bílá (*Melilotus alba*), pelyněk černobýl (*Artemisia vulgaris*), čekanka obecná (*Cichorium intybus*), laskavec ohnutý (*Amaranthus retroflexus*) a řada dalších. Agresivní tendenci šíření zde mají i zástupci některých neofytů - původem cizí, dříve snad i neúmyslně zavlečené rostliny, které v posledních letech pronikají do přirozených biotopů krajiny. Patří k nim např. netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*), netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*), křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*), pětour srstnatý (*Galinsoga ciliata*), celík kanadský (*Solidago canadensis*), heřmáněk vonný (*Chamomilla suaveolens*), turanka kanadská (*Conyza cana-*

densis) a třapatka dřipatá (*Rudbeckia laciniata*).

Na druhé straně je zatím ještě pozoruhodné, že přes změny v hospodaření zemědělských usedlostí a modernizaci sídel se v obci ještě ojediněle vyskytují i některé staré synantropní druhy (archeofyty), dříve vázané na drobnou zemědělskou činnost, jako jsou např. sléz přehlížený (*Malva neglecta*), merlík všedobr (*Chenopodium bonus-henricus*), sporýš lékařský (*Verbena officinalis*) a měrnice černá (*Ballota nigra*).

Z početně zastoupených polních plevelů lze uvést alespoň druhy méně četného výskytu, např. chrpa modrák (*Centaurea cyanus*), kakost dvousečný (*Geranium dissectum*), šater zední (*Gypsophila muralis*), rmen rolní (*Anthemis arvensis*) a chmerek roční (*Sceleranthus annuus*).

K poznání květeny okolí Staré Vsi nad Ondřejnicí nesporně přispěly botanické exkurze uskutečněné v rámci floristického kurzu opavské pobočky Československé botanické společnosti ve dnech 27. - 29. 8. 1991 za účasti 8 botaniků z muzeí severomoravského regionu. Zpracovaný floristický materiál z této akce (Sedláčková 1994) zahrnuje přehled lokalit a seznam zjištěných cévnatých rostlin (cca 400 taxonů).

Z pozoruhodnějších nálezů z této doby lze uvést např. druhy kruštík polabský (*Epipactis albensis*), třezalka rozprostřená (*Hypericum humifusum*), áron karpatský (*Arum alpinum*), kokořík přeslenitý (*Polygonatum verticillatum*), bříza tmavá (*Betula obscura*) a bříza pýřitá (*Betula pubescens*).

Na území CHKO Poodří je prováděn soustavný průzkum území, věnovaný především monitoringu vývoje vegetace po povodních v roce 1997.

Literatura:

- Culek M. a kol. (1996): Biogeografické členění České republiky. -Enigma, Praha.
- Dostál J. (1989): Nová květena ČSSR, I, 2. - Academia, Praha.
- Moravec J. a kol. (1995): Rostlinná společenstva České republiky a jejich ohrožení. -Severočes. Přír., Litoměřice.
- Neuhäuslová Z. a kol. (1998): Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. - Academia, Praha.
- Neuschlová Š. (1999): Flóra, Ramsarská konvence. -In: kolektiv (1999): Plán péče CHKO Poodří pro období 1999 - 2008. -ms., Správa CHKO Poodří, Ostrava.
- Quitt E. (1970): Klimatische Gebiete der Tschechoslowakei. - Stud. Geogr., Brno, 16:1-73.
- Roth Z. a kol. (1964): Geologická mapa ČSSR, Ostrava-Strahovice. - Ústř. Úst. Geol., Praha.
- Sedláčková M. (1994): Příspěvek ke květeně okolí Staré Vsi nad Ondřejnicí. -Čas. Sléz. Muz. Opava., (A), 43:83-91.
- Skalický V. (1988): Regionální fyto geografické členění. -In: Hejny S. a Slavík B.: Květena České socialistické republiky, 1:103-121, Academia, Praha.

Marie Sedláčková, Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně

Šárka Neuschlová, Správa CHKO Poodří v Ostravě

Možnosti obnovy územních systémů ekologické stability na příkladu Staré Vsi nad Ondřejnicí

V minulém čísle našeho časopisu jsme se zabývali vysvětlením základních pojmů, týkajících se územních systémů ekologické stability a charakteristikou nadregionálního biocentra Oderská niva a nadregionálního biokoridoru Poodří - jih s příslibem, že příště věnujeme pozornost možnostem obnovy územních systémů ekologické stability konkrétně.

Stará Ves nad Ondřejnicí, již je věnováno toto číslo časopisu, je shodou okolností právě jednou z obcí, která obnovu ekologické stability nutně potřebuje. Přirozenými biokoridory v krajině okolí Staré Vsi nad Ondřejnicí jsou vodní toky a lesy. **Funkčním biokoridorem prvořadého významu v rámci nadregionálního územního systému ekologické stability zůstává však pouze Odra.**

ÚSES je veden její širokou nivou, zahrnuje především k.ú. Košatka nad Odrou. Podél řeky Odry je vymezen prostor vyhrazený lesu s charakterem luhu. Pás probíhá celým územím a je součástí hlavního lesního koridoru celého Poodří. Přerušeni souvislých lesních porostů (vzniklé historickým obhospodařováním pozemků jako louky) je v tomto typu krajiny přirozené a vhodné situovat do míst, kde je možno zajistit minimální propojení např. linií břehového porostu drobného toku (bezejmenný kanalizovaný přítok od Staré Vsi), nebo slepého ramene (Křivé jezero, Rohlík), při zachování volného břehu Odry. Vzhledem k množství rozptýlené zeleně v chráněné krajině oblasti Poodří jsou tato řešení většinou dobře realizovatelná. Na lesní společenstva navazují „unikátní biocentra“ regionálních parametrů, zahrnující polopřirozené luční porosty s rozptýlenou zelení a starými rameny Odry.

V chráněné krajině oblasti Poodří reprezentuje Košatka nad Odrou stabilnější území celého katastru. Jednoznačně největší plochu zaujímají louky s nižším až středním stupněm stability. Směrem k Odře stabilita stoupá s množstvím rozptýlené zeleně v podobě soliter a doprovodných porostů toků a slepých ramen. Tyto plošně zdánlivě nevýznamné prvky jsou nejhodnotnějšími ukázkami společenstev mokřadů a luhů typických pro Poodří v rámci řešeného území.

Ve Staré Vsi nad Ondřejnicí a na plochách Košatky na levém břehu Ondřejnice byly částečně louky v době intenzifikace zemědělství rozorány. Rozsáhlé plochy agrocenóz mimo říční nivu jsou přerušeny jen částečně zatravněným údolím Ondřejnice a linií lesa na svahu říční terasy. Plošně velmi drobné kvalitní prvky nemohou zajistit vyšší stabilitu území, které jinak postrádá další stabilizující segmenty (viz foto). Z těchto důvodů je řešené území velmi málo stabilní.

Ondřejnice, jejíž dolní tok spolu s Lubinou je součástí široké nivy Odry, je řekou, která téměř od pramene teče územím souvislé zástavby na sebe navazujících obcí (Kozlovice, Sklenov, Fryčovice, Brušperk, Stará Ves nad Ondřejnicí). Postrádá dnes v celém úseku plochy pro odpovídající břehové poros-

ty. Neplní v pozitivním smyslu funkci biokoridoru, nopak je zdrojem šíření plevelů ze zahrad a polí do území přirozené nivy Odry. Nebyla proto vůbec do územního systému ekologické stability zařazena.

Základním požadavkem pro budoucnost je tedy, alespoň na území CHKO Poodří stabilizovat její ekologické funkce a zajistit, pokud to ještě vůbec je možné, obnovu ekologických funkcí také v zastavěných územích obcí, kterými protéká. Současně je nutno zabránit oplocování pozemků až na břehové hrany Ondřejnice i jejich přítoků v obci.

Druhým velmi významným tahem je zdvojený nadregionální biokoridor se sledem biocenter Podbeskydské pahorkatiny, v severní části (Jarkovským potokem) se napojující na Ostravskou pánev.

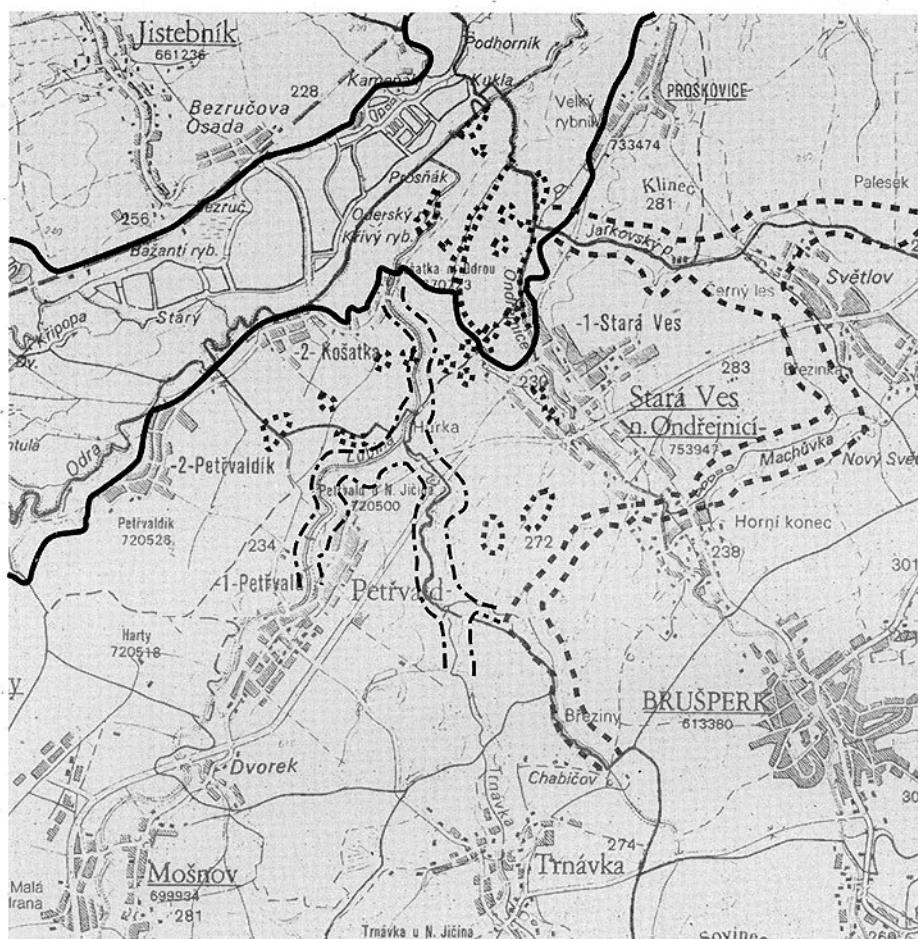
Jeho řešení bylo pro neprůchodnost zastavěným územím Staré Vsi a rozsáhlé plochy agrocenóz v jeho návaznosti velmi obtížné. Reprezentativními společenstvy jsou listnaté, ve vyšších polohách smíšené lesy. Kromě těchto reprezentativních ekosystémů zahrnuje i unikátní společenstva jako drobné vodní a mokřadní ekosystémy (Machůvka), menší plochy luk a pastvin - údolí Machůvky, Ondřejnice, údolí Rakovce (jižní větev). Tato společenstva tvoří, s převládajícími lesními, bohatou mozaiku ekosystémů.

Lokální (místní) biokoridory jednak propojují trasy vyššího významu v nivách s trasami pahorkatiny (podél Jarkovského potoka, Lubiny, Trnávky), jednak doplňují hlavní tahy a pomáhají stabilizovat krajinu a zachovat cenná společenstva všech typů. Sledy biocenter a biokoridorů v maximální míře využívají existující kostry ekologické stability, doplňky chybějících úseků jsou navrženy pokud možno po stávajících liniích v terénu.

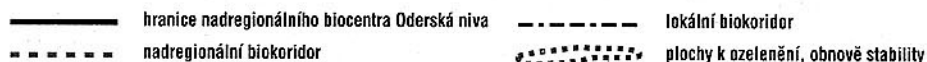

Jižní část Staré Vsi n.O. (v popředí Lubina s ústím Trnávky a lesními porosty na říční terase - lokální biokoridor, mezi ním a Starou Vsí pustá zemědělská krajina)

Foto: Š. Neuschlová, červen 2000

Územní systémy ekologické stability - Stará Ves nad Ondřejnicí, návrh výsadeb.

Řešení územních systémů ekologické stability

(viz mapka) je zaměřeno především na:

1. Doplnění kvalitních břehových porostů Ondřejnice, včetně ploch jejího starého říčního levobřežního meandru. Vznikne zde chybějící lesní porost a hodnotný interakční prvek mezi dvěma liniemi nadregionální hodnoty - nadregionální biocentrum Oderská niva a nadregionální biokoridor vedoucím po Jarkovském potoce.
2. Vytvoření nových souvislých břehových porostů podél bezejmenného toku, pramenícího ve Staré Vsi nad Ondřejnicí a v celém úseku říční nivy meliorovaného. Zvýší se tak stabilita celého území.
3. Dosadbu úzkého pruhu pozemků mezi levobřežním kvalitním porostem Lubiny (pod Košátkou) a Lubinou. Zvýší se procento zalesnění území (bez újmy zemědělských výnosů).
4. Výsadbu porostu podél Odry pod starým ramenem Rohlík u soutoku s Lubinou (náhrada bývalé aleje kanadských topolů).
5. Založení menších remízků u křižovatek polních cest a při křížení s drobnými vodními toky (mezi bezejmenným tokem a Ondřejnicí, mezi zástavbou Staré Vsi a Trnávkou).

6. Výsadbu alejí, případně skupin stromů podél polních cest (bez zákresu v mapě).

7. Pro možnost trvale udržitelného vývoje území je potřebné obnovovat také soliterní zeleň v lukách, vysazovat jednotlivé duby, jasany, případně i olše nebo vrby v místech, v nichž staré stromy dožívají nebo v lokalitách, které jsou z nějakého důvodu nevhodné k obhospodařování (místní mokřina, blízkost nivelační značky apod.).

Při zakládání chybějících úseků je vždy třeba volit **přírozenou skladbu dřevin pro dané území**. Výsadby na území CHKO Poodří projednat se správou chráněné krajinné oblasti, mimo plochy CHKO s obecním úřadem ve Staré Vsi nad Ondřejnicí. Zahrnuje-li řešení území luční společenstva, je potřebné na nich omezit hnojení a vyloučit pesticidy, aby se obohatila druhová skladba.

Bliží se první rok nového tisíciletí. Novými výsadbami máme šanci zkvalitnit životní prostředí budoucím generacím, podílet se na obnově krajinného rázu jedinečné nivní krajiny. A nejde jen o krajinu Staré Vsi nad Ondřejnicí.

Šárka Neuschlová, Správa CHKO Poodří

Ryby „staroveské“ Ondřejnice

Přirozenou osu k.ú. Staré Vsi nad Ondřejnicí tvoří říčka Ondřejnice, jejíž jméno odlišuje tuto vesnici od ostatních Starých Vsí v seznamu obcí na Moravě i v Čechách. Od říčního kilometru 6,5, kde pod Brušperkem vtéká do katastru obce až po říční kilometr 1,9, kde přijímá pravostranný přítok -Jarkovský potok, který tvoří hranici s Proskovicemi, teče téměř přímo středem obce. V obci samé ústí na říčním kilometru 5,8 do Ondřejnice další pravostranný přítok Machůvka, která odvodňuje území mezi Starou Vsí n.O. a jihozápadní částí obce Krmelín. Oba přítoky jsou navrženy jako chráněné rybní oblasti pro odchov násad lososovitých ryb, především pstruha obecného (*Salmo trutta*).

Samotná Ondřejnice tedy protéká Starou Vsí n.O. v délce 4,6 km, což při průměrné šířce 9 m představuje vodní plochu 4,14 ha. Přestože je koryto řeky díky necitlivým regulacím téměř přímé a bez přirozených zátočin a stupňů, představuje řeka významný vodní ekosystém. Nejnápadnější složkou tohoto ekosystému je pro běžného pozorovatele bezesporu nekton, tj. společenstvo větších, aktivně pohyblivých vodních organismů, především ryb.

Podle výzkumného odlovu ryb provedeného dne 2.června 2000 RNDr. Bohumírem Lojkáskem CSc. z Ostravské univerzity žije v Ondřejnici ve Staré Vsi n.O. v současné době 10 druhů ryb. Jsou to pstruh obecný (15,45%), pstruh duhový (3,41%), lipan podhorní (1,88%), plotice obecná (11,28%), jelec tloušť (21,37%), jelec proudník (18,68%), hrouzek obecný (25,22%), střevele potoční (0,11%), střevele východní (0,08%) a mřenka mramorovaná (2,51%). Čísla uvedená v závorce udávají procento hmotnosti z celé rybní obsádky. Kromě tohoto ukazatele je možné z výzkumného odlovu zjistit i procentové zastoupení jednotlivých druhů podle počtu jedinců. Rovněž tady vede hrouzek obecný s více než 35%, následuje mřenka mramorovaná s téměř 23 procenty. Potěšitel-

né je, že na třetím místě figuruje pstruh obecný s téměř dvanácti procenty. Velmi radostné je zjištění, že v Ondřejnici opět žije střevele potoční (*Phoxinus phoxinus*) v dávné minulosti hojná, ale v osmdesátých letech téměř vymizelá drobná ryбка, která je vyhláškou MŽP č.395/92 Sb. ohroženým, a tedy zvláště chráněným druhem. Zajímavý je i výskyt střevele východní (*Pseudorasbora parva*). Tato drobná agresivní rybička k nám do ČR byla pravděpodobně zavlečena s násadou východoasijských ryb amurů nebo tolstolobiků a do Ondřejnice přišla z některého z rybníků na přítocích.

Z uvedeného výzkumného odlovu lze vypočítat index diverzity (H) čili druhové rozmanitosti znamenající poměr počtu druhů k počtu jedinců. Čím je index diverzity menší, tím je společenstvo druhově chudší. Dolní hranicí indexu H je číslo 0, což znamená, že celé společenstvo tvoří jen zástupci jednoho druhu. V uváděném rybním společenstvu Ondřejnice je $H=1,77160050$, čili druhová pestrost je spíše nižší. Je srovnatelná například s druhovou pestrostí rybního společenstva Odry v Košatce ($H=1,95364564$).

Z výsledků průzkumu lze rovněž propočítat, že v uváděném úseku Ondřejnice na území obce Staré Vsi n.O. žije více než 45 tisíc kusů ryb všech deseti uvedených druhů a to představuje dvě tuny ryb. Z toho je 5419 ks pstruhů obecných, 336 ks pstruhů duhových a 377 ks lipanů podhorních tj. celkem 13,5% všech ryb.

Vzhledem k tomu, že z rybářského hlediska se jedná vodu pstruhovou, je zastoupení lososovitých ryb malé, ale jestliže si uvědomíme, že do Ondřejnice odtékají splaškové vody obecních kanalizací ze tří čtvrtin nečistěné, je oněch šest tisíc lososovitých ryb malým zázrakem.

Vladimír Pavlosek

Prameny a studánky

Prameny chladivých podzemních vod jsou místa, která byla v historii často opředena tajemstvími - vždyť se zde spojovaly neznámé zemské hlubiny s okolním světem. Příšeří lesa, vlhkost stoupající z tlejícího listí, bahnitá půda...není divu, že fantazie pracovala a vznikaly pověsti. Ale lidé k nim nepočítávali jen úctu vyvěrající z pradávnej minulosti lidského rodu, prameny byly rovněž vítaným přirozeným zdrojem vody v domácnosti, některé byly dokonce léčivé.

Rádi bychom v příštích číslech časopisu připomněli, že i v Poodří jsou podobné. Tajemno již nenávrtně odnesl čas, ale krása zurčícího pramínku nebo tmavé hladiny studánky zůstává.

Přirozený soustředěný vývěr podzemní vody na zemský povrch - tak zní definice pramene dle ČSN 736530 (názvosloví hydrologie, 1983). Tato vcelku suchopápná definice je jednak výstižná, jednak zava-

zující. Proč? Pojednejme nejprve o charakteristické vlastnosti „soustředěný“.

Ke vzniku soustředěného vývěru jsou nezbytné především zvláštní hydraulické podmínky a hydrogeologické poměry. Poodří, tedy celé údolí Odry, tvoří v tomto smyslu dva odlišné celky - zjednodušeně řečeno jednak území Moravské brány, v jejímž jádru se nachází chráněná krajinná oblast Poodří, a širší území povodí Odry - tedy od řeky Odry na západ (část Nížkého Jeseníku).

Tato druhá oblast je dosti chudá na výskyt pramenů, geologicky ji tvoří horniny slezského kulmu - slepence, droby a břidlice. Srážková voda - jediný zdroj povrchové a podzemní vody v tomto území - zasakuje do povrchové zóny rozpojení hornin přes krycí hlíny a hlinité sutě. V morfoloogicky příhodném terénu pak mohou vznikat vcelku málo vydatné (desetiny litru za vteřinu), rozkolísané a v době sucha vysychající (zanikající)

prameny. Vydutnější a stálé prameny jsou zde opravdu vzácností. Bývají nejčastěji vázané na pukliny v propustnějších horninách (např. Jakubčovice nad Odrou) či na propustnější terciérní (badenské) písky v ojedinělých tektonicky omezených ostrůvcích (Děrné). Vzhledem k přírodním podmínkám pro vznik zdejších pramenů je nutno je chránit před negativními zásahy člověka (meliorace, zásahy do terénu výstavbou např. dálnice, znečištěním plahy z okolí apod.).

Na rozdíl od „kulmské oblasti“ má chráněná krajinná oblast Poodří rozsáhlou infiltrační oblast. Na levém údolním svahu tvořící okraj CHKO Poodří je výskyt pramenů značně redukován vlivem plošně rozsáhlých a relativně nepropustných sprašových a deluviofluviálních hlín, které téměř souvisle kryjí podložní (průlinově propustné) písky a štěrky. Pravý údolní svah Odry je oproti levému morfologicky výraznější (údolí Odry je tedy nesouměrné), písky a štěrky ležící pod méně propustnými hlínami jsou místy obnaženy boční erozí řeky a sesuvy nebo jsou do nich zařizovány menší či větší pravobřežní přítoky. Na obou údolních svazích je však rozhodující přítomnost relativně nepropustného a k Odře se mírně svažujícího předkvartérního podloží (viz geol. profil na str. 33). Toto podloží tvoří tzv. místní erozní bázi, na níž dochází k odvodnění přilehlých údolních svahů. Právě na rozhraní propustnějších kvartérních štěrků tzv. hlavní terasy či ledovcovo-jezerních písků a tohoto podloží vzniklo asi 60 pramenů, které byly evidovány ještě počátkem 80. let. Mnohé z nich byly jako studánky podchyceny do skruží, některé byly opatřeny jen trubkou či dřevěným korýtkem. Ale již v době evidence byla patrná jejich devastace, rozptýlení, rozbahnění, až téměř zánik. A zde jsme tedy konečně u terminu „soustředěný“. Soustředěnost vývěru je závislá na morfologii nepropustného podloží, na vzniku preferenčních cest v průlinově propustných štěrcích a píscích a v neposlední řadě na míře udržování - tj. čištění vlastního vývěru. Dojde-li k jeho zahlinění, zapadání tlejícím listím, sesuvu půdy či jinému ovlivnění, voda se ve svém prostředí rozptýlí, najde si často jiné cesty vývěrů, pramen pozvolna zaniká. Pramen, soustředěný vývěr, není tedy jev zcela běžný, naopak jedná se o jev velmi citlivý, hodný lidské péče a pozornosti.

Prameny v CHKO Poodří můžeme charakterizovat jako přirozené. Jejich evidence v 80. letech je však již historickou záležitostí. K ovlivnění jejich počtu i vydutností došlo vlivem meliorací, používáním těžké

ností došlo vlivem meliorací, používáním těžké zemědělské techniky (zhutnění půdního profilu a tím snížení jeho propustnosti), používáním umělých hnojiv (rozrušení drobnotvité - propustnější struktury půdy), regulacemi a úpravou menších vodotečí (snížení infiltrace), vodárenským využíváním širších přilehlých oblastí (Stará Bělá, Proskovice, Bernartice nad Odrou), antropogenními zásahy v širších infiltračních oblastech (např. letiště Mošnov), sesuvy půdy aj. Nevhodné lidské hospodaření se mnohdy projevilo nejen v ovlivnění kvantity (vydatnosti), ale i v jakosti vody (kontaminace hnojivy, kejdou, odpadními vodami, kyselými srážkami). Současné trendy v zemědělství a postupná výstavba čistíren odpadních vod nám však dávají naději na pozvolné zlepšení celkového stavu pramenů. Lze důvodně předpokládat, že jejich početný výskyt v některých částech chráněné krajinné oblasti dal v minulosti našim předkům podnět k založení rybníků, rozšířených pak dále důmyslnou soustavou náhonů. Prameny mají tedy i své historické poslání v charakteru krajiny v Poodří.

Vážíme si dostatečně těchto přirozených vývěrů chladné osvěžující podzemní vody i v době, kdy zcela samozřejmě kupujeme pitnou vodu balenou v plastových lahvích? Co by tomu řekli naši předkové?

I když zmíněné prameny mají převážně vydatnost v desetinách litru za vteřinu, zcela výjimečně v jednotkách litrů, přesto vytvářejí výrazný biotop, jsou zdroji vody pro četné mokřady i povrchové vodoteče. Tvoří zcela charakteristické krajinné prvky s příznivým mikroklimatem. Toho všeho si byli vědomi lidé už od pradávna. Je na nás, abychom zcela vědomě, nezištně a s radostí o prameny pečovali jejich pravidelným čištěním a údržbou. Zachováním tradice „otvírání studánek“, třeba již v méně obřadním stylu jako dříve, se péče o prameny stane zcela přirozenou, obohacující a navíc užitečnou součástí našeho mnohdy sekularizovaného, materialisticky orientovaného, pře-technizovaného a uspěchaného života.

Ing. Jarmila Vašíčková

Použitá literatura:

ČSN 736530 - Názvosloví hydrologie (1983)

Kovařík P. (1988): Studánky a prameny Čech, Moravy a Slezska. Nakladatelství Lidové noviny Praha.

Macoun J. (1965): Kvartér Ostravska a Moravské brány. Ústřední ústav geologický a NČSAV Praha.

Hlavaté vrby

V dřívějších dobách bylo možné se častěji setkat s „hlavatými vrby“ na březích rybníků, potoků nebo přímo ve vrbovních. Sloužily především k produkci proutí, kromě toho mají svůj význam estetický a krajinný, z hlediska ochrany přírody jsou důležitým ekosystémem pro hmyz, ptáky a savce. Kromě pravidelného tvaru kulovitých korun působí také barevností proutí zejména v období vegetačního klidu (u pravidelně seřezávaného stromu je barva proutů intenzivnější).

Hlavaté vrby se staly typickým prvkem české krajiny. V dnešní době se tyto tvary vyskytují jen ojediněle. Změnou způsobu hospodaření v krajině některé druhy organismů mizí. Z důvodu jejich záchrany se

v poslední době projevují snahy vrátit se k tomuto tradičnímu řezu vrb i bez záměru hospodářského využití.

Tento zajímavý tvar stromu vzniká pravidelným seřezáváním dřeviny na hlavu (babku). Řeže se na krátký čípek, pokaždé dále od kmene. Tím dochází ke ztluštění horní části kmene a po 5-7 letech se vytvoří „hlava“. Takovým způsobem nutno strom upravovat od mládí. Není vhodné se pro něj rozhodnout u vzrostlého stromu.

Hlavaté vrby vyžadují pravidelnou údržbu. Řezou se mladé letorosty minimálně co 3-5 let. Pokud se ustoupí od tohoto způsobu údržby a množství větví

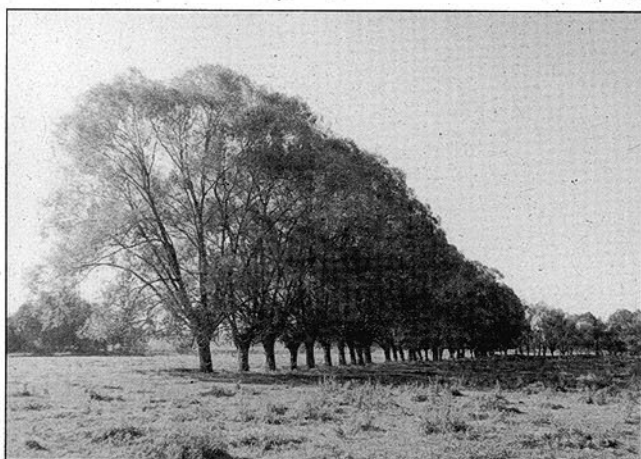

na hlavě tloustne, vzniká zde pnutí a může dojít k roztržení kmene a rozlomení koruny. V případech, kdy hrozí toto nebezpečí, je vhodné se vrátit k hlavovému řezu i přesto, že více let bylo od něj upuštěno. Řeže se obvykle na krátký čípek, pokud se řez provádí se záměrem co nejrychlejšího vytvoření dutin, potom je možné řezat těsně u hlavy. Ořez je možno provádět od října do března, kdy jsou nejméně rušeni obyvatelé vrby.

Časem dochází působením bakterií a dřevokazných hub ke vzniku dutin. Ty slouží jako úkryt pro živočichy. Řezem na hlavu byly upravovány především vrby využívané ke košíkářským účelům: vrba bílá (*Salix alba*), vrba jíva (*Salix caprea*), vrba šedá (*Salix cinerea*) – poskytující silnější pruty neboli hole. Nejčastěji byla takto tvarována vrba košařská (*Salix viminalis*), vrba křehká (*Salix fragilis*), vrba červená (*Salix purpurea*) a celá řada kříženců.

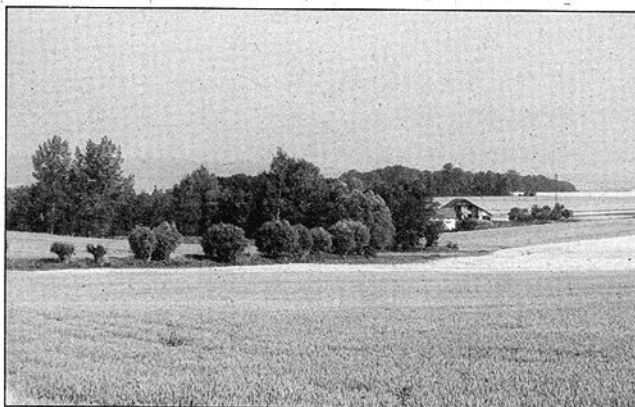
Dutiny ve vrbách využívají k hnízdění sýček obecný (*Athene noctua*), sýkora koňadra (*Parus major*), sýkora modřínka (*Parus caeruleus*) a sýkora babka (*Parus palustris*), rehek zahradní (*Phoenicurus phoenicurus*), lejsek šedý (*Muscicapa striata*), vrabec polní (*Passer montanus*), holub douphák (*Columba oenas*), dudek chocholatý (*Upupa epops*), mandelík hajní (*Coracias garrulus*). Na jižní Moravě hnízdí ve vrbových hájích také husa velká (*Anser anser*) a kachna divoká (*Anas platyrhynchos*). V prostornějších dutinách vrby nacházejí úkryt někteří savci jako tchoř tmavý (*Putorius putorius*), kuna skalní (*Martes foina*), ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*), plch nebo netopýři. Hlavaté vrby jsou důležitým ekosystémem zejména pro hmyz, je zde možno nalézt až 200 druhů hmyzu: svilušky, mšice, roztoče-vlnovníky, pilatky, bejломorky, mery, mandelinky, nosatce, krasce, můry, molovky, obaleče, předivky, bekyně, bourovce, tesařky, nosatce, pěnodějky, podkopěnky, štítenky a drvoplený.

Přerostlé hlavaté vrby čekající na ořez u Košatky
(foto: R. Jarošek)

Protože vrby patří k dřevinám s velmi brzkým nástupem kvetení, stávají se jejich květy první potravou různých druhů hmyzu. Jde hlavně o hmyz blanokřídlý a dvoukřídlý. Nejvíce snad jsou to včely, pro které jsou vrbové květy prvním zdrojem obživy po zimě.

Samozřejmě že nejen včela medonosná je prvním návštěvníkem květu vrby, ale také pro mnoho jiných blanokřídlých je vrba v brzkém jaře jediným zdrojem potravy. Jsou to druhy, jejichž larvy se živí nektarem květů důležitým pro jejich vývin, patří sem v Poodří se vyskytující druhy cizopasného blanokřídlého a dvoukřídlého hmyzu, zejména pak to jsou lumci, lumčici a různé druhy kuklic. Tyto druhy jsou velmi důležité v tzv. biologické ochraně ekosystému před nadměrným bujením škůdců. A díky důsledné ochraně a podpoře břehových porostů a s nimi samozřejmě také vrby, se stávají jednotlivé ekosystémy stabilnější a není zapotřebí tak výrazného vlivu člověka při používání uměle vyrobených a těžce odbouratelných chemických prostředků pro boj se škůdci dřevin.

Čerstvě ořezané vrby u Bernartic nad Odrou
(foto: A. Malíková)

Dále kromě hmyzu blanokřídlého se v CHKO Poodří vyskytují také druhy rodu *Coleoptera* – brouci a *Lepidoptera* – motýli. U brouků jsou to zejména některé druhy dřevokazného hmyzu jako například kozlíček vrbový (*Lamia textor*), tesařík pižmový (*Aromia moschata*). Jde o kovově zbarveného brouka s tmavě zelenými krovkami s nádechem do modra, někdy do bronzova, na štítu je z každé strany trn. Dospělce lze najít koncem května a v červnu, jak čile pobíhají po kmenech vrby v místech s ronící mizou, brouci jsou cítit pižmem, odtud je i jeho druhový název. Výletový otvor po dospělci tesaříka pižmového je silně rozštěpený. Tento brouk, kdysi hojný, se dnes z naší přírody pomalu ztrácí kvůli mizejícím starým hlavatým vrbám. Dále pak jde o druhy vyskytující se v červeném trouchu starých hlavových vrby, které v tomto prostředí prodělávají svůj vývoj. V mělkém trouchu patových části a hlubších dutin se vyskytují larvy roháčků (*Dorcus pararelopipedus*), zlatohlávků (*Liocola lugubris*) nebo páchníků (*Osmoderma eremita*). Dominantními predátory jsou někteří střevlíkovití, pro které jsou dutiny v kmenech vrby významným úkrytem v době zimování či letní pauzy. Významnou je rovněž čeled kovaříků – *Elateridae*. Uvedené skupiny a druhy brouků nebyly v CHKO Poodří zatím systematicky sledovány, ale díky výskytu na podobných stanovištích v nivě Opa-va je výskyt uvedených druhů vysoce pravděpodobný.

V chráněné krajinné oblasti Poodří jsou vrby hostitelskými rostlinami mnoha druhů motýlů. Za všechny můžeme uvést například babočku osikovou (*Nymphalis anthiopa*). Je to druh poletující už v časném jaře

na cestách kolem řeky Odry. Je to větší motýl s výrazným sírově žlutým okrajovým lemem, který během života motýla postupně bledne díky otěru. Základní barva křídel je sametově černá s modrými skvrnami. Vajíčka klade do prstenců na větvičky vrb, housenky jsou černé s řadou velkých červených skvrn na hřbetní straně.

Vrby jsou také hostiteli různých škůdců z řad hmyzu, zejména různých druhů mšic vytvářejících sáním na pletivech vrbu nekrotická poškození v podobě různých

bizarních hálek. K významným také patří některé druhy brouků, a to různé mandelinky a nosatci poškozující zejména listy. Mezi druhy poškozující listy vrb patří také někteří motýli, a to například bekyně a bourovci.

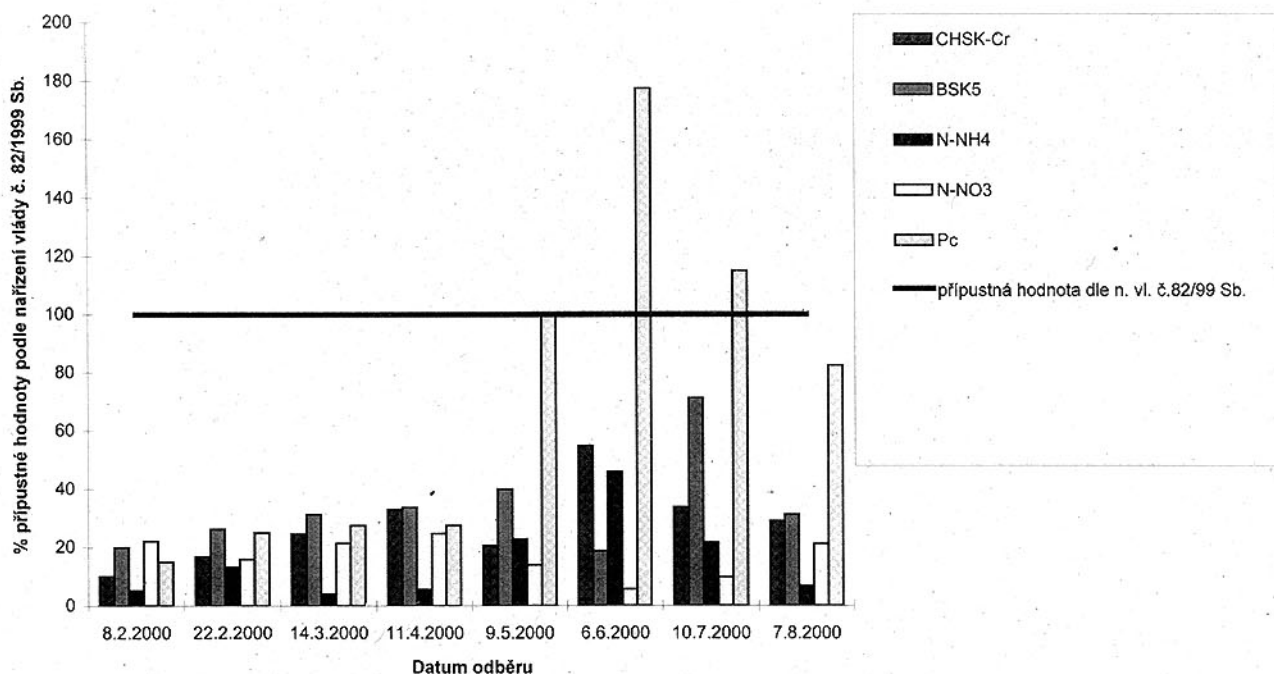
Při důsledné ochraně vrb jako zdroje potravy pro užitečný hmyz ničící vývojová stadia hmyzu škodlivého nemůže dojít k častým expanzím škůdců.

Ing. Eva Mračanská, Michal Němec

Jaká je voda v Ondřejnici?

Výsledky měření jakosti vody v Ondřejnici za měsíce únor-srpen 2000 – dle podkladů Výzkumného ústavu vodohospodářského TGM v Ostravě (zpracoval ing. Jiří Šajer).

Jakost vody v Ondřejnici nad Jarkovským potokem v roce 2000
(říční kilometr 3,8)

Vysvětlení ukazatelů v grafu:

BSK5 - biochemická spotřeba kyslíku - vyjadřuje souhrnné množství znečišťujících organických látek, které podléhají biochemickému rozkladu (jsou hlavním znečištěním splaškových vod).

CHSK-Cr - chemická spotřeba kyslíku - obdobný ukazatel

N-NH4 - amoniakální dusík - slouží jako indikátor znečištění živočišnými odpady

N-NO3 - dusičnany - vyskytují se ve vodách komunálních, průmyslových a povrchových ze zemědělských oblastí (vliv dusíkatých hnojiv ap.)

Pc - celkový fosfor - organického původu, způsobuje eutrofizaci vod

Příspěvek k poznání mykoflóry Poodří

I. Hříby - (část 1.)

Obecně bývají houby vnímány jako „plody lesa“ a rozdělují se na ty, které se dají jíst - hříby, žampiony, holubinky apod., dále ty, které jsou jedovaté a potom ty ostatní, které bývají místně označovány soubornými názvy gemby, komprdy, prašivky aj. Tato představa

o houbách je jistě velice zjednodušená a je důsledkem čistě užitkového přístupu k nim. Ani znalosti o nejatraktivnější a nejvyhledávanější skupině hub, tedy o hříbech, nebývají úplné. V povědomí houbaře existuje v různých obměnách hříb pravý, suchohříb, babka, kozák, modrák a jedovatý satan, pod kterým se

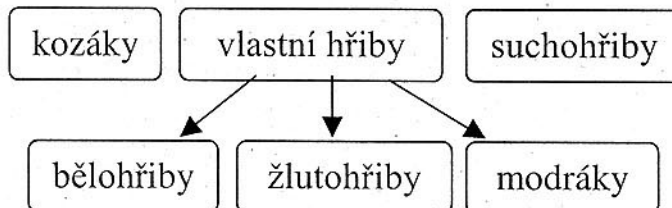

skrývá leckdy i hřib žlučník. Hřiby jsou obecně považovány za nejlepší jedlé houby, a tak počátkem léta (v chráněné krajinné oblasti Poodří už koncem jara) a na podzim dochází již tradičně ke skupinovým (v Poodří k davovým) honbám za hřiby. Je prokázáno, že selektivní a vytrvalý sběr plodnic vede k degeneraci podhouby a posléze k zániku celého organismu. Kromě přímého sběru plodnic se negativně projevuje už samotný sešlap terénu. Vidina hřibů je pro houbaře natolik lákavá, že překážkou mnohdy nebývá ani oplocení, ba ani vyhlášení přírodní rezervace. Množství vyšlapaných houbařských cestiček a vyslovené rozedřených svahů je pro CHKO Poodří typické. Ochranařské důsledky sběru hub si bohužel houbaři neuvědomují, a tak přicházíme o naleziště nejrůznějších a mnohdy i velmi vzácných hřibů. Mykolog, který se v naší zemi zabývá hřiby, má pozici značně stíženou, protože většina vzácných nálezů obvykle končí v pokrmech. Tak se třeba vůbec nedozvíme, jaké druhy hřibů kolem nás rostou. Faktem je, že druhové bohatství hub obecně klesá v důsledku zhoršování životního prostředí a zejména samotného úbytku vhodných lokalit. Ochrana takových lokalit je proto základní podmínkou pro zachování druhové pestrosti naší mykoflóry. Důležitá je pochopitelně i individuální ochrana jednotlivých druhů. Teoretické předpoklady pro takovou ochranu jsou dány zákonem č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v návaznosti na další prováděcí předpisy. Vyhláška č.395/1992 Sb. umožňuje individuální ochranu některých druhů hřibů. Bohužel se týká jen několika a zdaleka neposkytuje komplexní ochranu celé čeledi hřibovitých hub. Tak například hřib zavalitý (*Boletus torosus*), který je ještě vzácnější než chráněný hřib královský (*Boletus regius*), individuální ochranu postrádá. Direktivní ochrana v praxi ovšem selhává a nezbyvá, než přikročit k osvětě. Ta by mohla vychovat novou generaci lidí, která si bude přírodních hodnot v Poodří vážit a houby pro ni nebudou jen potravinou. Bohužel se tak léta nedělo a současní houbaři se asi jen těžko budou vzdávat své posedlosti sebrat a zkonzumovat kteroukoliv jedlou a třeba i vzácnou houbu.

Každý botanicky podchycený sběr vzácného druhu a tím spíše hřibu je velmi cenný. Severní Morava je v četnosti výskytu vzácných hřibů republikově podprůměrná. O to je hodnotnější, že jedním z míst, na kterém se můžeme s výjimečnými nálezy hřibů setkat, jsou hráze rybníků v CHKO Poodří. Podmiňuje to teplomilný charakter klimatu v okolí Ostravy. Samotné rybníční hráze jsou z hlediska výskytu některých hub velice specifickým prostředím. Toto prostředí utváří charakteristická dřevinná skladba, která mimo jiné brání proudění větru a tím i vysušování. Půdní prostředí proto snadno neprosychá a navíc je zásobováno vlhkostí z rybníků. Půdní reakce je zvyšována díky přiměřenému vápnění rybníků. Hospodaření rybářů tak přispívá k vytvoření vhodného prostředí. Hřibovitých hub jsme za posledních několik let opakovaně zaznamenali přes 30 druhů. Mimoto tady rostou vzácné a mykologicky velmi zajímavé holubinky, které jsou zde početně zastoupeny, ryzce, pavučince, čirůvky a mnoho dalších. Nechybí také skvosty mezi dřevními houbami.

V následujících částech příspěvku se pokusíme vybrat a stručně vás seznámit s některými druhy hřibů, které jsme v posledních několika letech na území Poodří zjistili, a které jsou z mykologického hlediska zajímavé.

Pro snazší orientaci si velmi jednoduše rozdělíme vybrané hřibovité houby do několika skupin. Nebudeme se zabývat skupinami, které jsme na hrázích v Poodří zatím nezjistili.

Začneme houbařsky nejoblíbenější skupinou hřibovitých hub – bělohřiby. Znamější jsou pod označením pravé hřiby a charakterizuje je bílá nebo bělavá na vzduchu neměnlivá dužnina. Dále pak absence šupinek či zrníček na pokožce třeně a malé zastoupení červených pigmentů. V České republice roste asi 10 druhů bělohřibů, z nichž nejběžnější je hřib smrkový (*Boletus edulis*) a méně častý hřib dubový (*Boletus reticulatus*). Všechny ostatní bělohřiby jsou u nás vzácné až velmi vzácné. V Poodří jsme doposud zaznamenali tři druhy, i když se dá předpokládat výskyt alespoň dalších dvou. Je škoda, že naše houbařská veřejnost neumí jednotlivé druhy hřibů rozlišit a upozornit mykologická centra na jejich výskyt (např. ústředí České mykologické společnosti v Praze, nejbližší pak v mykologické poradně v Ostravském muzeu).

Hřib dubový – *Boletus reticulatus*

Hřib dubový se vyskytuje převážně v teplejších oblastech republiky, v lesích listnatých, smíšených i jehličnatých, ale také pod jednotlivými stromy v parcích, alejích, nebo na hrázích rybníků. Preferuje úživnější půdy, z mykorhizních partnerů má nejraději duby, habry, buky nebo lípy. Obvykle fruktifikuje od května až do října. Vyskytuje se relativně roztroušeně, místy však zcela chybí.

Je to vlastně nejběžnější hřib pooderských hrází, takže jeho hojnější výskyt zde lze hodnotit jako vzácnější úkaz. Bohužel plodnice na místě dlouho nevydrží a nevyrostou, protože již v mládí bývají houbaři vydlobávány. V Poodří fruktifikuje už od konce dubna. Vyskytuje se pod duby ve společnosti lip a jasanů, ojedinelé vyrůstá i pod jednotlivými habry.

Za hřib dubový houbaři považují i jiné druhy bělohřibů a nezřídka také některé žlutohřiby. Podobný hřib bronzový (*Boletus aereus*) se vyznačuje tmavší, někdy až černou pokožkou klobouku a méně výrazně sítkovaným třeněm. Hřib smrkový (*Boletus edulis*) nemá na rozdíl od hřibu dubového tendenci rozpraskávat na pokožce klobouku, pokožka je hladká, neplstnatá. V mládí se odlišuje také vůní dužniny, která je výraznější houbová. Hřib habrový (*Boletus carpinaeus*) má šedou pokožku klobouku a tmavší hnědavý třeň. Žlutohřiby mívají žlutou nebo alespoň nažloutlou dužninu plodnice a jinak zbarvený třeň.

Hřib dubový (foto: M. Graca)

Hřib bronzový - *Boletus aereus*

Hřib bronzový je u nás velmi vzácná houba, která se vyskytuje na nejteplejších lokalitách pod listnáči.

Vyznačuje se celkovou tmavou barvou plodnice, i když klobouky některých z nich mohou vybledávat do světlé žlutohnědé barvy či do bělava. Mykorhizu tvoří zejména s duby, ale i s jinými Fagaceae. Vyrůstá jednotlivě nebo v malých skupinkách od července do října. V naší republice se vyskytuje ještě na Karlštejnku, v Polabí, ojedinělé nálezy jsou také z jižních Čech a objevuje se také na některých místech jižní Moravy. Na severní Moravě byl zaznamenán ing. J. Kuthanem v Ostravě Martinově a okolí. V současnosti roste ještě na jedné lokalitě v centru Opavy. V Poodří je hřib bronzový

zatím znám ze tří malých lokalit, kde byl v posledních dvou letech opakovaně nalezen. Je velmi pravděpodobné, že se vyskytuje i na jiných místech a hrázích. Mykorhizu tvoří s dubem. Rostou zde dvě formy tohoto hříbu, jedna s kloboukem tmavým hnědočerným až černým, který v dospělosti může okrskovitě vybledat do bělava, se třeněm víceméně živě zlatohnědým s drobnou a nevýraznou sítkou na vrcholu třeně a druhá s kloboukem kaštanově hnědým a již od mládí vybledávajícím do hnědožluté, se třeněm relativně tmavším a také s méně výraznou sítkou na něm. Jde o velmi vzácnou houbu, která bývá houbaři sbírána jako dubák, nebo černý dubák. Hřib bronzový byl navržen k zařazení do seznamu zákonem chráněných hub. Je třeba jej účinně chránit, nesbírat ke konzumaci a jeho výskyt hlásit do mykologické poradny v Ostravském muzeu.

Hřib bronzový bývá zaměňován za hřib dubový, od kterého se liší barevně, ale také strukturou pokožky klobouku a sítkou na třeně, která nebývá tak výrazná jako u hříbu dubového.

Hřib smrkový - *Boletus edulis*

Hřib smrkový je běžná houba horských a podhorských poloh, roste jak v lesích jehličnatých, tak i smíšených a listnatých. Často vyrůstá i pod jednotlivými stromy v alejích u cest, na loukách, pod stromy na návších a podobně. Ačkoliv jinde bývá hojnější, v Poodří se vyskytuje sporadicky, znám je zatím jen z jedné lokality, kde vyrůstá pod habrem.

(pokračování)

Michal Graca, Vít Balner

Hřib bronzový (foto: M. Graca)

Železniční stanice Jistebník

V květnu 1847 přijel první slavnostní vlak do stanice Bohumín a zahájil tak pravidelný provoz na dalším dokončeném úseku hlavní trati Severní dráhy Ferdinandovy z Lipníka do Bohumína. Tato dráha byla první významnou dopravní tepnou rakouské monarchie a jejím úkolem mělo být spojení Vídně se solnými ložisky v Haliči.

Jistebníkem vlak pouze projížděl. Železniční stanice byly zřízeny za Lipníkem pouze v Polomi, Suchdole, Studénce, Svinově, Moravské Ostravě a Bohumíně. Výstavba menších stanic a zřizování zastávek byly podmíněny v mnoha případech žádostmi samotných obcí v okolí dráhy. Nebylo také výjimkou, že obec ekonomicky silnější nebo mající vlivného člena ve svém zastupitelstvu, dokázala prosadit z reklamních důvodů své jméno jako název stanice přesto, že zastávka neležela na jejím území. Ale to není případ Jistebníku.

Na žádost obce Jistebník a Košatka tu byla zřízena nejprve malá čekárna. Stanice nesla původně název „Stiebnig“. Koncem 80. let 19. století byla ve stanici situované v km 252,5 hlavní trati postavena patrová výpravní budova se sedlovou střechou. Stavba je neomítaná, z režného zdiva. Po stranách vystupují dvouosé rizality. Okna rámuje šambrány a završují cihlové záklenky. Přizemí bylo určeno pro cestující a ke služebním účelům, v patře byly umístěny byty. Budova slouží původnímu účelu dodnes. Stejněho typového projektu bylo použito na hlavní trati také v Otrokovicích a Prosenicích. Zatímco v Prosenicích a Jistebníku se výpravní budova zachovala v původní podobě, otrokovická výpravní budova byla přistavována, později omítnuta břizolitem a v tomto roce nově omítnuta a upravena.

Podle situačního plánu z roku 1889 byla stanice „Stiebnig“ vybavena samostatnými dřevěnými záchodky, kůlnou, skladem s rampou a dvěma dřevěnými sta-

vedlovými domky. Podle typového projektu z roku 1896 byl v sousedství výpravní budovy postaven patrový služební obytný dům určený pro osm rodin. Také při jeho stavbě bylo použito, stejně jako u výpravní, režného zdiva. Fasádu plasticky člení patrová a korunní římsa, lisény a cihlové záklenky nad okny. Vstupní dveře jsou umístěny ve středním rizalitu z přednádraží. Na situačním plánu z roku 1900 se objevuje podlouhlý půdorys dřevěných kůlniček, které náleží k jednotlivým bytům. Ty dnešní jsou již zděné a omítnuty břizolitem. V roce 1948 byl na místě výše zmiňovaného skladu s rampami postaven sklad nový, s betonovými rampami. Stavědla na obou zhlavích již byla zděná.

Je zřejmé, že stanice neprocházela nijak plodným stavebním vývojem. V roce 1971 byla k bohumínské štítové straně výpravní přistavěna nevzhledná přízemní relová stanice s plochou střechou, omítnutá břizolitem. Největší změny zřejmě nastanou v nejbližší budoucnosti. V souvislosti s modernizací trati nahradí přistávek výpravní samostatná přízemní stavba provozní budovy, která by měla proporčně a materiálově navázat na stávající zástavbu. Novostavba by měla respektovat dominantní postavení výpravní budovy. V této souvislosti je také nutno zdůraznit, že výpravní budova v Jistebníku byla prohlášena za kulturní památku.

Další změnou ve vzhledu stanice bude stavba ostrovních nástupišť a podchodu a také přístřešku pro kola v přednádraží. Doufejme, že se podaří najít vhodné řešení, které skloubí požadavky nejen provozní, ale i estetické.

Alena Borovcová, Památkový ústav v Ostravě

Prameny:

Archiv Českých drah Olomouc, Sbírká smluv a plánu, trať 3, fascikl 38.

Návštěva v chráněné krajinné oblasti Poodří

V srpnu t.r. navštívil CHKO Poodří v rámci inspekční cesty ing. Josef Běle, náměstek ministra živ. prostředí se svým tajemníkem ing. Vladimírem Valentou, CSc., aby poznali aktuální problémy, se kterými se Správa potýká. Jednodenní návštěva byla zahájena na zámku v Bartošovicích za účasti zástupců Okresního úřadu Nový Jičín – ing. Josefa Svobody, přednosty a ing. Ivo Kvardy, vedoucí ref. živ. prostředí a samozřejmě starostky obce MVDr. Kateřiny Křenkové. Po krátkém jednání byla na programu prohlídka přírodní rezervace Kotvice spojená s plavbou po rybníce, kterou zajišťovali pracovníci firmy DENAS s.r.o. a po občerstvení, již za spoluúčasti ing. Otto Brosche, technického ředitele Povodí Odry a.s., cesta kolem rybníků a oderskými loukami ze Studénky do Petřvaldíku – problematika rybníčního hospodaření, údržby travních porostů a připravované revitalizace Bílovky. Celý den byl zakončen večeří v Petřvaldě, kde nás přivítal a strávil s námi zbytek večera pan starosta Vojtěch Myška.

Z návštěvy jsme obdrželi krátký dopis pana náměstka, se kterým vás chceme seznámit:

Vážený a milí přátelé,

v chráněné krajinné oblasti Poodří nejsem poprvé. Inspekční cesty nemusí být vždy spojeny s příjemnými představami. Ale k Vám jezdím rád a pokaždé se mi dostane milého přijetí. Vážím si práce všech pracovníků Správy chráněné krajinné oblasti ve prospěch Poodří. Zejména oceňuji neutuchající energii paní vedoucí Vladislavy Hamplové, se kterou se podařilo pozdvihnout regionální význam CHKO do kontextu celoevropské ochrany krajiny.

Moderní chápání ochrany přírody a krajiny vychází ze tří hlavních principů:

- *Chráníme krajinu jako celek, v němž cenné ekosystémy zvláště chráněných území tvoří opěrné body pro její revitalizaci*
- *Krajinu chráníme pro trvale udržitelný život ve vzájemné ohleduplné symbióze lidí s přírodou, tedy nezavíráme krajinu a přírodu před lidmi, ale chráníme ji pro lidi před bezohlednými vandaly a kořistníky*
- *Ochrana přírody a krajiny není výsadní doménou vyvolených. Naopak. Všichni její obyvatelé si musí uvědomit svoji sounáležitost ke krajině, ve které žijí, protože to je jejich domov. Proto ji mají rádi, a proto na ni vzpomínají i ve vzdálené cizině. Svůj domov nemohou nechat zničit pro krátkodobé zisky jednotlivců, neboť dopustí-li zmrzačení nebo smrt své krajiny a svého domova, nebudou mít kde žít.*

Právě Vladislava Hamplová prosazuje v severomoravském regionu toto vysoce moderní a aktuální pojetí aktivní ochrany přírody a krajiny, které realizuje vstřícným přístupem k lidem ve spolupráci s obcemi mikroregionu Poodří. Dokazuje, že taková spolupráce, jakkoliv obtížná a pro ni spojená s mimořádným nasazením vysoko nad rámec služebních povinností, vede k pozitivním výsledkům jak v ochraně přírody, tak rozvoji obcí.

Z návštěvy Petřvaldu (foto: R. Jarošek)

Pomoci lze jen tomu, kdo sám o něco dobrého usiluje. Proto Vám přeji hodně dalších úspěchů ve Vašem úsilí.

Ing. Josef Běle, náměstek ministra živ. prostředí a ředitel sekce ochrany přírody a krajiny

15. srpna 2000

Nalodění na projížďku na Kotvici (foto: R. Jarošek)

Mé Odře aneb rodí se nová básnická sbírka

Ekogalerie, kterou jsme zahájili tento rok, umožnila se podívat na krajinu v Poodří i pohledem umělce. Byli to především výtvarníci, kteří ve svých dílech dali krajině umělecký skript. Poprvé se Odra také stala i námětem pro básnickou tvorbu (básnická sbírka Lydie Romanské – Odrou křestná).

Pomalou se začíná rodit další básnická sbírka, tentokrát milostné poezie. Autorem je člověk, který nepochází z Poodří, procestoval téměř celý svět, viděl oslnivou záři sopečných výbuchů i studenou krásu ledovců, cítil chladivé vlny oceánů i horký písek pouští.

Absolutoriem několika vysokých škol, soustavným prohlubováním znalostí se stal erudovaným člověkem v mnoha oborech, takovým polyhistorem své doby s křehkou a citlivou duší. A ačkoliv může mít po čem zatouží, sám zůstal skromný. QUANO DIVITIAE ERIS, TANTO MODERATIOR ESTO (Čím bohatší, tím skromnější). Dnes působí v diplomatických službách, a proto zvolil umělecké jméno JERRÉ (čti cheré). Zdejší krajina, řeka Odra i lidé z Poodří v něm probudili básníka. Zatím vytvořil cyklus 12 básní, v nichž se často krajina nebo samotná řeka transformuje do podoby ženy. Každá z básní má dataci vzniku ve španělské a končí latinskou moudrostí, která shrnuje obsah básně. Se svolením autora uveřejníme postupně některé z nich již v době, kdy se sbírka rodí.

Jako první jsem vybrala báseň TESORO ODERENSIS, v českém překladu Oderský poklad. Odra je skutečný poklad a jen málokdo její skutečnou hodnotu pozná a dovede ocenit.

Vladislava Hamplová,
Správa CHKO Poodří

TESORO ODERENSIS

*Bloudili v Poodří hledači drahokamů,
tu bodli, tam koplí, vyhloubili jámu.*

*Vrtali do luhů, do řeky kutali...
Zlé časy hledačům v Poodří nastaly:*

*písek jen písek a trocha hlíny,
křídlatky u vody, nahoře blíny.*

*Zakleli jadrně, řeka je chudá,
jíl jenom, kamení, mezi tím voda.*

*Z vody té víla však o úplňku vstává,
dlouhá má vlasiska jako mořská tráva.*

*Viděl jsem vílu tu z tůně vtančit v luka,
srdce jí zářilo jasně nahým tělem.*

Já nevím, zda snil jsem, či byl ve stavu bdělém:

*Krouží tam kolem mne, já prožívám muka,
chci se jí dotknouti, ona mi uniká...*

*Teskný jsem poklekl na koberec trávy:
náhle se zjevila, v líčku úsměv hravý.*

*Srdce jí políbit v duchu jsem snil,
obejmout ji, tu nejkrásnější z víl.*

*Ve spánku hlubokém splnil se můj sen,
líbal jsem drahokam a byl políben.*

*Byl to briliant, Cullinan pravý,
v naději zazářil plný barev slávy.*

*Krásna s něhou snoubily se v reji,
to je ten drahokam, jenž si celý život přeji.*

*Srdce Tvé briliant bez kolébky z lávy,
v něm voda a zem spojené triumf zrodu slaví.*

*Kde prospektor posedlý mamonem a ziskem
střepey skel viděl smísené s pískem,
našel jsem poklad nedozírné ceny:
od Odry dostal ho jako dárek věnný.*

GRATA SUPERVENIET, QUAE NON
SPERABITUR HORA.

- Jerré -

Partneři

Prý není obvyklé, aby dvě organizace s tak rozdílným profesním zaměřením jako je Povodí, a. s. a Správa chráněné krajinné oblasti spolu nejen pracovní vcházely, ale aby mezi nimi vzniklo dokonce partnerské přátelství. Připouštím, že to není obvyklé, ale mezi Povodím Odry, a. s. a Správou CHKO Poodří takový vztah je. Myslím, že nám pomáhá řešit společné problémy a snáze nacházíme řešení

v otázkách, které dříve bývaly střetové. Změnila se doba, také zčásti myšlení lidí je jiné, stejně jako principy a přístupy k řešení. Součástí naší vzájemné spolupráce jsou také přátelská setkání, kde vedle pracovních diskusí je čas i na povídání si o všem možném, sportovní utkání, či společnou písničku.

Letos se taková setkání uskutečnila dvě. V polovině května jsme pořádali III. ročník Dnů

v Poodří, kterých se zúčastnili kolegové „povodáci“ z pracoviště Skotnice a koncem května jsme zase my byli jejich hosty.

Po přátelském přivítání ve Skotnici jsme si prohlédli pracoviště i přidružené provozy a pak jsme šli na společnou prohlídku vodohospodářských úprav na Lubině (viz foto).

Příjemné odpoledne jsme pak strávili v přírodním prostředí na myslivecké chatě nedaleko Příbora v báječné atmosféře, o kterou se postarali kolegové ze Skotnice.

Ochutnali jsme vynikající speciality z jejich kuchyně a takto posílnění jsme nastoupili do turnaje v ruských kuželkách.

Utkání bylo sportovně přátelské, fandění nescházelo. Celkem bylo 5 družstev: Okresní úřad Nový Jičín (ref. životního prostředí), Správa CHKO Poodří a tři pracoviště Povodí Odry – Skotnice, Opava a Český Těšín. Naše správa turnaj vyhrála, sice jen o tzv. kuželkový chlup, ale vítězství je vítězství. Kromě 1. ceny jsem si odnesla i bouli na čele, když jsem soustředěně pozorovala, zda koule zasáhne krále. Král zůstal stát, já sice také, ale za chvíli jsem si připadala jako v nebi ...těch hvězdiček. Pak následoval turnaj v šípkách, kde jsme na oplátku obsadili čestné poslední místo. Po turnaji zbyly ještě síly na písničku a taneček.

Děkuji Vám, kolegové ze Skotnice, za nás ochránáře z Poodří za hezký den.

AMICITIA NISI INTER BONOS ESSE NON POTEST aneb přátelství může být jen mezi dobrými lidmi.

Vladislava Hamplová, Správa CHKO Poodří

Vrátíme paměť sami sobě?

Již delší čas sleduji časopis POODŘÍ. Je to čtvrtletník sice regionální, ale jeho úroveň je rozhodně celonárodní. A navíc, jeho obsah je stále závažnější. Týká se problémů celé naší společnosti a neváhám říci, že v té či oné podobě problémů trvale udržitelného života vůbec.

Ve druhém letošním čísle mne zaujaly zejména dva články: *Má krajina paměť?* a *Co unese Moravská brána?* Autoři Vladka Hamplová a Radim Jarošek vycházejí každý z jiného úhlu pohledu. První z nejmístnějšího humanistického pojetí přírody, druhý z odborného rozboru. Závěry obou autorů mají společného jmenovatele a domyšleny ve vzájemných souvislostech dospívají k varovnému mementu: **nesmíme připustit ztrátu paměti krajiny** (V.H.), protože to je důsledek ztráty naší vlastní paměti. Proto už nedokážeme rozumně jednat ani sami se sebou, natož se svými bližními v organizmu přírody a společnosti. **Organismus, jehož orgány spolu nekomunikují, onemocní a ve vážnějších případech časem umírá** (R. J.).

Je až neuvěřitelné, jak závěry obou autorů se shodují s výsledky vědeckých testů prováděných v rámci výzkumů vlivů změn prostředí na živé organismy. Testy ukázaly, že např. určitý typ, intenzita a doba elektromagnetického záření způsobí u zvířat nejprve lehkou nervozitu, která se časem stupňuje a přechází v afektivní stresové chování, které končí křečemi, pře-

cházejícími do ochablosti a nehybnosti. Zastaví-li se v tomto okamžiku působení iritujícího zdroje, zvíře se rychle vzpamatuje a je zdravé a bez následků. Překročí-li se však jistá prahová hodnota v době, intenzitě nebo typu záření, testované zvíře umírá. Pitvou se prokázalo, že žádný z orgánů nejevil jakoukoliv známku poškození, tkáňové zkoušky a krevní obraz byly rovněž bez závad. **Proč tedy zvíře zemřelo?**

Složitým výzkumem se dospělo ke zjištění, že **poškozena byla komunikace**, a tím i koordinace mezi orgány a řízení orgánů samých. Byly poškozeny vztahy v přenosu nervových signálů. Došlo k informačnímu zmatku mezi vjemy směřujícími do centra (mozku) a mezi příkazy vydávanými z centra (mozku) směřujícími k jednotlivým orgánům. **Došlo ke ztrátě vnitřní paměti.**

Vjemy, příkazy a počítky se zmátly a ztratily svůj význam. Tím také jednotlivé orgány ztratily vzájemnou provázanost, *staly se nefunkčním souborem byt naprosto zdravých orgánů, které spolu navzájem přestaly komunikovat a spolupracovat. Rozčlenění orgánů na jednotlivé navzájem nepropojené orgány přivedlo smrt celku.*

Jak se to navzájem všechno doplňuje a shoduje! Výsledky uvedených vědeckých výzkumů přesahují existenci nebo neexistenci jednotlivce. Ve svých důsledcích

se mohou beze zbytku převést na přírodu jako soubor orgánů navzájem tak či onak propojených a vzájemně se ovlivňujících. A nejen to. Tyto překvapivé výsledky lze velice dobře uplatnit i na organizaci společnosti

Je jen na nás samých, abychom vrátili paměť sami sobě a násilně nevmazávali paměť krajiny.

Znásilňovaná příroda a krajina se buď spontánně vzepře nebo zahyne. Obojí se tvrdými dopady na člověka bez paměti, vědomí a svědomí.

Věřím v přemýšlivé čtenáře, že si z toho vyvodí vlastní závěry.

Ing. Vladimír Valenta, CSc.

Ministerstvo životního prostředí ČR

Jubileum významné regionální botaničky RNDr. Marie Sedláčkové

Její práce pro ochranu přírody v regionu severní Moravy

Do řady letošních jubilantů, jejichž celoživotní práce je věnována regionu Poodří, patří i RNDr. Marie Sedláčková. Narodila se 27. června 1940 v Hodoníně, kde rodiče za války žili, jako nejstarší ze tří sourozenců. Po válce se rodina vrátila do Nového Jičína, otec však již v roce 1950 zemřel. Zde navštěvovala národní i měšťanskou školu a v roce 1957 maturovala na jedenáctileté střední škole. Studium na Vyšší pedagogické škole v Opavě jí nebylo umožněno pro katolické založení matky. Přijala proto náhodně uvolněné místo v obnovovaném Okresním muzeu v Novém Jičíně. V roce 1959 se znovu pokusila o dálkové studium na Vyšší pedagogické škole v Opavě, kam byla přijata, avšak na konci prvního semestru na základě anonymního udání vyloučena. Teprve v roce 1962 znovu zahájila dálkové studium, tentokrát již ovlivněna zaměstnáním, na Přírodovědecké fakultě University Palackého v Olomouci, obor biologie - zeměpis. I při tomto studiu se opakovaly anonymní pokusy o jeho zabrá-

nění vyloučením z politických důvodů. Díky snátku a přestěhování do Rožnova p.R. však studium úspěšně dokončila na podzim r. 1968.

Po celou dobu studii byla odbornou pracovnící okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně.

Měla jsem to štěstí, že jsem Marušku Sedláčkovou poznala již v roce 1969, kdy jsem jako „nováček“ v ochraně přírody tehdejšího Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody v Ostravě dostala na starost mimo jiné právě okres Nový Jičín. Vidět při práci v terénu i na pracovišti muzea velmi pracovitého, důsledného a skromného člověka, jakým Maruška zůstala až do současnosti, bylo inspirativní i pro mou další činnost.

Přestože byla velmi vytížena odbornou prací muzejní, nikdy neodmítla spolupráci při přípravě nových návrhů chráněných území i mapování mizejících a ohrožených či chráněných druhů rostlin.

Od roku 1972 vedla přírodovědné oddělení Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně, kde se kromě organizačních prací věnovala především budování herbáře (zpracování sběrů místních floristů i nových přírůstků, jejich evidenci a katalogizaci) a podrobnému floristickému průzkumu Novojičínska. Svě odborné znalosti si pravidelně prohlubovala na floristických kurzech Československé botanické společnosti při ČSAV, zpočátku jako frekventantka, v pozdějších letech se podílela na přípravě, organizaci, odborném vedení exkurzí a zpracování materiálů kurzů, uskutečněných na severní Moravě.

Po obhájení disertační práce na Přírodovědecké fakultě UJEP Brno v r. 1978 se také zaměřila na fyto-cenologickou dokumentaci lesní vegetace nejen v chráněných územích, ale také na podchycení fragmentů přirozených stanovišť lužních lesů, dubohabřin a květnatých bučin severomoravského regionu. Přestože těžiště botanické muzejní práce věnuje až do současnosti terénnímu průzkumu a zpracování herbářové dokumentace, podílí se na ekologické výchově a podchycení studentů biologie formou přednášek a vedení prací středoškolské odborné činnosti na gymnáziích ve Frenštátě p.R., Příboře a Bílovci, včetně propagace botaniky v místním tisku a prostřednictvím muzejních výstav s botanickou tematikou.

Od konce 70.tých let spolupracuje na floristickém výzkumu květeny ČR metodikou síťového mapování, koordinovaného Botanickým ústavem Akademie věd ČR v Průhonících. V této souvislosti proto v posledních desetiletích rozšiřuje svou oblast působení za poznáním květeny Moravskoslezských i Slezských Beskyd, Javorníků, Hostýnských vrchů, Moravské brány, Ostravské pánve, Oderských vrchů i Opavské pahorkatiny, což dokládají nejen sběry vyšších rostlin uložené v novojičínském muzeu, ale i podrobné floristické zápisy z jednotlivých exkurzí.

Její úzkou (a vyžádanou) spoluprací s resortem ochrany přírody dokládají velmi četné publikované i rukopisné práce a inventarizační průzkumy, včetně nových návrhů na vyhlášení chráněných území a mnohých informací o ověření zvláště ohrožených taxonů květeny ČR v severomoravském regionu (viz výběrová bibliografie). Detailní znalost květeny i souvislostí jejího vývoje uplatnila i při tvorbě červených seznamů ohrožených druhů rostlin regionu severní Moravy.

Zájem o ochranu přírody a snaha o ochranu rostlinných společenstev, vázaných na tradiční způsoby hospodaření (a ve velkoplošně zemědělsky využívané krajině rychle mizející), podnítil její spoluprací s Va-

lašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Podílela se zde nejen na inventarizaci rostlinných společenstev areálu muzea, ale také na zpracování návrhů pro způsoby pěstování (obhospodařování) těch ohrožených. U příležitosti výročí založení rožnovského skanzenu v roce 1985 byla za tuto činnost odměněna pamětní medailí Valašského muzea v přírodě. V roce 90. výročí založení Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně obdržela od Rady ONV čestné uznání za podíl na rozvoji muzejní a vlastivědné práce na Novojičínsku. V roce 1990 jí byla, k ocenění účinné spolupráce,

udělena vedením Slezského zemského muzea v Opavě pamětní medaile k 175. výročí založení muzea. Od 90.tých let je členkou výboru severomoravské pobočky České botanické společnosti při Slezském zemském muzeu v Opavě a přispívá k organizační i odborné činnosti pobočky.

Přes nepřízeň osudu a mnohá příkoří, jakých se jí v průběhu let v pracovním procesu i osobním životě dostalo, je Maruška Sedláčková všem, kdo ji znají, vzorem vnitřní síly a osobní statečnosti, vytrvalosti a pile. I v důchodovém věku nadále pracuje v Okresním vlastivědném muzeu v Novém Jičíně, kde pokračuje ve výzkumné a publikační práci pro svůj region.

Ať jí proto v dalším životě čeká velká řada krásných nových objevů na poli vědy, v osobním životě pak jen hodně zdraví a nepřetržitý sled důvodů k úsměvu.

Šárka Neuschlová

Výběrová bibliografie:

- Sedláčková M. (1968): Vegetační poměry Oderských vrchů.- 200p., 13 map, 20 foto, ms. /Dipl. práce in: Kat.bot.přírod.fak. Univ. Palackého Olomouc et knihovna OVM, Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1968): Zajímavé botanické nálezy z jihovýchodních svahů Oderských vrchů v povodí Odry.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 18: 81 - 96.
- Sedláčková M. (1972): Přírodní rezervace okresu Nový Jičín.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 10: 52 -53.
- Sedláčková M. (1973): Chráněné druhy plavuní v Oderských vrších.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 13: 58 -62.
- Sedláčková M. (1973): Příspěvek k poznání vegetačních poměrů v okolí Fulneka.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 12: 41 - 58.
- Sedláčková M. (1976): Rozšíření některých druhů rostlin v okrese Nový Jičín.- Zpr. Čs. Bot. Společ., Praha, 11: 36 - 43.

- Sedláčková M. (1977): Dokumentace výskytu chráněných druhů rostlin v okrese Nový Jičín.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 19: 56 - 71.
- Sedláčková M. (1977): Rozšíření některých druhů rostlin v okrese Nový Jičín 2,3,4.- Zpr. Čs. Bot. Společ., Praha, 12: 64 - 67, 129 - 139 et 191 - 196.
- Sedláčková M. (1978): Rozšíření některých druhů rostlin v okrese Nový Jičín 5,6.- Zpr. Čs. Bot. Společ., Praha, 13: 37 - 58, et 86 - 99.
- Skalický V., Hájková A., Neuschlová Š., Sedláčková M. et Švendová K. (1978): Materiály ke květeně Moravskoslezských Beskyd, Podbeskydské pahorkatiny a okrajové části Ostravské pánve.- Pr. a Stud. Okr. Vlastiv. Muz. Frýdek - Místek, no.3, 245 p. Frýdek - Místek.
- Dvořák F. et Sedláčková M. (1981): Rozšíření druhu *Lunaria rediviva* ve východní části Českých zemí.- 31 p., ms. /Depon. in: knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1982): Ohrožené rostliny okresu Nový Jičín.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 29: 43 - 52.
- Sedláčková M. (1983): Poznámky k rozšíření *Matteuccia struthiopteris* na Moravě.- Preslia, Praha, 54: 243 - 257.
- Sedláčková M. (1983): Hrabětický les - zajímavá lokalita na Novojičínsku.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 31: 64 - 67.
- Sedláčková M. (1983): Nutnost ochrany ohrožené květeny na Novojičínsku.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 31: 54 - 64.
- Sedláčková M. (1984): K výskytu hořečku brvitého /*Gentianopsis ciliata* (L.) Ma/ na Novojičínsku.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 33: 45 - 53.
- Sedláčková M. (1984): Poznámky k dokumentaci květeny Hrabětického lesa (Moravská brána).- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 33: 33 - 42.
- Sedláčková M. (1984): Vegetace les Bažantnice u Studénky nad Odrou.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 34: 59 - 64.
- Sedláčková M. (1985): Floristická a fytoocenologická dokumentace lesních porostů údolních luhů a habrových doubrav podhůří Moravskoslezských Beskyd.- 58 p., 6 tab., 14 map, 10 foto ms. /Záv. zpr. rezort. úkolu NM-R2-2., depon in: knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1987): Květena Oderských vrchů.- Zprav. VLS, Lipník n.Beč. 8: 6 - 7.
- Sedláčková M. (1987): K výskytu vzácnějších rostlin z okolí Fulneku.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 40: 58 - 62.
- Sedláčková M. (1987): Příspěvek k poznání lužních lesů podhůří Moravskoslezských Beskyd.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 36: 27 - 34.
- Sedláčková M. (1988): Příspěvek k poznání dubohabrových lesů (*Carpinion*) severovýchodní Moravy.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 37: 231 - 238.
- Sedláčková M. (1989): O návrhu chráněné oblasti Poodří.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 44: 62 - 70.
- Sedláčková M. (1989): Poznámky k rozšíření *Chenopodium vulvaria* na severovýchodní Moravě.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 38: 225 - 230.
- Sedláčková M. (1989): Rod *Polystichum* ve sbírkách Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 38: 279 - 282.
- Sedláčková M. (1990): Fytogeografie severní Moravy a Slezska. *Dentaria bulbifera*.- 22p., 1 mapa, ms. /Záv. zpr.kraj.úkolu.- Depon. in: knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1990): Fytogeografie severní Moravy a Slezska. *Dentaria enneaphyllos*.- 16p., 1 mapa, ms. /Záv. zpr.kraj.úkolu.- Depon. in: knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1990): Fytogeografie severní Moravy a Slezska. *Dentaria glandulosa*. - 15 p., 1 mapa, ms. /Záv. zpr.kraj.úkolu.- Depon. in: knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1990): *Lastrea limbosperma* ve sbírkách Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 39: 89 - 92.
- Sedláčková M. (1990): Příspěvek k vegetaci jižní a západní části Podbeskydské pahorkatiny.- Pr. a Stud., Frýdek - Místek, 7: 3 - 21.
- Sedláčková M. (1992): *Lunaria rediviva* v lesních společenstvech severovýchodní Moravy.- Preslia, Praha, 64: 241 - 256.
- Sedláčková M. (1992): Poznámky k rozšíření *Aphanes arvensis* na severovýchodní Moravě.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 41: 69 - 76.
- Sedláčková M. (1992): Poznámky k výskytu *Gymnocarpium dryopteris* na severovýchodní Moravě.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 41: 187 - 190.
- Sedláčková M. (1992): Významný krajinný prvek Hončova hůrka.- 22p., 2 mapy, ms. /IP bot.: Depon. in: AOPK Ostrava/.
- Sedláčková M. (1993): *Gymnocarpium robertianum* na severovýchodní Moravě.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 42: 258.
- Sedláčková M. (1993): *Phegopteris connectilis* na severovýchodní Moravě.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 42: 79 - 90.
- Sedláčková M. (1993): Poznámky k vegetaci okolí Jílovce.- In: Peterek J. et Heryán J. /red/: Všude žijí lidé.- Vydáno u příležit. 700 let obce Jílovec, p.29 - 32, ed. MěÚ Fulnek.
- Sedláčková M. (1993): Výskyt některých neofytů na severovýchodní Moravě a ve Slezsku.- 72 p., ms. /Depon. in: knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. et Sobotíková R. (1993): Regionální seznam zvláště chráněných (ohrožených) druhů rostlin SV Moravy a Slezska.- 9 p., ms. /Depon. in: AOPK Ostrava et knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1994): Příspěvek ke květeně okolí Staré Vsi na Ondřejnici.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 43: 83 - 91.

- Sedláčková M. (1994): Regionální seznam zvláště chráněných (ohrožených) druhů rostlin severových. Moravy a Slezska.- In: ČÚOP střed. Ostrava: Sborn. Ref. z celostát. semináře Druhá ochrana rostlin a živočichů, p. 81 - 89, Ostrava.
- Sedláčková M. (1994): Rozšíření *Orchis pallens* na severní Moravě a ve Slezsku.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 43: 219 - 223.
- Sedláčková M. (1995): K výskytu některých dřevin v regionu severovýchodní Moravy a Slezska.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 44: 175 - 184.
- Sedláčková M. (1996): Aktuální vegetace a floristická charakteristika návrhu chráněné lokality Jerlochovické stěny.- 15 p., ms. /Depon. in: OÚ RŽP Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1996): *Orchis pallens* v lesích severovýchodní Moravy.- Čas. Slez. Muz., Opava, ser. A, 45: 279 - 283.
- Sedláčková M. (1996): Podklady pro botanické charakteristiky bioregionů 1.54, 1.55, 2.2, 2.3, 2.4, 3.4, 3.5, 3.9, 3.10.- In: Culek M. /edit./: Biogeografické členění České republiky, p. 210 - 217, 277 - 286 et 314 - 322, Enigma, Praha.
- Sedláčková M. (1996): Poznámky k ohroženým rostlinám v okrese Nový Jičín.- Vlastiv. Sborn. okresu Nový Jičín, Nový Jičín, 50: 45 - 54.
- Sedláčková M. (1996): Rostlinstvo.- In: Chobot K. /red./: Okres Nový Jičín, Místopis obcí, I fasc., p. 24 - 40 edit. OÚ RRR Nový Jičín et Státní archiv Nový Jičín.
- Trávníček B., Sedláčková M. et Deyl Č.(1996): Červený seznam cévnatých rostlin severomoravského kraje - pracovní verze.- 17 p., ms. /Depon. in: Kat. system. bot. přírod.fak. Univ. Palackého Olomouc/.
- Sedláčková M. (1997): Chráněné rostliny horního Poodří.- Oderské vrchy, Vlastiv. Zprav., Spálov, 12: 1 - 7.
- Sedláčková M. (1998): Mokřady okresu Nový Jičín.- 13 p., ms. /Depon. in: knihovna OVM Nový Jičín/.
- Sedláčková M. (1998): Poznámky k vegetaci údolí Lubinky.- Hlasy Muz. a Archivu, Frenštát p.R., 15: 19 - 21.
- Sedláčková M. (1999): Informační materiály pro účastníky floristického kurzu České botanické společnosti v Novém Jičíně 4. - 10. července 1999.- 18 p., Nový Jičín, ed. Flor. sekce České Bot. Společ., Praha.
- Hradílek Z., Sedláčková M., Skalický V. et Trávníček B. (1999): Materiály ke květeně Nížkého Jeseníku.- Floristický kurz ČSBS v Bruntále (1989). 112 p., ed. Sagittaria, Olomouc.
- Sedláčková M. (2000): *Dentaria glandulosa* v lesích severovýchodní Moravy.- Čas. Slez.Muz., Opava, ser. A, 49: v tisku.
- Sedláčková M. (2000): Poznámky k vegetaci a květeně v povodí horní Odry.- Poodří, Ostrava, 3: 34 - 37, ed. Společnost přátel Poodří ve spolup. s ČSOP Odry, ČSOP Jeseník nad Odrou, SCHKO Poodří v Ostravě a OÚ Nový Jičín.

Zapomenutý hudebník František Xaver Chotek (1800-1852)

Jak jsme již naše čtenáře informovali v minulém čísle, František Xaver Chotek se narodil v obci Libhošti před dvěma staletími dne 22. října 1800.

Jeho otec Václav Kotek přišel do Libhoště jako prvý učitel v roce 1778 z Liptálu u Vsetína. Z doby mládí F.X. Chotka víme, že jej otec naučil hře na housle, na varhany, patrně i na klavír a vycvičil ve zpěvu. Jako mladého jinocha jej poslal ve čtrnácti letech na studia do piaristického gymnázia v Příboře, která ukončil v roce 1819. Na stejnou školu byli zapsáni i jeho dva bratři, Martin a Kajetán. Zatím co nejmladší Kajetán převzal po svém otci školu v Libhošti, o starším Martinovi prameny zatím mlčí. Chotkovo příbořské studium spadá do období znovuotevření piaristického gymnázia (vyučování bylo obnoveno ve školním roce 1807-1808).

V roce 1819 se o Chotkovi dovídáme, že se stal hudebním stipendistou farního kostela Am Hof (U devíti kůrů andělských) ve Vídni. Zde nejdříve studoval dva roky filosofii a další dva roky práva. V roce 1824 však studium práv zanechal a začal se věnovat výhradně hudbě. Nejdříve se stal jeho učitelem dvorní varhaník J.B.Henneberg a po jeho smrti jeho nástupce Šimon Sechter, který vyučoval i mladého Beethowena. Ve Vídni se mu začalo dařit a nikdy ji již neopus-

til.Brzy se začal pohybovat ve významných šlechtických a měšťanských kruzích metropole na Dunaji. Jako velmi dobrý a uznávaný klavírista se stal učitelem hry na klavír a měl patrně významnou klientelu žáků ze šlechtických a měšťanských rodin. V literatuře je rovněž uváděn jako dlouholetý varhaník svého „mateřského“ kůru kostela Am Hof. Zde také měl složit mši TANTUM ERGO, která se hrála ve vídeňských kostelích, a několik dalších chrámových skladeb, které jsou zatím neznámé. Nevíme, kdy se ve Vídni začal psát jako Chotek, můžeme se domnívat, že to bylo spojeno s jeho proniknutím do významné vídeňské společnosti. V podstatě jde o fonetický přepis jména Kotek do němčiny. V německé literatuře je zmiňován pouze jako Chotek.

Chotek je považován za skladatele tzv. salónní hudby, která byla určena omezenému počtu posluchačů na večírcích vybrané společnosti. Mezi jeho skladbami je velké množství úprav v té době známých a oblíbených oper, duet a zlidovělých písní. Z dosud získaných 53 skladeb, které soustředila v jeho rodišti Osvětová beseda v Libhošti, je několik klavírních úprav kompletních oper Donizettiho. Mnohé z nich jsou v dnešní době již zcela neznámé. Jsou tu dále

koncertní skladby na motivy oper Mercadanteho, Ricca, Halévyho, Verdiho, Rossiniho, Flotowa a jiných. V jeho skladbách převládají hudební formy jako jsou variace, ronda, rondineta, fantasie a potpouri (směsi) pro klavír a dvě, většinou však čtyři ruce. V literatuře je uváděno více než sto jeho prací, které vyšly tiskem, mnohé, zejména z období konce života, zřejmě zůstaly v pozůstalosti. V rukopisech zůstaly patrně i jeho církevní skladby, které si varhaníci vzájemně opisovali. Osvětová beseda v Libhošti však získala i jednu skladbu instrumentální, v literatuře je uváděn čtyřhlasý sbor „Ehret die Frauen“ s doprovodem klavíru. O dalších skladbách, které jsou roztroušeny po různých kulturních institucích, dále pátráme. Jeho skladby vycházely u významných nakladatelů Ricordiho, Mechettiho, Diabelliho aj. V mnoha případech jde o skladby zjevně instruktivní, což by svědčilo o tom, že postrádal při výuce svých žáků potřebné kvalitní výukové skladby.

Jak se podařilo vypátrat panu JUDr. Theodoru Barchettimu z Vídně, bydlel F.X.Chotek na náměstí Am Hof v domě č. 6, tedy v bezprostřední blízkosti svého varhanického působiště. Oženil se s nám dosud neznámou Vídeňankou, zda se v manželství narodily děti, rovněž zatím nevíme. Nevíme ani, jak dalece udržoval styk se svou rodinou – rodiči a sourozenci v Libhošti. František Xaver Chotek zemřel na tuberkulózu plic ve Vídni dne 5. května 1852 ve věku nedožitých 52 let.

Předběžného hodnocení Chotkova hudebního díla se ujali pánové Mgr. Jan Šimíček, dramaturg a hudební redaktor brněnské rozhlasové stanice a Mgr. Antonín Skácel, muzikolog, hudební skladatel a varhaník z Hlučína. Hodnocení bylo provedeno na základě posouzení a přehrávky většiny skladeb, které se dosud podařilo shromáždit Osvětovou besedou

v Libhošti. Oba pánové dospěli k závěru, že Chotkův přínos pro dnešek tkví především v oblasti pedagogické. Z větší části vytvářel populární, melodickou hudbu s jednoduchou harmonií, zaměřenou na výuku a popularizaci hudby. Tím rozmnožil tehdejší pedagogicko-didaktickou hudební literaturu. Některé jeho skladby jsou však obtížnější a také více technického rázu (použití tóniny *ces dur*). Zhodnocení celého hudebního odkazu se hodlá ujmout Ostravská univerzita.

Osud tohoto hudebníka je jedním z mnoha osudů českých umělců, kteří se v minulosti dostali do ciziny, kde měli daleko výhodnější podmínky pro své uplatnění než v rodné zemi.

Osvětová beseda v Libhošti ve spolupráci s Okresním vlastivědným muzeem v Novém Jičíně a dalšími institucemi připravila na říjen t.r. vzpomínkové oslavy k 200. výročí narození F.X.Chotka. První vzpomínkový večer se konal 12. října v sále muzea v Příboře a druhý se uskutečnil 17. října v muzeu v Novém Jičíně. Na oslavách zazněly vybrané skladby z dosud objevených skladatelových děl, které přednesli učitelé a žáci základních uměleckých škol v Příboře a v Novém Jičíně a Mgr. Antonín Skácel.

Závěrem této vzpomínky na významného libhošťského rodáka si dovoluji členové Osvětové besedy v Libhošti obrátit se na všechny hudební a vlastivědné instituce i jednotlivce o pomoc a spolupráci při pátrání po hudebních dílech i při objasňování životních osudů F.X.Chotka. Zvláště by uvítali nabídky na získání jeho dalších skladeb, zejména varhanní hudby.

Oldřich Sobek

*Kontaktní adresa: Osvětová beseda v Libhošti,
Oldřich Sobek, Libhošť 417, PSČ 742 57,
tel.: 0656/745 315.*

II. ročník „Her bez venkovských hranic“

„Není důležité vyhrát, ale zúčastnit se“ je motto soutěžního klání obcí mikroregionu „Poodří“ s názvem „Hry bez venkovských hranic“, které se uskutečnilo dne 24. června 2000 v Bartošovicích za účasti soutěžních družstev z Bílova, Kujav, Pustějova, Hukovic a

domácích. Obec Hladké Životice dala přednost oslavám 50. výročí založení místního fotbalového družstva a starostové zbývajících 14 vesnic mikroregionu vzdali boj předem, bohužel ani nepřihlásili do soutěže společné družstvo.

Klání se odehrávalo v těchto disciplínách:

- 1) dojení – úkolem bylo nadojit v daném časovém limitu co největší množství mléka z umělého gumového vemene
- 2) pyramida – zástupci družstva měli co nejrychleji převézt na trakaři celkem 10 balíků slámy a poslední člen družstva je srovnával do pyramidy
- 3) řepa – přesněji hod řepou do dálky, házelo se mezi nohama a zezadu
- 4) sudy aneb kutálení prázdného pivního sudu na danou vzdálenost
- 5) ryby – dvoučlenné družstvo mělo za úkol chytat holýma rukama kapry v kádi a přenášet je na určené místo
- 6) vajíčka – vybraný chytač měl bez újmy chytit 10 vajíček házených jeho kolegy

Právě tato poslední disciplína zamíchala konečným pořadím, a tak konečný výsledek pro jednotlivé obce zněl... Ale pořadí není důležité, vždyť cílem setkání bylo pobavit diváky, utužit sousedské vztahy mezi obcemi a společně strávit příjemné odpoledne. A to se i přes nepříznivé, deštivé počasí podařilo. Zbývá poděkovat všem soutěžícím za obětavost, divákům za podporu a obci Bartošovice, jmenovitě paní starostce

MVDr. Kateřině Křenkové, za přípravu celého odpoledne.

Všichni věříme, že III. ročníku bude přát počasí více, než předchozím. Pomyslný štafetový kolík příštích her převzala starostka obce Bílova, paní Olga Fusíková. Již nyní se všichni těšíme na setkání v příštím roce.

Ing. Oldřich Usvald

Co vyšlo, co vyjde

INFORMACE O STAVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ OKRESU NOVÝ JIČÍN

Referát životního prostředí Okresního úřadu Nový Jičín sestavil na podkladě zpracované diplomové práce studenta VŠB - Technické univerzity Ostrava soubor informací z jednotlivých oblastí životního prostředí, které jako správní orgán zabezpečuje z hlediska platných právních předpisů. Na přípravě se podíleli pracovníci referátu. Mimo obecnou charakteristiku území okresu jsou v publikaci asi na 80 stranách rozpracovány údaje o geologii, vodohospodářských poměrech, půdních podmínkách, ovzduší a odpadech, o posuzování vlivu na životní prostředí a územním plánování, jsou zde obsaženy údaje z oblasti lesů, myslivosti a ochrany přírody a krajiny, a to včetně grafů, map, tabulek a seznamů. Texty jsou doplněny dokumentačními fotografiemi.

spolupráci s botaniky a Českým svazem ochránců přírody Nový Jičín. Autorem fotografií je ing. Lubomír Kučírek. Plakáty budou k dispozici u referátu životního prostředí Okresního úřadu Nový Jičín, Divadelní 3 od začátku listopadu 2000.

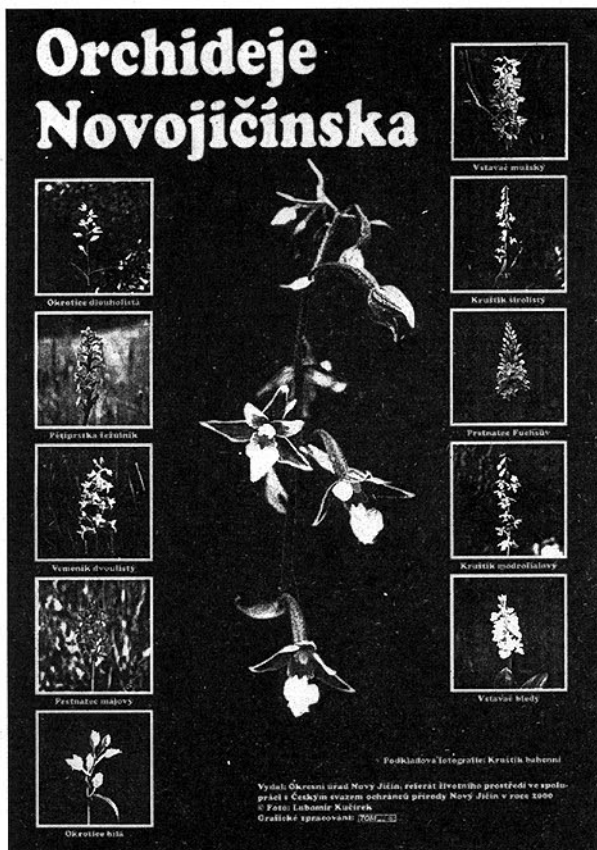
KAMENNÁ KRÁSA NOVOJIČÍNSKA

Textový průvodce výstavou, jejíž vernisáž v příborském muzeu proběhla dne 27.4.2000 u příležitosti Dne Země a Dne životního prostředí, byl připraven referátem životního prostředí Okresního úřadu Nový Jičín. Výstava nese podtext *Zajímavá přírodní území aneb i neživou přírodu musíme chránit* a probíhá pod záštitou Ministerstva životního prostředí v Příboře do 17.9.2000, poté bude přemístěna do muzea Na Fojtství v Kopřivnici. K shlédnutí jsou fotografie, mapy, grafy, trojrozměrné exponáty a texty seznamující návštěvníky výstavy se zajímavostmi z oblasti geologie, mineralogie, petrografie a ochrany přírody a krajiny v okrese Nový Jičín. Průvodce bude v omezeném množství pro zájemce připraven od začátku listopadu 2000.

PRVNÍ PRŮVODCE POODŘÍM UŽ JE TADY

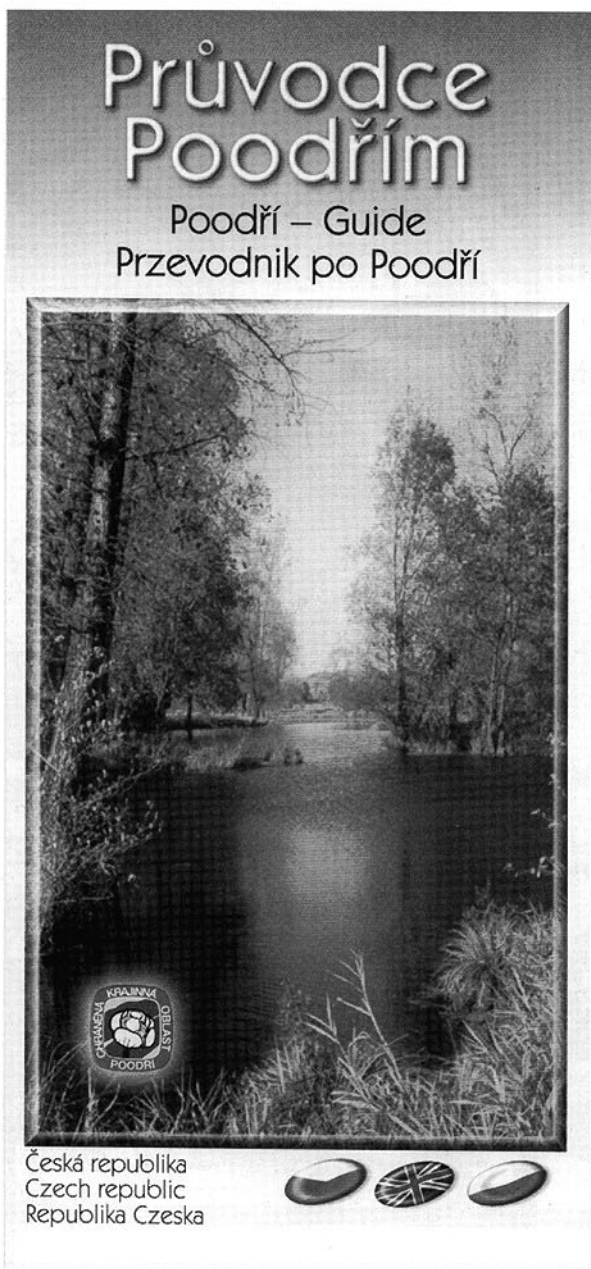
Chráněná krajinná oblast Poodří se čím dál tím více prosazuje do povědomí odborníků i široké veřejnosti. Je místem, kam již dnes jezdí řada významných osobností, konají se konference regionální i celostátní, stává se místem i zahraničních setkání. Dnes už o CHKO Poodří ví i Rada Evropy.

Stává se místem, kam za poznáním či odpočinkem jezdí stále více lidí. Příroda Poodří je však úzce propojena s obcemi v Poodří, protože v samotné krajině nejsou zařízení, která by poskytovala služby běžné v rámci cestovního ruchu. Naopak, tyto služby jim mohou poskytnout obce. Tato vzájemná symbióza přírody a civilizace dala vzniknout myšlence vydat Průvodce Poodřím. Úkolem zpracovat průvodce se zhostila Správa CHKO Poodří, která z podkladů, které dodaly obce, historických pramenů, geografických údajů a vlastních přírodovědných informací sestavila vůbec první materiál, který by v širokospektrém záběru podával základní informace o krajině Poodří. Součástí je rovněž resumé v angličtině a polštině. Průvodce do kapsy je určen především návštěvníkům a turistům a tomu je přizpůsoben i jeho obsah. Mapa zachycuje vedení cyklistických a turistických tras včetně jejich návrhů, jsou vyznačeny možnosti stravování a ubytování, turisticky zajímavá místa a maloplošná chráněná

ORCHIDEJE NOVOJIČÍNSKA

Barevný plakát formátu A2 s jedenácti vybranými druhy orchidejí, které se vyskytují se v okrese Nový Jičín, připravil k tisku Okresní úřad Nový Jičín ve

území. Textovou část tvoří charakteristika chráněné krajinné oblasti Poodří a na rubové straně je stručný popis jednotlivých obcí doplněný fotografiemi. Průvodce lze získat ve všech obcích, informačních centrech a na Správě CHKO Poodří.

PETŘVALD

Je název útlé publikace, kterou u příležitosti konání prvních Erbovních slavností 17. a 18. června vydal Obecní úřad v Petřvaldě. Je věnována historii i současnosti Petřvaldu i jeho místní části Petřvaldíku. Čtenáři zde najdou například informace o obecním znaku, dějinách obce, podrobněji je rozvedena historie kostela, fary a školy. Texty zpestřují barevné fotografie ze současnosti i minulosti (např. dnes již neexistujícího zámku).

PRŮVODCE STARÝM SVINOVEM A PŘÍRODNÍ REZERVACÍ REZÁVKA

Jde o průvodce přírodně historickým okruhem, a to naučnou stezkou v přírodní rezervaci Rezávka u Ostravy a dále navazujícím územím starého Svinova. Cílem průvodce je přilákat ostravskou veřejnost k poznání jejího nejbližšího okolí, jeho historie a přírody. Na třinácti zastaveních, jimž je vždy věnována jedna strana, se zájemci mohou seznámit s historií těžby uhlí, starým lihovarem a mlýnem a dozví se řadu informací o živé i neživé přírodě tohoto chráněného mokřadního území. Texty jsou doplněny barevnými fotografiemi a kresbami a přehlednou mapkou okruhu s vyznačenými zastaveními. Součástí průvodce je rovněž přehled všech chráněných území města Ostravy. Brožurku vydalo Ostravské muzeum (editoři - RNDr. Jiřina Kábrtová a ing. Zdenka Prymusová) ve spolupráci s dalšími odborníky.

BYLO, NEBYLO...

MORAVSKOSLEZSKÉ POVĚSTI

V těchto dnech vychází dlouho očekávaná kniha „Moravskoslezské pověsti“ autorů Jiřiny a Jaromíra Poláškových z Frýdku-Místku, která je volným pokračováním předchozí knihy „Pověsti a legendy Moravy a Slezska“. Výbor pověstí, legend, pověrečných vyprávění a lidových humorek zahrnuje okolo pěti set příběhů, původem z Valašska, Pobeskydí, Kravařska, Záhoří, Opavska, Bruntálska a Jesenicka.

Ve výboru čtenáři naleznou například pověsti o moravském Kocourkovu – Brušperku, o zaniklém hradě Helštýně ve Staré Vsi nad Ondřejnicí, o louži hříchů v Novém Jičíně, o pokladech na Starojickém hradě, zámeckém kříži v Bartošovicích, divém lovcu v Suchdole nad Odrou a mnoho dalších.

Nechybějí ani další pověsti a veselé či satirické příběhy z prostředí moravské a slezské vesnice, které kdysi dávno zaznamenali Anton Peter, Vincenc Prasek, Karel Jaromír Bukovanský, František Sláma, Beneš Method Kulda a z mladších Josef Ullrich, Ludmila Hořká, Helena Salichová, Čeněk Kramoliš, R.F. Jura, Jan Petrus a mnozí další, nebo které nově podchytili autoři knihy.

Kniha je přístupná širokému okruhu čtenářů bez rozdílu věku, ať už tematikou nebo převedením textů do spisovného jazyka s ponecháním některých výrazů příznačných pro regionální dialekt. Moravskoslezské pověsti vydává českotěšínské nakladatelství Agave a ilustracemi je doprovodil výtvarník Boris Zvada z Horních Tošanovic. Doporučená cena je 240,-Kč.

Z obecního dění

V **Suchdole nad Odrou** byla dokončena výstavba pensionu „Poodří“, pokračovalo budování šaten na stadionu, vodovodního řádu v ulici Za Lávkou a chodníků v obci. Zahájena byla oprava evangelického kostela a rovněž výstavba tribuny na stadionu.

Dne 16. září se uskutečnilo Setkání Volyňských Čechů, v říjnu pak Den železničářů a na dvacátého je připravován Den zdraví.

V **Bernarticích nad Odrou** připravují výstavbu sedmi rodinných domků za obecním úřadem. Připraveny jsou inženýrské sítě a první 4 domky se již staví. Další investiční akcí je generální oprava chodníků v dolní části obce zámkovou dlažbou. V krajském kole celostátní soutěže Vesnice roku získaly Bernartice n.O. zelenou stuhu v kategorii životní prostředí, především v souvislosti s veřejnou zelení. Ze spolkového života: 3. září se konal dětský sportovní den, 16. září již tradiční V. ročník místní soutěže hasičských družstev a TJ Sokol – oddíl turistiky připravil na 6. října turistický pochod „Podzimní pohledy na Moravskou bránu“ se startem i cílem u Odry.

Největší investiční akcí posledního čtvrtroku je v **Petřvaldě** rekonstrukce chodníků zámkovou dlažbou, v **Petřvaldíku** se připravuje oprava pískovcového pomníku obětem 1. a 2. světové války. Již od jarních měsíců je prováděna rekultivace černých skládek a na podzim je připravena výsadba zeleně na níž se budou podílet občané, zejména děti.

V minulém čísle Poodří zmíněné Erbovní slavnosti s bohatým kulturním a sportovním programem úspěšně proběhly a v příštích letech je počítáno již s pravidelným konáním této akce.

Jistebník 2000 byl název velké hudební slavnosti – Festivalu dechových orchestrů s mezinárodní účastí. Sbor dobrovolných hasičů pořádal již XII. ročník Memoriálu J. Konečného za účasti 38 družstev. Pro poslední čtvrtletí roku je v plánu zábavný večer Jistebnické bavi Jistebník, dále loutková pohádka, setkání s jubilanty, slavnostní rozsvícení vánočního stromu s výstavkou betlémů místních občanů, vánoční koncert dechového orchestru...

Obec přistoupila k Programu obnovy venkova a byla dokončena přestavba bývalého zdravotního střediska na mateřskou školu.

Studénka – dne 16. září proběhl Den města spojený s vysvěcením praporu a zábavným odpolednem. Do 29. září potrvá v sále městského úřadu výstava studéneckých fotografů. Dne 13. října proběhla Přehlídka netradičních divadel v Dělnickém domě a na zámku podzimní výstava ovoce (14.-15.). Dne 18. listopadu budou v Dělnickém domě vyhlášeni nejlepší sportovci města a 25.11. se zde uskuteční Folkový výprodej. Z prosincových akcí vybíráme Vánoční koncert tamburašského souboru (15.12. v Domě s pečovatelskou službou) a vánoční trhy na náměstí (16.12.).

V červenci t.r. zastupitelstvo města schválilo dokument Program rozvoje města Studénky věnovaný všem oblastem života (ekonomika, infrastruktura, sociální rozvoj a životní prostředí).

Sdružení Bayerův odkaz v Jeseníku nad Odrou a Blahutovicích

Koncem loňského roku se spojilo několik lidí, kterým již dlouho není lhostejný stav bývalého kláštera v Blahutovicích. Nejedná se jenom o stav budovy samotné, ale o více, o to, co tento historický dům dlouhou dobu reprezentoval – byla to především péče o děti, mládež i mnohé dospělé z Blahutovic a okolí. Budova tvořila duchovní, kulturní a společenské centrum.

Sdružení, které nese jméno mecenáše a donátora bývalého kláštera, si stanovilo nemalé cíle – získat budovu do svého vlastnictví a provést potřebnou rekonstrukci, otevřít ji pro potřebu místní komunity a rozvíjet zde kulturní a společenský život.

První veřejnou akcí, kromě několika brigád, byla akce Probuzení starého domu, jíž sdružení oficiálně představilo sebe a své záměry, připomnělo dřívější funkci domu a prezentovalo svou představu o jeho dalším fungování. Slavnost ozdobili svými benefičními vystoupeními zpěváci Pepa Nos a Honza Kryl, kterým patří poděkování. A nejen jim, také všem, kteří svou účastí přispěli ke zduaru akce a těm, kteří jakoukoliv částkou přispěli na obnovu starého domu. Věříme, že se naše záměry i s vaší pomocí podaří postupně zrealizovat.

Občanské sdružení Bayerův odkaz není uzavřeným společenstvím lidí. Právě naopak. Přivítáme mezi sebou všechny, kteří se ztotožňují s uvedenými cíli. Zájemci o bližší informace se mohou obrátit na jednatele sdružení Lumíra Kuchařka, Jeseník nad Odrou 249 nebo Ingrid Malcherovou, Blahutovice 99.

Kunín - v současné době probíhá výstavba poslední větve kanalizace v místní části Kunína – Fibich, koncem srpna byla zaregistrována žádost o dotaci na rekonstrukci a obnovu zámeckého parku. Dále byly vydány nové pohlednice obce - se zámkem.

V **Bartošovicích** dokončili III. etapu plynofikace a tím i celé obce a opravou balkonu pokračovaly drobné rekonstrukční práce v zámku. Na 20.-22. října se připravuje výstava ovoce v prostorách zámku spojená s ochutnávkou místních specialit a na 28. října tradiční výlov Dolního rybníka.

Okresní vlastivědné muzeum Nový Jičín, Historické muzeum Slavkov u Brna a Národní muzeum Praha připravili v Žerotinském zámku výstavu *Generál Laudon a jeho příbuzní na Moravě*. Výstava potrvá do 28. března 2001. Do 29. října potrvá výstava *Malířství 19. století* z místních sbírek, výstava se nachází v Nové galerii Žerotinského zámku.

V **Ostravském muzeu** připravují v termínu 5.září – 10. listopadu tyto akce:

Živočiškové chráněných území Ostravy – fotografie, exponáty zvířat s živými dřevinami a mokřadním rostlinstvem z chráněných území vyhlášených v devadesátých letech v Ostravě – přírodní rezervace Štěpán, přechodně chráněná plocha Martinovský mokřad, přírodní památka Turkov, přírodní rezervace Rezavka a přírodní rezervace Přemyšov.

Ludvík Kunc a jeho zvířata – kresby vynikajícího znalce zvěře a dlouholetého pracovníka ZOO Ostrava.